

ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ 6ου ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ
ΕΚ ΤΗΣ
ΠΑΛΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Έγκρισει τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Τιμάται μετὰ τοῦ βιβλιοσημον καὶ φόρον Δοχ. 28. 50

Βιβλιοσημον καὶ Φόρος Ἀναγκ. Δανείου ἀξίας Δοχ. 9. 80

Ἀριθρὸς ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 40822/1-8-33

52. 305

Ἀριθμὸς ἀδείας κυκλοφορίας

21-7-35

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

46α ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46α

1935

Αρ. ελσ. 45241

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

ΕΚ ΤΗΣ

ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Εγκρίσει τοῦ Ἑπιτελείου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.

46α ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46α

1935

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ
συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας.

I. D. Kolmarou

Τυπογραφεῖον Ἑλ. Βιτσιουνάκη, Ἀριστείδου 6, Ἀθήναι.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

Α'. Ἡ ἁγία Γραφή.

Ἡ ἁγία Γραφή εἶναι συλλογή βιβλίων ἁγίων ἢ θείων, διότι εἰς αὐτὰ εὐρίσκομεν τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθείσας καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δοθείσας διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι δύναται νὰ φωτίσωσι καὶ πληροφορήσωσιν ἡμᾶς περὶ πραγμάτων ὑψηλοτάτων καὶ ἀληθεστάτων, περὶ Θεοῦ καὶ τῆς προσανηκούσης αὐτῷ πνευματικῆς λατρείας, περὶ τοῦ ἡμετέρου προορισμοῦ καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, ὅσοι δὲν ἐφωτίσθησαν εἰσέτι ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς θείας Γραφῆς, διατελοῦν εἰς πυκνὸν σκότος δεισιδαιμονίας καὶ εἰδωλολατρείας, τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς ὀρθὴν τινα τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν.

Ἡ ἁγία Γραφή, ἡ πηγὴ τῆς πίστεως ἡμῶν, ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ὅλων τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων τῶν ἄλλων λαῶν, διότι εὐρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ καὶ σαφῆ ἔννοιαν περὶ τοῦ ὑψίστου ὄντος, περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτό, περὶ τῆς καθαρᾶς διδασκαλίας, περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐκ τῆς ἀθλίας καταστάσεως, εἰς ἣν κρημνίζει ἡμᾶς ἡ ἁμαρτία.

Πάντες οἱ σοφώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ Ὁριγένης, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Αὐγουστῖνος κλ. ἐθαύμασαν τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ἀλλὰ καὶ ἄνδρες κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπαθαντισθέντες διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν τῶν ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀποτίσωσιν εἰς τὴν Γραφήν τὸν φόρον τοῦ ὑπερβολικοῦ των θαυμα-

σμοῦ, ὡς ὁ Καρτέσιος, ὁ Πασκάλ, ὅστις ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἀπὸ μνήμης, ὁ Νεύτων, ὅστις ὠμολόγει, ὅτι εἶναι τὸ γνησιώτατον πάντων τῶν βιβλίων, ὁ Λεϊβνίτιος, ὅστις εὔρισκε τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῶν λαῶν σύμφωνα πρὸς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ Μωϋσέως, ὁ Βάκων, ὅστις ἀπεφαίνετο, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ ἀσφαλέςτατον μέσον διὰ τὸ ἀποκτήσῃ τις ἀληθῆ γνῶσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ἐὰν ἐννοήσῃ καλῶς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἑξαήμερου.

Ὁ ἄλλοτε πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Ροῦσβελτ ὁμιλῶν πρὸς τὸν Ἀμερικανικὸν λαὸν ἔλεγε: «Ζητῶ παρὰ παντὸς πολίτου τὸ διδάσκειν τὰ τέκνα του τὴν Βίβλον, τὸ σύνταγμα αὐτὸ τῶν πτωχῶν καὶ ταπεινῶν, τὸ δημοκρατικώτερον βιβλίον τοῦ κόσμου. Μάθετε τὰ τέκνα σας τὸ ἀγαποῦν τὴν Βίβλον, νὰ ἀναγινώσκουν καὶ μελετοῦν αὐτήν, καὶ οὕτω πράττοντες τὸ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι δίδετε εἰς αὐτὰ τὴν πολυτιμότεραν ἠθικὴν προῖκα διὰ τὴν ζωὴν των. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα ἀνεπτυγμένον ἄνθρωπον νὰ ἀγνοῇ τὴν Βίβλον, οὐ μόνον διότι ἡ ἀνάγνωσίς της ἐξυψοῖ καὶ ἐξευγενίζει τὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ διότι αὕτη ἔχει τοσαύτην ἠθοπλαστικὴν δύναμιν, ὅποιαν οὐδαμοῦ ἀλλαγῶς δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ. Ἀποδίδω τοσαύτην ἀξίαν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ὥστε φρονῶ, ὅτι ἡ μεγίστη δυστυχία, τὴν ὅποιαν ἠδύνατο τὸ ὑποστῆ ὁ Ἀμερικανικὸς λαός, θὰ ἦτο ἂν ἔπαυε τὸ θεωρεῖν αὐτὴν ὡς ἠθικὸν ὁδηγὸν καὶ Μέντορα».

Β'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη

Τὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἀποκαλύψεις, αἱ ὅποιαι προπαρεσκεύασαν τὴν θρησκείαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελοῦν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Ἡ Διαθήκη αὕτη δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βιβλίον, ἀνευ τοῦ ὁποίου μὲνι ἀκατανόητος ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ὡς ἐμπνεῦσαν μεγάλους καλλιτέχνας, εἶναι καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον ἀνθρωπισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἑλλιπὴς καὶ θὰ περιορίζετο εἰς τοὺς μύθους τῶν ἐθνικῶν, ἐὰν δὲν εἶχομεν τὰ συγγράμματα τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἱστορικῶν, διότι δὲν θὰ ἐγινώσκομεν βέβαιόν τι τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων συμβάντων.

α') **Ὁ κανὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.** Ὁ κανὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἦτοι ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν αὐτήν, ἀνάγεται εἰς διαφόρους ἐποχάς. Ὁ Μωϋσῆς π. χ. ἀνέγραψε καὶ κατέθεσεν εἰς τὴν Κιβωτὸν «τὸ βιβλίον τοῦ Νόμου», ἀποτελούμενον ἐκ 5 βιβλίων, ἦτοι τῆς Γενέσεως, τῆς Ἐξόδου, τοῦ Λευϊτικοῦ, τῶν Ἀριθμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου (Πεντάτευχος) καὶ περιέχον ὄχι μόνον νόμους καὶ ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ διηγήματα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μωϋσέως Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἠϋξήσε τὸν κανόνα, προσθέσας εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀφηγήσεις (Ἰησ. Ναυῆ κδ' 25), ἄλλοι δὲ προσέθηκαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλα ἔργα, ἦτοι ψαλμούς, παροιμίας καὶ διάφορα ἄλλα σχετικὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν συνεγράφησαν καὶ ἄλλα βιβλία ἔξω τοῦ κανόνος τούτου, ὠφέλιμα ὅμως εἰς τὸ ἔθνος, ἐγένετο νεωτέρα συλλογὴ τούτων, τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι διαιροῦσιν εἰς τρεῖς τάξεις.

Καὶ ἡ μὲν α' τάξις περιλαμβάνει τὴν Πεντάτευχον (Νόμος) ἡ β' περιλαμβάνει τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν μικρῶν προφητῶν Μαλαχίου (Προφήται), ἡ δὲ γ' περιλαμβάνει πάντα τὰ λοιπὰ (Ἐπιγράμματα).

Ὁ κανὼν οὗτος νομίζεται ὅτι συνετελέσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ Ἐσδρα καὶ Νεεμίῳ, Καίτοι δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ὁ συντάκτης τοῦ κανόνος τούτου, διάφοροι μαρτυρίαι ἀναφέρουσιν ὅτι ἐπὶ Ἐσδρα, διακεκριμένου ἱερέως καὶ γραμματέως, κατὰ τὸ ἔτος 433 π.Χ., ἀφοῦ συνελέγησαν τὰ διεσπαρμένα ἀντίγραφα, ἐγένετο ἀναθεώρησις καὶ ἀντιπαραβολὴ τούτων καὶ ἐκκαθάρισις ἀπὸ τὰ ἐξ ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφῶν σφάλματα.

Κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὁ κανὼν οὗτος περιεῖχε 22 βιβλία, σύμφωνα μὲ τὰ γράμματα τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, ἀφοῦ προηγουμένως βιβλία, τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο φυσικῶς κεχωρισμένα, συνεπτύχθησαν.

Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀπετέλεσε τὸν κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ἑβραίων τῆς Παλαιστίνης καὶ εἶτα μετεφράσθησαν τὰ βιβλία ταῦτα ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου ἑλληνιστὶ ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα μεταφραστῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὰ πρῶτα δὲ τμη-

ματα τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀναφέρονται εἰς τὸ 250 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἀποτέλεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀνεφάνησαν καὶ ἄλλαι γραφαί, ἄλλαι μὲν ἑβραϊστὶ γεγραμμέναι, ἄλλαι δὲ εἰς ἑλληνικὰς μεταφράσεις σωζόμεναι καὶ ἄλλαι ἑλληνιστί. Συμπεριελήφθησαν δὲ αὐταὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ μετ' αὐτῶν διεδόθησαν εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὅποια, ἐπειδὴ ἐθεώρησε ταύτας ὡς χρησίμους καὶ ὠφελίμους πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τῶν πιστῶν, κατέταξεν εἰς τὸν κανόνα, ὡς ἀναγινωσκόμενα ἢ δευτεροκανονικά.

β') Διάκρισις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
Ὅθεν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διακρίνονται εἰς πρωτοκανονικά καὶ εἰς δευτεροκανονικά ἢ ἀναγινωσκόμενα. Πρωτοκανονικά δὲ θεωροῦνται, κατὰ τὴν ἱστορικὴν βεβαίωσιν, εἴκοσι δύο βιβλία αὐτῆς, τὰ συμπεριλαμβανόμενα εἰς τὸν κανόνα αὐτῆς ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, δευτεροκανονικά δὲ ἕτερα βιβλία, ἐκτὸς τοῦ ἑβραϊκοῦ τετυπωμένα, πλὴν ὅμως καλὰ καὶ ἐνάρετα εἰς τοὺς προσερχομένους νὰ κατηχηθῶσι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. (Ἁθανάσιος Δαμασκηνός).

Τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς πρωτοκανονικά καὶ δευτεροκανονικά ἢ ἀναγινωσκόμενα παραδέχονται σχεδὸν πάντες οἱ ἀρχαῖοι πατέρες τῆς ἐκκλησίας, τινὲς δὲ τούτων δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων τούτων.

Ἡ μετάφρασις τῶν Ὅ' ἔχει ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κῦρος πρωτοτύπου κειμένου, διότι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποιοῦντο χρῆσιν εἰς τὰ κηρύγματά των, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης (πρβλ. Εἰσαγωγήν μου εἰς Καινὴν Διαθήκην καὶ μεταφράσεις κλ. »).

Σ η μ ε ί ω σ ι ς. Τοῦ ζητήματος τούτου τοῦ κανόνος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπελήφθη τελευταίως καὶ ἡ ἐν Λονδίῳ συνελθοῦσα ἐπιτροπὴ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν.

γ') Γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγράφησαν Ἑβραϊστὶ ἐν γένει, ἀλλ' ἐξαιροῦνται τὸ Β' καὶ Γ' βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, τὰ ὅποια ἐγράφησαν ἑλληνιστί. Εἰς τὸ α' βιβλίον Ἔσδρα καὶ εἰς τὰς προφητείας Δανιὴλ καὶ Ἱερεμίου ἀπαντοῦν πολλὰ χωρία

εις γλῶσσαν Χαλδαϊκὴν. Τὰ ἑπτὰ τελευταῖα κεφάλαια τῆς Ἐσθῆρ, ὀλόκληρον τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σειράχ καὶ τοῦ Βαρούχ, καὶ τὸ πρῶτον τῶν Μακκαβαίων συνετάχθησαν μὲν ἔβραϊστί, ἀλλὰ τὸ πρωτόγραφον αὐτῶν κείμενον ἀπωλέσθη ἤδη ἀπὸ πολλῶν χρόνων.

δ') Τὰ πρωτοκανονικὰ καὶ δευτεροκανονικὰ ἢ ἀναγνωσκόμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Γένεσις	26) Σοφία Σολομῶντος
2) Ἐξοδος	27) Σοφία Σειράχ
3) Λευϊτικὸν	28) Ὡσηὲ
4) Ἀριθμοὶ	29) Ἀμὼς
5) Δευτερονόμιον	30) Μιχαίας
6) Ἰησοῦς Ναυῆ	31) Ἰωήλ
7) Κριταί	32) Ὀβδιού
8) Ρούθ	33) Ἴωνᾶς
9) Βασιλειῶν Α'	34) Ναοὺμ
10) Βασιλειῶν Β'	35) Ἀββακούμ
11) Βασιλειῶν Γ'	36) Σοφονίας
12) Βασιλειῶν Δ'	37) Ἀγγαῖος
13) Παραλειπομένων α'	38) Ζαχαρίας
14) Παραλειπομένων β'	39) Μαλαχίας
15) Ἐσδρα α'	40) Ἡσαΐας
16) Ἐσδρα β'	41) Ἱερεμίας
17) Νεεμίας	42) Βαρούχ
18) Τωβίτ	43) Θρηνοὶ Ἱερεμίου
19) Ἰουδίθ	44) Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου
20) Ἐσθῆρ	45) Ἰεζεκιήλ
21) Ἰώβ	46) Δανιήλ
22) Ψαλμοὶ	47) Μακκαβαίων α'
23) Παροιμίαι Σολομῶντος	48) Μακκαβαίων β'
24) Ἐκκλησιαστής	49) Μακκαβαίων γ'
25) Ἄσμα ἁσμάτων	

ε') Διαίρεσις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν.

α') **Ἱστορικά.** Ἡ Γένεσις, ἡ Ἐξοδος, τὸ Λευϊτικόν, οἱ Ἀριθμοὶ, τὸ Δευτερονόμιον, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, ἡ Ρούθ,

αί 4 βίβλοι Βασιλειῶν, τὰ δύο τῶν Παραλειπομένων, τὰ δύο τοῦ Ἑσδρα, ὁ Νεεμίας, ὁ Τωβίτ, ἡ Ἰουδίθ, ἡ Ἑσθήρ, ὁ Ἰώβ, καὶ τὰ τρία τῶν Μακκαβαίων.

β') **Ποιητικά.** Ὁ Ἰώβ, οἱ Ψαλμοί, αἱ Παροιμίαι Σολομῶντος, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ ἄσμα ἁσμάτων, ἡ Σοφία Σολομῶντος, ἡ Σοφία Σειράχ.

γ') **Προφητικά.** Οἱ μείζονες προφηταί, ἦτοι ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἰερεμίας, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ καὶ οἱ ἐλάττονες, ἦτοι Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.

**στ') Περίληψις καὶ συνοπτικὴ ἀνάλυσις τῶν βιβλίων
τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.**

1.— **Ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως.** Ἔργον τοῦ ἀρχαιοτάτου ιστοριογράφου τῶν Ἑβραίων Μωϋσέως, ὅστις διὰ ταύτης παρέχει βεβαίαν τινὰ ιστορικὴν γνῶσιν περὶ τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων συμβάντων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μύθους τῶν ἐθνικῶν.

Ἐν αὐτῇ περιλαμβάνονται τὰ κάτωθι βιβλία :

α') **Γένεσις.** Περιέχει ιστορικὴν τινὰ σύνοψιν τῶν προμωσαϊκῶν ἀποκαλύψεων μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ.

β') **Ἐξοδος.** Διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ.

γ') **Δευτερικόν.** Περιέχει συλλογὴν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν νόμων, ὧν ἡ τήρησις ἀντιτίθετο εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας.

δ') **Ἀριθμοί.** Τὸ βιβλίον τοῦτο ἱστορεῖ τὴν γενομένην ἀπαρίθμησιν τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ πολεμιστῶν ἀνδρῶν.

ε') **Δευτερονόμιον.** Ἐν αὐτῷ ἐπαναλαμβάνεται ἅπασα ἡ Μωσαϊκὴ νομοθεσία, ἐρμηνεύεται καὶ ἀκριβέστερον συμπληροῦται.

2.— **Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.** Βιβλίον περιέχον τὰς πράξεις τοῦ ἡγέτου τῶν Ἑβραίων Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ ἢ τῇ ἐποποιείᾳ του τῷ 1427 π.Χ.

3.— **Κριταί.** Περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κριτῶν ἢ κυβερνητῶν αὐτῶν. Ἐγράφη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουὴλ τῷ 1403 π.Χ.

4.—*Ρουθ*. Περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς Μωαβίτιδος Ρουθ κατὰ τὸ 1241 π.Χ.

5.—*Βασιλειῶν Α', Β', Γ', Δ'*. Πραγματεύονται περὶ τῆς θεοκρατίας τῶν Ἑβραίων καὶ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ 1015 π.Χ.

6.—*Παραλειπομένων Α', Β', Γ'*. Τὰ ἄλλως χρονικὰ καλούμενα ἀποτελοῦσι συμπλήρωμα τῶν Βασιλειῶν, τὸ ὅλον δὲ ἔργον ἐμφανίζεται ὡς μία συλλογὴ ἡμερολογίων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Συγγραφεὺς τούτων θεωρεῖται ὁ Ἔσδρας.

7.—*Ἔσδρα βιβλ. Α' καὶ Β'*. Περιέχουν ἱστορικά γεγονότα 84 ἐτῶν.

8.—*Νεεμίας*. Ἀφηγεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ἀνακαινιστικὸν ἔργον τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἑβραίων Νεεμίου, ἀκμάσαντος τῷ 440 π. Χ.

9.—*Ἔσθῆρ*. Τὸ βιβλίον τοῦτο φέρει τὸ ὄνομα βασιλίσεως ἐν Περσίᾳ, πολυτρόπως εὐργετησάσης τοὺς ἐν Περσίᾳ Ἰουδαίους.

10.—*Ἰώβ*. Περιέχει τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Ἰώβ. Θεωρεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς ἐν τῶν περιφημοτέρων προϊόντων τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

11.—*Οἱ Ψαλμοὶ (ψαλτήριον)*. Περιέχει 150 ψαλμοὺς καὶ εἶναι τὸ πρῶτον ὑμνολόγιον πρὸς θεῖαν λατρείαν. Διάφοροι εἶναι οἱ ψαλμωδοὶ τῶν ψαλμῶν τούτων, ἐπειδὴ ὅμως ὁ Δαβὶδ συνέγραψε τοὺς περισσοτέρους (80), δι' αὐτὸ πᾶσα ἐκ τοῦ ψαλτῆρος συλλογὴ καλεῖται «Ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ».

12.—*Παροιμίαι Σολομῶντος*. Συλλογὴ ἠθικῶν ἀναλέκτων, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος περὶ τὸ 980 π. Χ.

13.—*Ἐκκλησιαστής*. Συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τῷ 977 π.Χ., καταδεικνύει δὲ ἐν αὐτῷ τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν.

14.—*Ἄσμα ἁσμάτων*. Εἶναι μία ποίησις, περιγράφουσα τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἢ τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, συνεγράφη δὲ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τῷ 1002 π. Χ.

15.—*Σοφία Σολομῶντος*. Ἐγράφη περὶ τὸ 100 π. Χ. ὑπὸ Ἑβραίου φιλοσόφου πιθανῶς, καθ' ὃν ἡ πηγὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ Θεός, αὕτη δὲ εἶναι τὸ ὑπατον τῶν ἀγαθῶν.

16.—*Σοφία Σειράχ*. Εἶναι μία συλλογὴ γνωμικῶν, γρα-

φείσα περὶ τὸ 200 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ ἐν Αἰγύπτῳ.

17.—Ῥσηέ. Ὁ πρῶτος τῶν δώδεκα μικρῶν προφητῶν προφητεύσας ἀπὸ τοῦ 785 μέχρι τοῦ 725 π.Χ. Σαφῆς ἐστὶν ὁ προφήτης δεικνύων τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν (πρβλ. Ματθ. Θ' 13 κλπ.).

18.—Ἀμώς. Τὸ ὕφος τῶν προφητειῶν του εἶναι μεστὸν φαντασίας ὑγιοῦς, στηλιτεύει δὲ τὴν ἠθικὴν παραλυσίαν τοῦ Ἰσραήλ. Προεφήτευσε περὶ τὸ 800 π. Χ.

19.—Μιχαίας. Προεφήτευσεν ἀπὸ τοῦ 750 μέχρι τοῦ 698 π. Χ. περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου.

20.—Ἰωήλ. Προφητεύει περὶ τὸ 800 π. Χ. τὴν ἐρήμω-
μωσιν τῆς Ἰουδαίας, προβλέπει δὲ τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Θεωρεῖται ὁ μαργαρίτης τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

21.—Ῥβδιού. Εἰκάζεται ὅτι προεφήτευσε περὶ τὸ 587.

22.—Ἰωνᾶς. Ἡ ἐν τῇ προφητείᾳ του περιγραφὴ τῆς ἐν τῷ κῆτι τριημέρου διαμονῆς εἰκονίζει τὴν ἐν τῷ τάφῳ τριήμερον διαμονὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀκριβεία τῶν περὶ τὸν προφήτην συμβάντων μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ιβ' 39 κλπ.). Ὁ Ἰωνᾶς ἔζη κατὰ τὸ 823 π. Χ.

23.—Ναούμ. Ἡ προφητεία του εἶναι ἔργον ἔξαιρέτου καλλονῆς καὶ μεγαλοπρεπειᾶς, ἐκθέτει δὲ ἐν αὐτῇ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ προφητεύει τὴν ἐρήμωσιν τῆς Νινευί.

24.—Ἀββακούμ. Ἐν τῇ προφητείᾳ του περιέχεται πλὴν τῶν ἄλλων ὠραία καὶ ὑψηλὴ ᾠδή, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τὴν θείαν βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐχθρῶν Χαλδαίων.

25.—Σοφονίας. Προεφήτευσε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 630—609 π.Χ. Σκοπὸς του ἦτο ἡ μετάνοια τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἡ διαβεβαίωσις τῆς κατισχύσεως τῆς θείας δικαιοσύνης.

26.—Ἄγγαῖος. Προφητεύει κατὰ τὸ ἔτος 520 π. Χ. προλέγων τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἔμελλε νὰ φέρῃ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου (Λουκ. β' 14).

27.—Ζαχαρίας. Ἦτο ἱερεὺς καὶ προφήτης, προφητεύσας μεταξὺ 520—518 π. Χ., παριστᾷ δὲ τὸν Χριστὸν ὡς ἡγεμόνα παγκόσμιον, ταπεινὸν καὶ εἰρηνικὸν κλπ.

28.—Μαλαχίας. Ὁ τελευταῖος τῶν μικρῶν προφητῶν περὶ τὸ 400 π. Χ. Ἐν τέλει τῆς προφητείας προμηνύει τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὴν τοῦ Μεσσίου.

29.—Ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου. Ἦρξατο προφητεῶν κατὰ τὸ 760 π.Χ. Ἐν ταῖς προφητεῖαις του ἀνέροχεται εἰς ὑψηλὰς περὶ Μεσσίου θεωρίας καὶ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως. Ἐντεῦθεν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζουσιν αὐτὸν «Εὐαγγελικὸν προφήτην», τὴν δὲ προφητείαν του τὸ «κατὰ Ἡσαΐαν Εὐαγγέλιον».

30.—Ἱερεμίας. Τοῦ προφητικοῦ του σταδίου ἤρξατο νεώτατος κατὰ τὸ 628 π. Χ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωσία, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ λαοῦ. ἐπὶ τῶν κατοπιν ὁμῶς βασιλέων ἡ ζωὴ του ἦτο πλήρης θλίψεων καὶ διωγμῶν.

α') **Ἱερεμίου θρηνοὶ.** Ποίημα ἐπικόν, ἔξοχον ἔλεγειον, πραγματευόμενον περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος.

β') **Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου.** Σταλεῖσα ὑπὸ τούτου εἰς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτους.

31.—Βαρούχ. Γραμματεὺς τοῦ Ἱερεμίου σημειώσας ἐν χειρογράφῳ κατὰ τὸ 605 π.Χ. τὰς προφητείας τούτου, ἃς ἔλαβεν ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Ὁμώνυμον βιβλίον τούτῳ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόκρυφον.

32.—Ἰεζεκιήλ. Ἀνὴρ ἔξοχος καὶ λίαν πεπαιδευμένος, προφητεύσας ἀπὸ τοῦ 595 — 572 π. Χ., ἀφωσιωμένος δὲ εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς τελετὰς τῆς θρησκείας. Τούτου οὐδεμία περικοπὴ ἀναφέρεται κατ' εὐθείαν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

33. Δανιήλ. Κατήγετο ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Δαβίδ, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἀπὸ τοῦ 606 π.Χ., ὅστις ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς ἀνώτατα διοικητικὰ ἀξιώματα. Σκοπὸς τῶν προφητειῶν του εἶναι νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ὅτι εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ προστατεύσῃ. Ἐν αὐταῖς ὀρίζεται ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

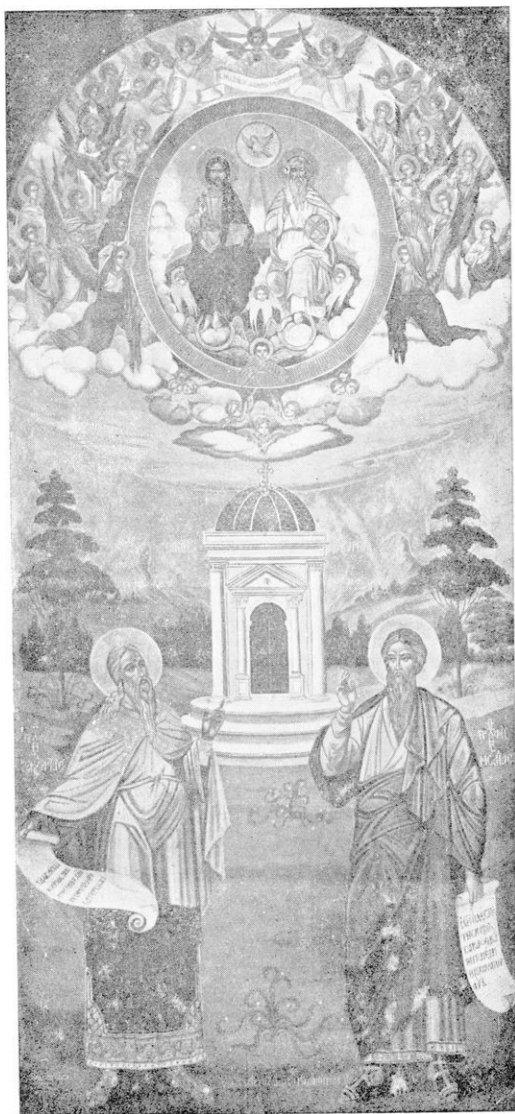
34.—Βιβλίον Τωβίτ Βιβλίον ἱστορικοδιδασκτικόν, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ ἱκανοποίησις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ εὐσεβοῦς ἐν Ἀσσυρίᾳ αἰχμαλώτου Τωβίτ, θεραπευθέντος, ἐκ τῆς τυφλότη-

τός του ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Τωβίου καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἀρχαγγέλου Ραφαήλ.

35.—Βιβλίον Ἰουδίθ.—Ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὁ ἥρωϊσμός τῆς περικαλλεστάτης Ἰουδίθ, χήρας τοῦ Μανασσῆ, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πατρίδος τῆς Βετυλούας.

36.—Μακκαβαίων Α', Β', Γ. Ἐν αὐτοῖς ἱστορεῖται ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσμοναίων (167 — 142) καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Μακκαβαίου (σφυροειδοῦς τὴν κεφαλὴν).

Ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

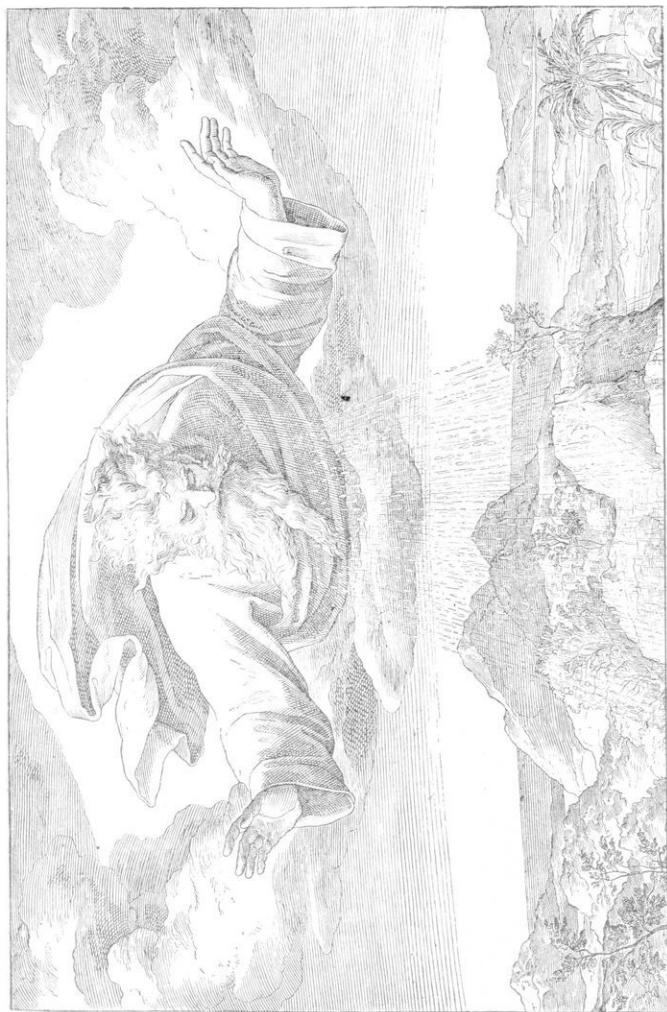
ΕΚΛΟΓΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

§ 1. Ἡ Κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως ἢ τὸ θεῖον προοίμιον

(Γεν. α'. 1—32).

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ὁ δὲ γῆ ἦν ἄορατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν· καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνά μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀνά μέσον τοῦ σκότους. Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνά μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνά μέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος καὶ ἀνά μέσον τοῦ ὕδατος, τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος. Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά· καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά. Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὴν ξηράν, γῆν, καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν, οὔ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ

«Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Γεν. α' 31).

κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἐγένετο οὕτως. ¹²Καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. ¹³Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τρίτη. ¹⁴Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός· καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἔνιαυτούς. ¹⁵Καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἐγένετο οὕτως. ¹⁶Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους· τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας. ¹⁷Καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεός ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, ¹⁸καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους· καὶ εἶδεν ὅτι καλόν. ¹⁹Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη. ²⁰Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζώων, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐγένετο οὕτως. ²¹Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ κῆτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἐρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλὰ. ²²Καὶ ἠυλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις· καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς. ²³Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη. ²⁴Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἐρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ ἐγένετο οὕτως. ²⁵Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἐρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλὰ. ²⁶Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁷Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ²⁸Καὶ

«Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδάμ, καὶ κατέφισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς
τροφῆς» Γεν. γ' 24.

ἠυλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων. αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁰Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὃ ἔστιν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν. ³⁰καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπετῷ ἐρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρώσιν. καὶ ἐγένετο οὕτως. ³¹Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη.

§ 2. Ἡ πτώσις καὶ αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι αὐτῆς.

(Γενέσ. Γ' 1—15).

¹Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονημώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν ἐποίησε κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί. τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, εὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου; ²Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει. ἀπὸ καρποῦ ξύλου τοῦ παραδείσου φαγούμεθα. ³ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὃ ἔστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, οὐ δὲ μὴ ἀψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. ⁴Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί· οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ⁵Ἦδει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι ἢ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. ⁶Καὶ εἶδεν ἡ γυνή, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρώσιν, καὶ ὅτι ἄρεστόν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὄραϊόν ἐστι τοῦ φαγεῖν· καὶ λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε. καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς, καὶ ἔφαγον. ⁷Καὶ διηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. καὶ ἔσραψαν φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα. ⁸Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν. καὶ ἐκρύβησαν ὅτε Ἰὼν καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. ⁹Καὶ ἐκάλεισε Κύριος ὁ Θεός τὸν Ἰὼν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰὼν ποῦ εἶ; ¹⁰Καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῆς φωνῆς σου ἤκουσα

περιπατούντος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθη ὅτι γυμνὸς εἰμί, καὶ ἐκρύβην. ¹¹ Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς· τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλάμην σοι τούτου νόμου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; ¹² Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ· ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον. ¹³ Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας; Καὶ εἶπεν ἡ γυνή· ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον! ¹⁴ Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει· ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει σου καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ. καὶ γῆν φαγῆ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ¹⁵ Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρονα.

§ 3. Ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ.

(Γενέσ. ιβ' 1—5)

¹ Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἀβραμ· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. ² Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλόγησω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. ³ Καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ⁴ Καὶ ἐπορεύθη Ἀβραμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος, καὶ ὄχητο μετ' αὐτοῦ Λῶτ. Ἀβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομηκονταπέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν. ⁵ Καὶ ἔλαβεν Ἀβραμ τὴν Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὸν Λῶτ υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτίσαντο ἐκ Χαρράν. Καὶ ἐξήλθισαν πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.

§ 4. Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὑμνοῦσι τὸν Θεόν.

(Ἐξόδ. ΙΕ' 1—8).

¹ Ἄσωμέν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔροφεν εἰς θάλασσαν. ² Βοηθὸς καὶ σκεπασίης ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. οὗτος μου Θεός, καὶ δοξάσω αὐτόν. θεὸς τοῦ πατρὸς μου καὶ ὑψώσω αὐτόν. ³ Κύριος συντρίβων πο-

λέμους, κύριος ὄνομα αὐτῶ. ⁴ Ἄσματα Φαραώ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας. κατεπόθησαν ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσει, ⁵ πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτούς. κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος. ⁶ Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ. ἡ δεξιὰ σου χεὶρ, Κύριε, ἔθρανσεν ἐχθρούς. ⁷ Καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους. ἀπέστειλας τὴν ὀργὴν σου. κατέφαγεν αὐτοὺς ὡς καλάμην. ⁸ Καὶ διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου διέστη τὸ ὕδωρ. ἐπάγη ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα. ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης. ☐

§ 5. Ἡ Νομοθεσία.

(^ε Ἐξδ. Κ' 1—5, 7, 8, 9, 10, 12—13, 14, 15, 16, 17).

¹ Καὶ ἔφη Κύριος (πρὸς Μωϋσῆν) πάντας τοὺς λόγους τούτους ² ἔφη εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ δουλείας. ³ Οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. ⁴ Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. ⁵ Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. ⁶ Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. ⁷ Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. ⁸ Ἐξ ἡμέρας ἑργῶ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου. ⁹ Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. ¹⁰ Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωστί σοι. ¹¹ Οὐ μωχεύσεις. ¹² Οὐ κλέψεις. ¹³ Οὐ φονεύσεις. ¹⁴ Οὐ φειδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ. ¹⁵ Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί.

§ 6. Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἰδωλα.

(^ε Ἐξδ. ΑΒ' 19—24).

¹⁹ Ἡνίκα δὲ ἤγγισε τῇ παρεμβολῇ, ὄρᾳ τὸν μόσχον καὶ τοὺς χορούς, καὶ ὀργισθεὶς θυμῷ Μωϋσῆς, ἔρριψεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰς δύο πλάκας, καὶ συνέτριψεν αὐτὰς ὑπὸ τὸ ὄρος. ²⁰ Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον, ὃν ἐποίησαν, κατέκαυσεν αὐτὸν ἐν πυρὶ, καὶ κατήλεσεν αὐτὸν λεπτόν, καὶ ἔσπειρεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, καὶ

«Καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ τὸν φακὸν τοῦ ἐλαίου, καὶ ἐπέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ». (Βασιλ. Α' κεφ. 1).

ἐπότισεν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. ²¹Καὶ εἶπε Μωϋσῆς πρὸς Ἄαρών· τί ἐποίησέ σοι ὁ λαὸς οὗτος, ὅτι ἐπήγαγες ἐπ' αὐτοὺς ἁμαρτίαν μεγάλην; ²²Καὶ εἶπεν Ἄαρών πρὸς Μωϋσῆν, μὴ ὀργίζου Κύριε· σὺ γὰρ οἶδας τὸ ὄρημα τοῦ λαοῦ τούτου. ²³Λέγουσι γάρ μοι, ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν.

§ 7. Τὸ κύκνειον ᾄσμα τοῦ Μωϋσέως.

(Δευτερ. 1β' 1—12).

¹Πρόσεχε οὐρανέ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέτω ἡ γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. ²Προσδοκᾶσθω ὡς ἕτερός τὸ ἀπόφθεγμα μου, καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου, ὥσει ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν, καὶ ὥσει νιφετός ἐπὶ χόρτον. ³Ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐκάλεσα, δότε μεγαλωσύνην τῷ Θεῷ ἡμῶν. Θεός, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις. ⁴Θεὸς πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία. δίκαιος καὶ ὁσιος Κύριος. ⁵Ἠμάρτοσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά. γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη. ⁶Ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὕτω λαὸς μωρός καὶ οὐχὶ σοφός; οὐκ αὐτός οὗτός σου πατήρ ἐκτήσατό σε καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἔπλασέ σε: Ἰμνήσθητε ἡμέρας αἰῶνός, σύνετε ἔτη γενεῶν γενεαῖς, ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι. ⁷Ὅτε διεμερίζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρέν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. ⁸Καὶ ἐγεννήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ. σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ. ⁹Αὐτάρκησεν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν δίψῃ καύματος ἐν γῇ ἀνδρῶν. ἐκύκλωσεν αὐτὸν καὶ ἐπαίδευσεν αὐτόν, καὶ διεφύλαξεν αὐτόν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. ¹⁰Ὡς ἄετός σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε· διείς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτούς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. ¹¹Κύριος μόνος ἤγεν αὐτούς, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος.

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.

(Κριτῶν Ε' 1—8).

¹Καὶ ἦσαν Δεββώρα καὶ Βαράκ υἱὸς Ἀβινεὲμ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγοντες. ²Ἀπεκαλύφθη ἀποκάλυμμα ἐν Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἐκουσιασθῆναι λαόν, εὐλογεῖτε Κύριον. ³Ἀκούσατε βασιλεῖς,

καὶ ἐνωτίσασθε σατοράπαι. Ἔσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ Κυρίῳ ἐγὼ εἰμι, ψαλῶ τῷ Κυρίῳ τῷ Θεῷ Ἰσραήλ. Ἐκύριε, ἐν τῇ ἐξόδῳ σου ἐν Σηεῖο ἐν τῷ ἀπαίρειν σε ἐξ ἄγρου Ἐδὼμ γῆ ἐσειέσθη καὶ ὁ οὐρανὸς ἔσταξε δρόσους, καὶ αἱ νεφέλαι ἔσταξαν ὕδωρ. Ὅρη ἐσαλεύθησαν ἀπὸ προσώπου Κυρίου Ἐλωῖ, τοῦτο Σινὰ ἀπὸ προσώπου Κυρίου Θεοῦ Ἰσραήλ. Ἐν ἡμέραις Σαμεγάρ υἱοῦ Ἀνάθ ἐν ἡμέραις Ἰαήλ ἐξέλιπον ὁδοὺς, καὶ ἐπορεύθησαν ἀτραπούς, ἐπορεύθησαν ὁδοὺς διεστραμμένας. Ἐξέλιπον δυνατοὶ ἐν Ἰσραήλ, ἐξέλιπον ἕως οὗ ἀνέστη Δεββώρα, ἕως οὗ ἀνέστη μήτηρ ἐν Ἰσραήλ. Ἐξελέξαντο θεοὺς καινοὺς, τότε ἐπολέμησαν πόλεις ἀρχόντων.

✓ § 9. Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.

(Βασιλ. Β' ιβ' 1—6).

Ἐπέστειλε Κύριος τὸν Νάθαν τὸν προφήτην πρὸς Δαβίδ, καὶ εἰσήλθε πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἄνδρες δύο ἦσαν ἐν πόλει μιᾷ, εἷς πλούσιος, καὶ εἷς πένης. Καὶ τῷ πλουσίῳ ἦν ποίμνια καὶ βουκόλια πολλὰ σφόδρα. Καὶ τῷ πένητι οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀμνάς μία μικρά, ἣν ἐκτήσατο καὶ περιποιήσατο καὶ ἐξέθρεψεν αὐτήν καὶ ἠδρύνθη μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐκ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ ἤσθιε, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου αὐτοῦ ἔπινε, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκάθευδε, καὶ ἦν αὐτῷ ὡς θυγάτηρ. Καὶ ἦλθε πάροδος τῷ ἀνδρὶ τῷ πλουσίῳ, καὶ ἐφείσατο λαβεῖν ἐκ τῶν ποιμνίων αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν βουκολίων αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι τῷ ξένῳ ὁδοιπόρῳ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πένητος, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐθυμώθη ὁργῇ Δαβὶδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ. Καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Νάθαν. Ζῆ Κύριος, ὅτι υἱὸς θανάτου ὁ ἀνὴρ ὁ ποιήσας τοῦτο, καὶ τὴν ἀμνάδα ἀποτίσει ἑπταπλασίονα ἀντ' ὧν ὅτι ἐποίησε τὸ ρῆμα τοῦτο, καὶ περὶ οὗ οὐκ ἐφείσατο. Καὶ εἶπε Νάθαν πρὸς Δαβίδ. Σὺ εἶ ὁ ἀνὴρ ὁ ποιήσας τοῦτο.

§ 10. Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.

(Βασιλ. Γ' κεφ. γ' 7—9).

Καὶ νῦν Κύριε ὁ Θεός μου, σὺ ἔδωκας τὸν δοῦλόν σου ἀντὶ Δαβὶδ τοῦ πατρός μου, καὶ ἐγὼ εἰμι παιδάριον μικρόν, καὶ οὐκ οἶδα τὴν ἐξοδὸν καὶ τὴν εἰσοδὸν μου. Ὁ δὲ δοῦλός σου

Ὁ Μωϋσῆς κερηνίζων τὰ εἰδῶλα.

ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου, ὃν ἐξελέξω λαὸν πολύν, ὃς οὐκ ἀριθμήσεται. ⁹ Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοῦ συνιεῖν ἀναμέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

✓ § 11. Ἡ παραίνεσις Τωβίτ πρὸς Τωβίαν

(*Τωβίτ κεφ. Δ' 3—7, 13*).

³ Παιδίον, ἐὰν ἀποθάνῃ θάψον με, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν μητέρα σου. τίμα αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ ποιεὶ τὸ ἀρεστὸν αὐτῇ, καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν. ⁴ Μνήσθητι παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους ἐώρακεν ἐπὶ σοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ. ὅταν ἀποθάνῃ, θάψον αὐτὴν παρ' ἐμοὶ ἐν ἐνὶ τάφῳ. ⁵ Πάσας τὰς ἡμέρας παιδίον κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε, καὶ μὴ θελήσῃς ἁμαρτάνειν καὶ παραβῆναι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Δικαιοσύνην ποιεὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ μὴ πορευθῆς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας. ⁶ Διότι ποιούντός σου τὴν ἀλήθειαν, εὐδοκίαι ἔσσονται ἐν τοῖς ἔργοις σου καὶ πᾶσι τοῖς ποιούσι τὴν δικαιοσύνην. ⁷ Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σοὶ ποιεὶ ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ φθονεσάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην.

§ 1. Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.

(Ψαλμὸς ΡΓ' 103).

1. Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον, Κύριε ὁ Θεὸς μου ἐμεγαλύνθησ' σφόδρα. Ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω.

2. Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρον.

3. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ. Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερούγων ἀνέμων.

4. Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.

5. Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

6. Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὄρεων στήσονται ὕδατα.

7. Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν.

8. Ἀναβαίνουνσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουνσι πεδία εἰς τόπον ὃν ἐθεμελίωσας αὐτοῖς.

9. Ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι κἀλύψαι τὴν γῆν.

10. Ὁ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραξι, ἀναμέσον τῶν ὄρεων διελεύσονται ὕδατα.

11. Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.

12. Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.

13. Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῶων αὐτοῦ, ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.

14. Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς.

15. Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. τοῦ ἱλαρῶνα πρόσωπον ἐλαίῳ, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.

16. Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ἃς ἐφύτευσεν.

17. Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι, τοῦ ἔρωδιοῦ ἡ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν.

18. Ὁρη τὰ ὑψηλὰ τοῖς ἐλάφοις, πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.

19. Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς. ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.

20. Ἐθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.

21. Σκύμνοι ὠρούμενοι ἀρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρωσιν αὐτοῖς.

22. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ συναχθήσονται, καὶ ἐν ταῖς μάνδραις αὐτῶν κοιτασθήσονται.

23. Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.

24. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου.

25. Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος. ἐκεῖ ἔρπετῶν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων.

26. Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται, δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῇ.

27. Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι, δοῦναι τὴν τροφήν αὐτοῖς εὐκαιρον.

28. Δόντος σου αὐτοῖς, συλλέξουσιν. ἀνοίξαντος δέ σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος.

29. Ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται. Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν.

30. Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

31. Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα, εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

32. Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται.

33. Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.

34. Ἦδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογία μου, ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ.

35. Ἐκλείποισαν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς. Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.

§ 2. Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.

(Ψαλμὸς Ν' (50ὸς) 3—21)

3. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

4. Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.

5. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός.

6. Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. Ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

9. Παντιεῖς με ὑσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.

10. Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιάσονται ὅσα τεταπεινωμένα.

11. Ἀπότρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.

12. Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

13. Μὴ ἀπορρίψης με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντιανέλης ἀπ' ἐμοῦ.

14. Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με.

15. Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι.

16. Ρῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεός, ὁ Θεός τῆς σωτηρίας μου, ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.

17. Κύριε τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου.

«Ἐλέησόν με ὁ Θεός κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου ...» (Ψαλ. Ν' 3).

18. Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν, ἰόλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκίσεις.

19. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

§ 3. Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμὸς ΡΙΒ (112))

1. Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον
αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου.
2. Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον
ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
3. Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν,
αἰνεῖτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.
4. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος
ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ.
5. Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν;
ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν,
6. Καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν
ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ;
7. Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν,
καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα.
8. Τοῦ καθίσει αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων.
μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ.
9. Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ,
μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφροαινομένην.

§ 4. Ἡ φιλεργία.

(Παροιμιῶν κεφ. ΣΤ' 6 — 11).

6. Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὃ ὀκνηρὸν, καὶ ζήλωσον ἰδὼν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γένοῦ ἐκείνου σοφώτερος. 7 Ἐκείνῳ γὰρ γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὄν, 8 ἐτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, πολλήν τε ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. 9 Ἡ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνήν ποιεῖται ἥς τοὺς πόρους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται εἰς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δ' ἔστι πᾶσι καὶ ἐπίδοξος, καίπερ οὕσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενής, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη.

⁹ Ἔως τίνος ὀκνηρὸν κατάκεισαι : πότε δ' ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ ;
¹⁰ Ὀλίγον μὲν ὕπνοις, ὀλίγον δὲ κάθησαι, μικρὸν δὲ νυστά-
ξεις, ὀλίγον δ' ἐναγκαλίξῃ χειρὶ στήθη. ¹¹ Εἶτ' ἐμπαραγίνεται
σοι, ὥσπερ κακὸς ὀδοιπόρος ἢ πενία, καὶ ἡ ἔνδεια, ὥσπερ ἀγα-
θὸς δρομεύς. ἐὰν δὲ ἄοκνος ᾖς, ἥξει ὥσπερ πηγὴ ὁ ἀμητὸς σου.
ἡ δὲ ἔνδεια, ὥσπερ κακὸς δρομεύς ἀπαντομολήσῃ.

§ 5. Διάφοροι παροιμῖαι.

Εὐποιΐα

(Παροιμ. Γ' 27 — 28).

²⁷ Μὴ ἀπόσχῃ εὖ ποιεῖν ἐνδεῆ, ἡνίκα ἂν ἔχῃ ἢ χεῖρ σου
βοηθεῖν. ²⁸ Μὴ εἴπῃς, ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, αὐριον δώσα, δυ-
νατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν. Οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ψεῦδός

(Θ' 12).

Ὅς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους.

Πολυλογία

(Γ' 19).

Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χει-
λέων νοήμων ἔσῃ.

Ἐγκράτεια γλώσσης

(ΙΓ' 3).

Ὅς φυλλάσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Ἀργία καὶ ἐπιμέλεια

(ΙΓ' 4).

Ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργός, χεῖρες δὲ ἀνδρείων ἐν ἐπι-
μέλειᾳ.

Συναναστροφὴ

(ΙΓ' 20).

Συμπορευόμενος σοφοῖς σοφὸς ἔσῃ.

Ἄγωγη τέκνων

(24).

Ὅς φείδεται τῆς βακτηρίας, μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. †

Προσότης

(1Δ' 30).

Προσῦθμος ἀνήρ καρδίας ἰατρός, σῆς δὲ ὀστέων καρδία αἰσθητική.

Δικαιοσύνη

(1Δ' 34).

Δικαιοσύνη ὑποῖ ἔθνος, ἔλασσοῦσι δὲ φυλάς ἁμαρτίαι.

Δωροληψία

(1Ε' 27).

Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν ὁ δωρολήπτης, ὁ δὲ μισῶν δώρων λήψεις, σώζεται.

Ἡ φήμη

(1Ε' 30).

Θεωρῶν ὀφθαλμὸς καλὰ εὐφραίνει καρδίαν, φήμη δὲ ἀγαθὴ παίει ὀστέα.

Ἐλεημοσύνη

(1Θ' 17).

Δανείζει Θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν, κατὰ δὲ τὸ δόμα αὐτοῦ ἀνταποδώσει αὐτῷ.

Ὄνομα καλὸν

Αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς (κρ' 1).

Μέθη καὶ πολυπνία

Πᾶς γὰρ μέθυσος πτωχεύσει, καὶ ἐνδύσεται διεσσηγμένα καὶ ρακώδη πᾶς ὑπνώδης (κγ' 21).

Ὁ ραδιοῦργος

Ὁ δούσσων βόθρον τῷ πλησίον ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ κυλίων λίθον ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει (κς' 27).

Τὸ τραῦμα καὶ τὸ φίλημα

² Ἀξιοπιστότερά ἐστι τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ. (ΚΖ' 6).

§ 6. Ἡ Ματαιότης.

(Ἐκκλησ. Α' 2—10).

² Ματαιότης ματαιοτήτων, εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής, ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης. ³ Τίς περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ, ᾧ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον; ⁴ Γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται, καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκε. ⁵ Καὶ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει, αὐτὸς ἀνατέλλων ἐκεῖ ⁶ πορεύεται πρὸς Νότον καὶ κυκλοῖ πρὸς Βορρᾶν. κυκλοῖ κυκλῶν πορεύεται τὸ πνεῦμα καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα. ⁷ Πάντες οἱ χεῖμαρροι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλαμένη. εἰς τὸν τόπον, οὗ οἱ χεῖμαρροι πορεύονται, ἐκεῖ αὐτοὶ ἐπιστρέφουσι τοῦ πορευθῆναι. ⁸ Πάντες οἱ λόγοι ἔγκοποι, οὗ δυνήσεται ἀνὴρ τοῦ λαλεῖν, καὶ οὗ πλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὁρᾶν, καὶ οὗ πληρωθήσεται οὖς ἀπὸ ἀκροάσεως. ⁹ Τί τὸ γεγονός; αὐτὸ τὸ γενησόμενον. καὶ τί τὸ πεποιημένον; αὐτὸ τὸ ποιηθσόμενον. καὶ οὐκ ἔστι πᾶν πρόσφαιον ὑπὸ τὸν ἥλιον. ¹⁰ Ὅς λαλήσει καὶ ἔρει· ἴδε τοῦτο καινόν ἐστιν, ἤδη γέγονεν ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς γενομένοις ἀπὸ ἔμπροσθεν ἡμῶν.

§ 7. Ἡ Φιλανθρωπία.

(Σοφία Σειράχ κεφ. Α' 1—10).

¹ Τέκνον τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποστερήσης, καὶ μὴ παρελκύσης ὀφθαλμοὺς ἐπιδειξίς. ² Ψυχὴν πεινώσαν μὴ λυπήσης, καὶ μὴ παροργίσης ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ. ³ Καρδίαν παρωργισμένην μὴ προσταράξεις, καὶ μὴ παρελκύσης δόσιν προσδεομένου. ⁴ Ἰκέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου, καὶ μὴ ἀποστρέψης τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ πτωχοῦ. ⁵ Ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποστρέψης ὀφθαλμόν, καὶ μὴ δῶς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσασθαί σε. ⁶ Καταρωμένου γάρ σε ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ ⁷ Ἠλ. Π. Μηριάτη, Ἑρμην. Περικοπ. 11. Διαθήκης ἔκδ. β' 1935 3

ἐπακούσεται ὁ ποιήσας αὐτόν. ⁷Προσφιλῆ συναγωγῆ σεαυτὸν ποίει, καὶ μεγιστᾶνι ταπείνου τὴν κεφαλὴν σου. ⁸Κλίνον πτωχῶ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῶ εἰρηρικᾶ ἐν προὔτητι. ⁹Ἐξελοῦ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικούντος, καὶ μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῷ κρίναι σε. ¹⁰Γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατήρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρός τῆ μητρὶ αὐτῶν. καὶ ἔσῃ ὡς υἱὸς ὑψίστου, καὶ ἀγαπήσει σε μᾶλλον ἢ μήτηρ σου.

§ 1. Η Καινή Διαθήκη.

(Ἱερεμ. λη' 31—33).

³¹ Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, ³² οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, φησὶ Κύριος. ³³ Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη μου, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ Κύριος, διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν.

§ 2. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.

(Ναοὺμ Α' 2—8).

² Θεὸς ζηλωτὴς, καὶ ἐκδικῶν Κύριος, ἐκδικῶν Κύριος μετὰ θυμοῦ, ἐκδικῶν Κύριος τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ, καὶ ἐξαίρων αὐτὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. ³ Κύριος μακροθύμος, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθρόσει Κύριος. ⁴ Ἐν συντελείᾳ, καὶ ἐν συσσεισμῷ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ. ⁵ Ἀπειλῶν θαλάσση, καὶ ξηραίνων αὐτήν, καὶ πάντα τοὺς ποταμοὺς ἐξηρημῶν. ⁶ Ὀλιγόθη ἡ Βασανίτις καὶ ὁ Κάραμλος καὶ τὰ ἔξανθοῦντα τοῦ Λιβάνου ἐξέλιπε. ⁷ τὰ ὄρη ἐσεισθήσαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ οἱ βουνοὶ ἐσαλεύθησαν. Καὶ ἀνεστάλη ἡ γῆ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἢ σύμπασα, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ⁸ Ἀπὸ προσώπου ὀργῆς αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται; Καὶ τίς ἀνπιστήσεται ἐν ὀργῇ θυμοῦ αὐτοῦ; Ὁ θυμὸς αὐτοῦ τίθει ὀργάς, καὶ αἱ πέτραι διεθρόβησαν ἀπ' αὐτοῦ. ⁹ Χρηστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ γινώσκων τοὺς εὐλαβουμένους αὐτόν. ¹⁰ Καὶ ἐν κατακλυσμῷ πορείας συντέλειαν

ποιήσεται, τοὺς ἐπεγειρομένους, καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ διώ-
ξεται σκότος. ⁹Τί λογίζεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον; συντέλειαν αὐτὸς
ποιήσεται, οὐκ ἐκδικήσει δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει.

§ 3. Ἡ πλεονεξία.

(Ἐββακ. β' 9—14)

⁹Ὁ ὁ πλεονεκτῶν πλεονεξίαν κακὴν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, τοῦ τά-
ξαι εἰς ὕψος νοσσιὰν αὐτοῦ, τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐκ χειρὸς κακῶν.
¹⁰Ἐβουλεύσω αἰσχύνην τῷ οἴκῳ σου, συνεπέραναι πολλοὺς
λαοὺς, καὶ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχὴ σου. ¹¹Διότι λίθος ἐκ τοίχου βοή-
σεται, καὶ κίνθαρος ἐκ ξύλου φθέγγεται αὐτά. ¹²Οὐαὶ ὁ οἰκο-
δομῶν πόλιν ἐν αἵμασι, καὶ ἐτοιμάζων πόλιν ἐν ἀδικίαις. ¹³Οὐ
ταῦτά ἐστι παρὰ κυρίου παντοκράτορος; καὶ ἐξέλιπον λαοὶ ἰκα-
νοὶ ἐν πυρί, καὶ ἔθνη πολλὰ ὀλιγοψύχησαν. ¹⁴Οτι ἐμπλησθή-
σεται ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὴν δόξαν Κυρίου, ὡς ὕδωρ κατακαλύψει
αὐτούς.

§ 4. Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.

(Ἡσαΐα κθ' 13—16)

¹³Καὶ εἶπε Κύριος. Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι
αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδιά αὐ-
τῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκον-
τες ἐντάλματα ἀνθρώπων καὶ διδασκαλίας. ¹⁴Διὰ τοῦτο ἰδοὺ
προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ μεταθήσω αὐ-
τούς, καὶ ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν
συνετῶν κρύψω. ¹⁵Οὐαὶ οἱ βαθέως βουλήν ποιοῦντες, καὶ οὐ
διὰ Κυρίου. Οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλήν ποιοῦντες, καὶ ἔσται ἐν
σκότει τὰ ἔργα αὐτῶν. καὶ ἐροῦσι, τίς ἐφόρακεν ἡμᾶς; καὶ τίς
ἡμᾶς γνώσεται ἢ ἂ ἡμεῖς ποιοῦμεν; ¹⁶Οὐχ' ὡς πηλὸς τοῦ κερα-
μέως λογισθήσεσθε; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτό, οὐ
σὺ μὲ ἔπλασας; ἢ τὸ ποίημα τῷ ποιήσαντι, οὐ συνετῶς με
ἐποίησας;

§ 5. Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.

Ὁ οἶκος προσευχῆς.

(Ἱερ. Ζ' 2—7).

²Ἀκούσατε λόγον Κυρίου πᾶσα Ἰουδαία. ³Τάδε λέγει Κύ-

«Ὁρφανοὶ ἐγενήθημεν, οὐχ' ὑπάρχει πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ χήραι»
(Θρηνητοὶ Ἱερειμ. ε' 3).

ριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ. Διορθώσατε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. ¹Μὴ πεποιθήσατε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν, ὅτι τὸ παράπαν οὐκ ὠφελήσουσιν ὑμᾶς λέγοντες· ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου ἐστίν. ²Ἔτι ἐὰν διορθοῦντες διορθώσητε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, καὶ ποιῶντες ποιήσητε κρίσιν ἀναμέσον ἀνδρός, καὶ ἀναμέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ³καὶ προσήλυτον καὶ ὄρφανόν καὶ χήραν μὴ καταδυναστεύσητε, καὶ αἷμα ἀθῶν μὴ ἐκχέητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ καὶ ὀπίσω θεῶν ἄλλοτριῶν μὴ πορευθήσθε εἰς κακὸν ὑμῖν, ⁴καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐν γῆ ἣ ἔδωκα τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐξ αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος.

§ 6. Ἔλεος καὶ ὄχι θυσία.

(Ὡσηε κεφ. στ' 1—6).

¹Ἐν θλίψει αὐτῶν ὀρθοῦσι πρὸς με, λέγοντες. Πορευθῶμεν, καὶ ἐπιστρέψωμεν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς ἤρπακε, καὶ ἰάσεται ἡμᾶς, πατάξει καὶ μοτώσει ἡμᾶς, ²ὕγιασει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας. ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐξαναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ, ³καὶ γνωσόμεθα. διώξωμεν τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον. ὡς ὄρθρον ἔτοιμον εὐρήσομεν αὐτόν, καὶ ἦξει ὡς ὑετὸς ἡμῖν προΐμιος καὶ ὄψιμος γῆ. ⁴Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ δὲ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη πρωϊνὴ, καὶ ὡς δρόσος ὀρθρινὴ πορευομένη. ⁵Διὰ τοῦτο ἀπεθέρισα τοὺς προφῆτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου. καὶ τὸ κρίμα μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται. ⁶Διότι ἔλεος θέλω ἢ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὄλοκαυτώματα.

§ 7. Ἰκεσία τοῦ Ἱερεμίου.

(Θρηνοι Ε' κεφ. 1—12).

¹Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι ἐγενήθη ἡμῖν. ἐπίβλεψον, καὶ ἴδε τὸν ὄνειδισμόν ἡμῶν. ²Κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἄλλοτρίοις, οἱ οἴκοι ἡμῶν ξένοις. ³Ὀρφανοὶ ἐγενήθημεν, οὐχ' ὑπάρχει πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ χῆραι. ⁴Υδὼρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπιόμεν, ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι ἦλθεν ἐπὶ τὸν τροχὸν ἡμῶν. ⁵Ἐδιώχθημεν, ἐκοπιάσαμεν, οὐκ ἀνεπαύθημεν. ⁶Αἴγυπτος ἔδωκε χεῖρα, Ἀσσοὺ εἰς πλησμόνην αὐτῶν. Ὅι πατέρες ἡμῶν ἡμαρ-

Θυσία. (Βαλάχ·Βαλάμ).

τον, οὐχ' ὑπάρχουσιν, ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν.
⁸ Δουλοὶ ἐκυρίευσαν ἡμῶν, λυτρούμενος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς χειρὸς
αὐτῶν. ⁹ Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰσοίσομεν ἄρτον ἡμῶν, ἀπὸ
προσώπου ὁμοφαίας τῆς ἐρήμου. ¹⁰ Τὸ δέσμα ἡμῶν ὡς κλίβανος
ἐπελιώθη, συνεσπίασθησαν ἀπὸ προσώπου καταγίδων λιμοῦ.
¹¹ Γυναῖκας ἐν Σιών ἐταπείνωσαν, παρθένους ἐν πόλεσιν Ἰούδα.
¹² Ἀρχοντες ἐν χερσὶν αὐτῶν ἐκρεμιάσθησαν, πρεσβύτεροι οὐκ
ἔδοξάσθησαν.

Π. Β. Β. Β.
25

✓ § 1. Ἡ ἐκ Παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.

(Ἡσαΐου κεφ. Ζ' 13-16).

¹³ Ἀκούσατε δὴ, οἶκος Δαυίδ. μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις, καὶ πῶς Κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; ¹⁴ Διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήφεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. ¹⁵ Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἢ προελεσθαι πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. ¹⁶ Διότι πρὶν ἢ γινῶναι παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῆ, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων.

✓ § 2. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.

(Γεν. μθ' 8-10).

⁸ Ἰούδα, σὲ αἰνέσασαισαν οἱ ἀδελφοί σου. αἱ χεῖρες σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. ⁹ Σκύμνος λέοντος Ἰούδα. ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης. ἀναπεσῶν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; ¹⁰ Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.

✓ § 3. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

(Δανιήλ κεφ. Θ' 22-27).

²² (Γαβριήλ). Δανιήλ, νῦν ἐξῆλθον συμβιβάσαι σε σύνεσιν. ²³ Ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου. ἐξῆλθε λόγος, καὶ ἐγὼ ἦλθον τοῦ ἀναγγεῖλαί σοι, ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν εἶ σύ, καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ ῥήματι. καὶ σύνες ἐν τῇ ὄπτασίᾳ. ²⁴ Ἐβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν.

τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγιον ἅγιον. ²⁵Καὶ γνώση καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομησαί Ἱερουσαλήμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου ἑβδομάδας ἑπτὰ, καὶ ἑβδομάδες ἐξήκοντα δύο. καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τεῖχος, καὶ ἐκκενωθήσονται οἱ καιροί. ²⁶Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο, ἐξολοθρευθήσεται χροῖσμα καὶ κροῖμα οὐ ἔστιν ἐν αὐτῷ. καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετημένον τάξει ἀφανισμοῖς. ²⁷Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία. καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται μου θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων, καὶ ἕως τῆς συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν.

✓ § 4. Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίας καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

(Μιχαίου κεφ. Ε' 1—4).

¹Νῦν ἐμφραχθήσεται θυγάτηρ ἐμφραγμῶ, συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς. ἐν ράβδῳ πατάξουσιν ἐπὶ σιαγόνα τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. ²Καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος Ἐφραθά, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιᾶσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ³Διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης, τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιτρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. ⁴Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ Κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ ὀνόματος Κυρίου Θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι, διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς γῆς.

✓ § 5. Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

(Δανιὴλ Ζ' 13—14).

¹³Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. ¹⁴Καὶ αὐτῷ

ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, καὶ γλώσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.

✓ § 6. Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμ. ρθ' 1—7). *David*

¹ Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ² Ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ Σιών· κατακυρίευσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. ³ Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου, ἐκ γαστρὸς προῦ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. ⁴ Ὁμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ⁵ Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς. ⁶ Κρῖνεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα, συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν. ⁷ Ἐκ χειμάρρου ἐν ὄδῳ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.

✓ § 7. Ἡ θριαμβευτικὴ εἰσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (Κυριακὴ τῶν Βαΐων)

(Ζαχαρίου θ' 9).

⁹ Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ. Ἴδου ὁ βασιλεὺς ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.

✓ § 8. Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.

(Ζαχαρ. ΙΑ' 10—13).

¹⁰ Λήψομαι τὴν ράβδον μου τὴν καλὴν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς, ¹¹ καὶ διασκεδασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ γνώσονται οἱ Χανααναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μοι, διότι λόγος κυρίου ἐστί. ¹² Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς, εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστί, δότε τὸν μισθόν μου, ἢ ἀπέπασθε. καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. ¹³ Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με. Κάθεσ αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέ-

ψομαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον.

§ 9. Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

(Ψαλμὸς μα' 2 — 8) (Ματθ. ζ' 30 — 46).

² Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός. * Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ζῶντα, πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;

⁴ Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἔμοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός, ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου;

⁵ Ταῦτα ἐμνήσθην, καὶ ἐξέχεα ἔπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου, ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορταζόντων.

⁶ Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ, σωτήριον τοῦ προσώπου μου, ὁ Θεός μου.

⁷ Πρὸς ἑμαυτὸν ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη, διὰ τοῦτο μνησθήσομαι σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου, καὶ Ἐρμωνιεῖμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ.

⁸ Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου. πάντες οἱ μετεωρισμοί σου, καὶ τὰ κύματά σου ἔπ' ἐμὲ διῆλθον.

§ 10. Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.

(Ἠσαΐου ΝΓ' 1 — 8).

¹ Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίς ἀπεκαλύφθη; ² Ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς ρίζα ἐν γῆ διψώση. οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα. καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. * Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀνθρώπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται ἰὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. ⁴ Οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυ-

νάται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει. * Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. * Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, * καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. * Ἐν τῇ ταπεινώσει ἢ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;

§ 11. Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.

(*Ἡσαΐου κεφ. Εα' 1—4*).

Ἰνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελισασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, * καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας, * δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι Σιών αὐτοῖς δόξαν ἀντὶ σποδοῦ, ἄλειμμα εὐφροσύνης τοῖς πενθοῦσιν, καταστολὴν δόξης ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας. καὶ κληθήσονται γενεαὶ δικαιοσύνης, φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν. * Καὶ οἰκοδομήσουσιν ἐρήμους αἰωνίας, ἐξηρηλωμένας πρότερον ἐξαναστήσουσι, καὶ καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους, ἐξηρηλωμένας εἰς γενεάς.

§ 12. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.

(*Ψαλμὸς Β' 1—11*).

1. Ἴνα τί ἐφρούραζαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;
2. Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.
3. Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν ἅψ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.
4. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.

5. Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς.

6. Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου.

7. Κύριος εἶπε πρὸς με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

8. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς.

9. Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν. δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.

10. Δράξασθε παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆ ὁ Κύριος, καὶ ἀπολείσθε ἔξ ὁδοῦ δικαίας. ὅταν ἐκκαυθῆ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ.

11. Μακάριοι πάντες οἱ πεποηθότες ἐπ' αὐτῷ.

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α΄.

Α΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Ἰσραήλ ἦτο τὸ κυρίως ὑπὸ θρησκευτικὴν καὶ θεοκρατικὴν ἔννοιαν ὄνομα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τοῦ λατρεύοντος τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν, τὸν Θεὸν Ἰαβὲ (Ἰεχωβᾶ—ῶν). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ, ὅστις Ἰσραήλ, ἦτοι ἰσχυρὸς ἐκλήθη. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι σημιτικῆς καταγωγῆς, συγγενὴς τῶν ἀρχαιοτάτων Ἀράβων, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖθεν τοῦ Εὐφράτου μετηνάστησε κατόπιν κατὰ τὸν εἰκοστὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα πρὸς τὴν χώραν τῶν Χαναναίων, εἰς τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου τμήμα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰσχυροῦ φυλάρχου Ἄβραμ Ἑβραίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Ἑβραῖοι.

Ὁ λαὸς οὗτος ὑπέστη τύχην πολυκύμαντον ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς διαφόρων ἐχθρῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἐμπροικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀξίας τῆς χώρας των.

Ὡς ἔμποροι κατ' ἀρχὰς ἐπεσκέφθησαν τὴν Αἴγυπτον καὶ κατόπιν διὰ τῆς μεταναστεύσεως νέων συγγενῶν φυλῶν ἐποπλασιασθήσαν, ἐγκατασταθέντες κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν χώραν τοῦ κάτω Νείλου Γεσέμ.

Κατὰ τὰ ἔτη 2200—2100 π. Χ. ἀπετέλεσαν ἰσχυρὸν καὶ φιλοπόλεμον λαόν, ἀνῆγον δὲ τὴν ἀρχὴν των εἰς τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἄβραμ.

Μετὰ 500 ἐτῶν ἐκεῖ διαμονὴν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ραμσῆ Β΄, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Φαραὼ ἐξεβίασαν τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδόν των.

Εὐθεθέντες πρὸ ἰσχυρῶν ἐχθρῶν πρὸς τὰ σύνορα τῆς Συρίας, ἐπλανήθησαν ἐπὶ 40 ἔτη, μέχρις ὅτου ἐκβιάσωσι τὴν εἴσοδόν των εἰς Παλαιστίνην.

Ἐν Παλαιστίνῃ διεξήγαγον σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους καὶ ἀρχεται ἕκτοτε ἡ μακρὰ κατακτητικὴ περίοδος,

διαρκέσασα πλέον τῶν δύο αἰώνων, ὁπότε ἀναφαίνονται οἱ κριταί.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουὴλ ἐπετεύχθη ἡ πολιτικὴ ἐνότης αὐτῶν, ἔπειτα ἀπὸ ἔσχατον ἐξευτελισμὸν παρὰ τῶν Φιλισταίων, ἥτις κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν ἴδρυσιν τῆς βασιλείας κατὰ τὸ ἔτος 1075 π. Χ. (Σαοὺλ-Δαυὶδ-Σολομών).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος ἐπέρχεται ἡ διαίρεσις τοῦ βασιλείου των ἐξ αἰτίας τῆς ἀφορήτου κυβερνητικῆς φορολογίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ ὁ λαός, καὶ τότε ἀπεσπίασθησαν αἱ 10 φυλαὶ ὑπὸ τὸν διάδοχον τοῦ Σολομῶντος Ροβοὰμ καὶ ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν, αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, τοῦ Ἰουδα καὶ Βενιαμίν, ἀπετέλεσαν τὸ παλαιὸν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἱεροσόλυμα, ἥτοι τὸ τοῦ Ἰούδα.

Τὰ βασίλεια ταῦτα, λόγῳ τοῦ σφοδροῦ μεταξὺ των ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐξησθένησαν καὶ οὕτω προπαρασεκύασαν τὴν κατὰκτησίν των ὑπὸ διαφόρων λαῶν.

Οὕτως ἐπέρχεται ἡ Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος κατὰ τὰ 605 π. Χ. Μετὰ μικρὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπαναστατοῦν καὶ ἀναγκάζουν τοῦτον νὰ ἐπέλθῃ ἐκ νέου κατ' αὐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 597, καὶ ἀπάγει εἰς Βαβυλῶνα ὡς αἰχμαλώτους τοὺς ἐπιφανεῖς κατοίκους μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωακείμ. Μετὰ δευτέραν ἀποστασίαν τούτων καταλύει ὀριστικῶς ὁ Ναβουχοδονόσορ τὸ βασίλειον αὐτῶν καὶ φονεῖ τὴν βασιλικὴν δυναστείαν. Ἡ νέα αὕτη Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία διήρκεσεν ἐπὶ 50 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 586—536 π. Χ., ὁπότε οἱ Πέρσαι καταλύσαντες ἐπὶ Κύρου τοῦ Α' τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους Ἰουδαίους νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

Ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου οἱ Ἰουδαῖοι ὑποταγέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔτυχον πολλῶν προνομίων, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε μεγάλην πρὸς αὐτοὺς εὐμένειαν, ὥστε πολλοὶ τούτων χάριν ἐμπορίου ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Παλαιστίνη περιῆλθεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Λάγον τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη κατὰκτησις ἐπέδρασεν ἐποφελῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης ἐπιρροῆς ἐξεροράγη ἀντίδρασις ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Δ' τοῦ ἐπιφανοῦς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσμοναίων κατὰ τὸ ἔτος 167 — 142 καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Μακκαβαίου.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἔληξεν ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἐξησφάλισαν τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνεξαρτησίαν μέχρι τῆς ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τῶν Ῥωμαίων διὰ τοῦ Πομπηίου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 63 π.Χ. κατέκτησε τὴν Ἱερουσαλήμ.

Κατὰ ταύτην καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 37 π.Χ. ὁ Ἰδουμαῖος Ἡρώδης, διοικητὴς τῆς Γαλιλαίας, κολακεύσας ἐπιτηδεῖως τὴν Ῥωμαϊκὴν σύγκλητον, διορίσθη βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐκκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλήμ ἤρξε δὲ ἐπὶ 33 ἔτη αὐταρχικώτατα. Οὕτω φθάνομεν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι καθ' ὅλον τὸν μακρὸν ἱστορικὸν βίον τῶν ἐστήριζον τὰς πολιτικὰς τῶν ἀντιλήψεις εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν τῶν, εἰς ὃν ἀπέδιδον πᾶσαν τὴν δύναμιν μετὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, διότι ὁ Θεὸς κατ' αὐτοὺς ἐθεωρεῖτο ὁ κυρίως βασιλεὺς τοῦ κράτους. Οὕτω δὲ ἐμορφώθη ἡ θεοκρατικὴ κυβέρνησις ἢ Θεοκρατία.

Τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ταύτην δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τὰς ἐξῆς περιόδους:

α') Ἡ πρώτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῶν πατριαρχικῶν χρόνων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου Πατριάρχου τῶν Ἀβραάμ (ἔβερ), τοῦ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν ἢ πέραν τοῦ Εὐφράτου ὄχθης ἐλθόντος, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβ ἐν Αἰγύπτῳ (2210—1920 π. Χ.), ἥτοι τῆς μεταβάσεως αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον.

β') Ἡ δευτέρα περίοδος περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ Μωϋσέως, τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ ὑπὸ τὸν Αἰγυπτιακὸν ζυγὸν στενάζοντος Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου (1920—1490 π.Χ.).

γ') Ἡ τρίτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῆς διὰ τῆς ἐρήμου τῆς Ἀραβίας πορείας εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, περὶ τῆς νομοθεσίας ἐν Σινᾷ τοῦ Μωϋσέως, περὶ τοῦ τελετουργικοῦ νόμου καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως (1490—1450).

δ') Ἡ τετάρτη περίοδος περιέχει τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους καὶ πραγματεύεται περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ Ἡλ. Π. Μηνιάτη, Ἑρμην. Περιηγοπ. Π. Διαθήκης ἐκδ. β' 1935 4

Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, περὶ τῶν κριτῶν καὶ βασιλέων, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σολομῶντος (1450—975 π.Χ.).

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρατηρεῖται ἡ ἀκμὴ τοῦ θεοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς φιλολογίας τῶν Ἑβραίων καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος.

ε') Ἡ περίοδος αὕτη περιλαμβάνει τὴν διαίρεσιν τοῦ βασιλείου τῶν Ἰσραηλιτῶν, τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων (975—588 π. Χ.).

στ') Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας μέχρι τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ (588—1 μ.Χ.).

§ 1. Τὸ θεῖον προοίμιον.

(Γεν. α' 1—31).

Ἡ ἱερὰ βίβλος ἄρχεται μὲ μίαν κοσμογονίαν, τῆς ὁποίας δημιουργὸς ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου.

Εἶναι πολὺ σπουδαία ἡ ἀποκάλυψις αὕτη, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς σκέψεις καὶ μελέτας καὶ ἀνέτρεψε πολλὰς πλάνας.

Ἡ διήγησις, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι σύντομος, ἀπλῆ, σαφής, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπής.

Πολλοὶ τῶν κορυφαίων φυσιογνωστῶν καὶ γεωλόγων δὲν ἀποκλείουσιν, ὅτι ἢ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ τῆς Γραφῆς περιεχομένη διδασκαλία τῆς δημιουργίας δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὡς συμφωνοῦσα πρὸς τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Κάντιος, Λαπλάσιος, Λεϊβιγ, Παστέρ καὶ πλείστοι τῶν νεωτέρων).

Ἐν τῇ ἐρευνῇ ὁμως ταύτῃ ὀφείλουσιν οἱ ἐξετάζοντες τὸ θέμα τοῦτο νὰ ἔχωσι πλήρη συνείδησιν τῶν ὁρίων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διότι ἡ ὑπέρβασις τούτων συνεπάγεται πολλὰ ἄτοπα.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.

α') *Ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας* (α' 1).

β') *Τὸ ἔργον τῶν ἕξ ἡμερῶν* (α' 2—31).

α') *Ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας* (1—2)

Τὸ ἐδάφιον τοῦτο περιέχει τὴν πρώτην προᾶξιν τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἕξαήμερου, δηλαδὴ τὴν παραγωγὴν τῆς ὕλης τοῦ κόσμου, ἢ ὁποία ἀκολούθως ἔλαβε μίαν ὄρισμένην μορφήν, ἔπειτα ἀπὸ διαφόρου μεταβολάς.

Στίχ. 1. *Ἐν ἀρχῇ* = Κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, ἥτοι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου, τοῦ κόσμου. Πρβλ. Ἰωάν. α' 1.

Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν = Ἦτοι τὸ σύμπαν ὁλόκληρον, τὸ ὁποῖον ἐξεταζόμενον κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου χωρίζεται εἰς δύο κύκλους δημιουργημάτων, τὸν οὐρανὸν ὑπεράνω ἡμῶν καὶ τὴν γῆν ὑπὸ τοὺς πόδας μας.

Ἡ Βίβλος σιγᾷ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς δημιουργίας, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ «*ἐν ἀρχῇ*» ἀνάγεται εἰς μίαν ὑψίστην ἀρχαιότητα, καθ' ἣν περιλαμβάνεται καὶ ἡ δημιουργία τῶν ἀγγέλων.

Στίχ. 2. *Ἡ δὲ γῆ* = Ἐνταῦθα ἀσχολεῖται εἰδικώτερον περὶ τὴν γῆν καὶ περιγράφει κατ' ἀρχὰς τὴν ἀρχέγονον αὐτῆς κατάστασιν, ἣτις ἦτο μία κατάστασις χάους.

Καὶ σκότος = Ἦτοι σκότος φρικῶδες, μὴ ὑπάρχοντος ἀκόμη τοῦ φωτός, ἐκάλυπτε τὴν ὄψιν τῆς ἀβύσσου.

Πνεῦμα = Ἐξηγεῖται εἰς τὴν Γραφὴν ἄνεμος ἢ πνεῦμα κατὰ τὴν λεξικὴν χρῆσιν, ἐνταῦθα πνεῦμα Θεοῦ.

β') *Τὸ ἔργον τῶν ἑξ ἡμερῶν* (2—31)

Κατ' ἀξιοθαύμαστον συμμετρίαν αἱ ἑξ ἡμέραι διαιροῦνται εἰς δύο τριημέρους διακρίσεις, τὰς ὁποίας κλείει τὸ θεῖον Σάββατον καὶ ἐνώνει ἀρμονικῶς.

Τὰ ἔργα ἐκάστου τριημέρου συναρμολογοῦνται ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Ἦτοι εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν τὸ φῶς, εἰς τὴν τετάρτην τὰ ἄστρα, εἰς τὴν δευτέραν τὸ στερεώμα καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ὑδάτων, εἰς τὴν πέμπτην τὰ πτηνὰ καὶ οἱ ἰχθύς. Εἰς τὴν τρίτην ἡμέραν ἡ γῆ ἐντελῶς διευθετημένη καὶ ἐστολισμένη ἐκ γλῶσς, εἰς τὴν ἕκτην τὰ χερσαῖα ζῷα καὶ ὁ ἀνθρώπος, εἰς τὰ ὅποια τὸ φυτικὸν βασιλεῖον ἦτο προσδιορισμένον ὡς τροφή.

Ἡ βαθμιαία αὕτη ἀλληλονοχία τῶν ὄντων καὶ ἡ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω γενικὴ κίνησις εἶναι ἀξιοσημείωτος.

1) *Πρώτη ἡμέρα* (3—5)

Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς = Ἀνθρωπομορφισμός, ἥτοι ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφήν ἀνθρώπου καὶ ἐκφράζει μίαν παντοδύναμον ἀπόφασιν.

Γενηθήτω φῶς = Ἦτο ἀπαραίτητον ἐν ἀρχῇ νὰ δημιουργηθῇ τὸ φῶς, διότι ἄνευ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει οὔτε τάξις οὔτε ζωή. Τὸ φῶς τοῦτο ἦτο ἀσφαλῶς ἐν εἶδος ὑπολάμπειος, ἀσθενές

φῶς, προερχόμενον ἐκ τῆς πυκνώσεως καὶ τῆς τριβῆς τῶν κοσμικῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν νὰ συγκροτοῦνται, καὶ τὰ ὁποῖα παρήγον ἐν εἶδος ἠλεκτρικῆς ἀσθενοῦς ἀνταυγείας.

Στίχ. 4. **Καὶ εἶδεν ὅτι καλὸν** = Ἦτοι σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδέαν του.

Καὶ διεχώρισεν = Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος εἶναι χρονικὸς κανονικῆς διαδοχῆς, ἤτοι ὑπῆρξαν περίοδοι φωτὸς καὶ περίοδοι σκότους.

Στίχ. 5. **Ἡμέραν καὶ νύκτα.** Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Γενέσεως ἐμορφώθησαν διάφοροι γινῶμαι. Μία τούτων εἶναι ὅτι διὰ τῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐννοοῦμεν περιόδους ἀπροδιορίστου διαρκείας, καθ' ἃς ἔγιναν αἱ μεταβολαὶ τῆς ὕλης τοῦ κόσμου.

2) Δευτέρα ἡμέρα (στίχ. 6—8).

Στίχ. 6. Διὰ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐκανονίσθη ἐν ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ χάους καὶ τὸ φῶς λάμπει. Τώρα ἕνας νέος λόγος τοῦ Θεοῦ προσθέτει εἰς τὸν ἀρχέγονον κόσμον νέον κάλλος.

Στερέωμα. Ἡ ἕκτασις τοῦ οὐρανοῦ θόλου περιλαμβάνουσα τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ τὸν ἀστερόεντα οὐρανόν.

Στίχ. 7. **Καὶ ἐποίησε** = Ἦτοι μετὰ τὴν διαταγὴν ἢ ἐκτέλεσις.

Ὑδατος = Ποσότης ἀξιόλογος ὑδάτων ὑφούται εἰς τὸν ἀέρα, ὅπου ἐπιπλέει ὑπὸ μορφὴν νεφῶν καὶ ἀτμῶν, ἄλλο δὲ μέρος παραμένει ἐπὶ τῆς γῆς.

Οὐρανόν = Τὰ ἀόριστα διαστήματα τοῦ οὐρανοῦ.

Οὐρανὸς ἦτο τὸ μέρος, τὸ περιλαμβάνον τὴν ἀτμόσφαιραν μετὰ τῶν νεφῶν, ἐνθα σχηματίζονται αἱ βροχαὶ καὶ πνέουσιν οἱ ἄνεμοι. Πρβλ. Ματθ. γ' 16.

3) Τρίτη ἡμέρα.

Τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας ταύτης εἶναι διπλοῦν :

α') Ἡ διανομὴ καὶ διάταξις τῶν ὑδάτων τῆς ξηρᾶς (στίχ. 9—10).

β') Ἡ δημιουργία τῶν φυτῶν (στίχ. 11—13).

Συναχθήτω = Εἰς τὴν ἀπέραντον δηλαδὴ κοίτην τοῦ Ὠκεανοῦ.

Στίχ. 9. **Και ὀφθῆτω ἡ ξηρὰ** = Ἦτοι ἡ ἀνυδρος καὶ ξηρὰ γῆ, ἀπηλλαγμένη τῶν ὑδάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἦτο ἀκόμη ἐξ ὀλοκλήρου καταποντισμένη.

Και ἐγένετο οὕτω = Ἦτοι ἐγιναν καταπληκτικαὶ ἀλλοιώσεις καὶ σπασμοὶ τῆς σφαίρας μας.

Στίχ. 11—13. Οἱ στίχοι οὗτοι περιέχουν τὸ δεύτερον μέρος τῆς τρίτης ἡμέρας.

Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην = Ἦτοι ὁ Θεὸς δίδει εἰς τὴν γῆν τὴν δύναμιν νὰ παράγῃ μόνη τῆς τὸν ὠραῖον καὶ χρῆσιμον στολισμόν τῆς.

Χόρτον = Ἡ γλῶη δίδεται προκαταβολικῶς καὶ περιλαμβάνει ὅλον τὸ σύνολον τῶν φυτῶν.

Εὖλον κάρπιμον = Δένδρον καρποφόρον.

Στίχ. 12—13. Τὰ φυτὰ ἀνανεοῦνται ἀκαταπαύστως χάρις εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀναπαραγωγῆς (ἀναβλαστήσεως).

4) **Τετάρτη ἡμέρα** (στίχ. 14—19).

Στίχ. 14. **Γενηθήτωσαν φωστῆρες** = Οἱ ἀστέρες ἐμφανίζονται καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρὰν τῶν ὡς φωτοδόχοι, διότι εἰς αὐτοὺς εἰς τὸ ἐξῆς θὰ προσαρμοσθῇ τὸ φῶς.

Εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς = διὰ νὰ φωτίζουν τὴν γῆν.

Φαῦσις = φωτισμὸς (φάω).

Οἱ φωστῆρες οὗτοι θὰ ἔχουν τριπλοῦν σκοπὸν.

α') «**τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός**», ἦτοι ὁ ἥλιος φωτίζων τὴν ἡμέραν, ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα, φωτίζοντα τὴν νύκτα.

β') «**Καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα κλ.**». Διὰ νὰ διακρίνη τις ἐκ τῶν διαφορῶν φάσεων εἴτε τὰς τέσσαρας ἐποχὰς εἴτε τὰς ἡμέρας καὶ τὰ ἔτη.

γ') Διὰ νὰ φωτίζουν τὴν γῆν. Ἡ γῆ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωροῦνται ὡς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου κατὰ τὰς τότε θεοκρατικὰς ἀντιλήψεις.

Στίχ. 16—18. Οἱ στίχοι οὗτοι περιγράφουν τὴν δημιουργίαν τῶν φωστήρων τούτων.

Τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους. Δηλαδή τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην. Ἡ φύσις καὶ ὁ προορισμὸς τῶν ἄστρον τούτων εἶναι προσδιωρισμένοι σύμφωνα μὲ τὰς διαστάσεις αὐτῶν, ὅπως

ἐμφανίζονται εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων καὶ σύμφωνα πρὸς τὸν χρόνον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου φωτίζουν τὴν σφαῖραν τῆς γῆς.

Καὶ τοὺς ἀστέρας = Δηλαδὴ ὅλους τοὺς ἀστέρας (ἀπλανεῖς, πλανήτας).

5) **Πέμπτη ἡμέρα** (στίχ. 20—23).

Στίχ. 20—23. Εἰς τοὺς στίχους τούτους γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἀτελεστάτης ἀκόμη ζωῆς. Δηλαδὴ μαζί μὲ τὰ φυτὰ ἐμφανίζεται κατὰ τρόπον ἀτελέστατον ἡ ζωή. Ἴδου τὰ πρώτα ὄντα ἀληθῶς ἔμψυχα, οἱ ἰχθύες καὶ τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τόσας ἀναλογίας εἰς τὴν σύστασίν των.

Ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν = Οἱ ἰχθύες.

Στίχ. 21. **Πᾶσαν ψυχὴν** = Εἶναι ἐβραϊσμός, ἀντὶ ὅλα τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα κινοῦνται εἰς τὰ ὕδατα.

Στίχ. 22. Ἡ ἐμφάνισις τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς σημειοῦται διὰ μᾶς ἐκτάκτου πράξεως τοῦ Δημιουργοῦ («καὶ εὐλόγησεν...»).

6) **Ἑκτη ἡμέρα** (24—31).

Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστερον σημεῖον τῆς ἕξαήμερου. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συμβαίνουν δύο ξεχωρισταὶ δημιουργίαι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰς τὴν ὁποῖαν αὐτὴ ἀνταποκρίνεται, ἤτοι ἡ δημιουργία τῶν χειρσαίων ζῴων καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου.

Στίχ. 24. **Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ** = Ἐκ νέου ἡ γῆ προμηθεύει τὴν πρώτην ὕλην.

Ψυχὴν ζωσαν = Ἀντὶ ζῶα ζῶντα, ἔμψυχα.

Στίχ. 26. Ἀφοῦ ἡ γῆ προπαρασκευάσθη βαθμιαίως διὰ νὰ δεχθῆ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται ἤδη καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειρὰν του ἐκ τῶν θείων χειρῶν. Προτοῦ δὲ ὁ Θεὸς ἀρχίσῃ τὸ νέον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιστέφει ὅλα τὰ ἄλλα, σκέπτεται καὶ διακηρῦττει τὰς βουλὰς του.

Ποιήσωμεν — Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς προϋποθέτει τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἁγ. Τριάδος κατὰ τὴν Καινὴν Διάθηκην.

Κατ' ἄλλους ἐν τῷ πληθυντικῷ, ὅστις θεωρεῖται πληθυν. ἐντάσεως, περιλαμβάνονται διάφοροι ξεχωρισταὶ προσωπικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ὀρίζεται ὁ ἀριθμὸς τούτων.

Δὲν ἦτο οὔτε ὁ πληθυντικὸς τῆς μεγαλωσύνης (ἄγνωστος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως) οὔτε συμβουλευτικὸς.

Στίχ. 27. **Καὶ εἰκόνα.** Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ λάμπει θαυμασίως εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἦτοι κάλλος φυσικόν, κυριαρχία ἐπὶ τῶν ἄλλων πλασμάτων, ἀλλὰ πρὸ πάντων λογικὸν καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις, ἐλευθερία, θέλησις, ἠθικαὶ δυνάμεις καὶ ὑπερφυσικαὶ χάριτες.

Ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι οὕτως ἓνας ἀληθῆς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς γῆς, βασιλεὺς ὑπέρτατος μετὰ τὸν Θεόν.

Στίχ. 28. **Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς** = Εὐλογεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς μὲ διπλοῦν σκοπὸν, ἦτοι α') διὰ τὰ γίνῃ ταχὺς ὁ πολλαπλασιασμὸς τούτων καὶ β') διὰ τὰ εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῶν ὄντων εἰς αὐτοὺς ὀλοσχερῆς (κατακυριεύσατε).

Στίχ. 29. Ἐνταῦθα ὁ δημιουργὸς προνοεῖ περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν στόμων καὶ τοῦ εἴδους καὶ ὀρίζει εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἡ ὁποία ἀνανεώνει σταθερῶς τὰς δυνάμεις των.

Εἰς βρωσιν = Ὁ ἄνθρωπος ἐτρέφετο ἐκ φυτῶν καὶ καρπῶν, μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἤρχισε τὰ τροφὴ σάρκας ζώων.

Στίχ. 30. **Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις** κ.λ. = Δὲν λησμονοῦνται οἱ ὑπήκοοι καὶ οἱ σύντροφοι τοῦ ἀνθρώπου.

Στίχ. 31. Θαυμάσιον συμπέρασμα τοῦ ἔργου τῶν ἑξ ἡμερῶν.

Προηγουμένως ἡ ἐργασία ἐκάστης ἡμέρας εἶχε φανῆ εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀπλῶς καλή, ἤδη οἰπτῶν ἐν βλέμμα ἔφ' ὅλης τῆς φύσεως, βλέπει κάλλιον τὰς ἀμοιβαίας ἀρμονίας καὶ τὴν ἀμίμητον τελειότητα.

§ 2. Ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ὀλέθρια συνέπειαι αὐτῆς.

(Γεν. Γ' 1-15).

Εἶναι μία διήγησις μεγάλης ὥραιότητος, αἱ ἱστορικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρεῖας καὶ Ὁριγένην, εἶναι ἀλληγορικαί.

Στίχ. 1. **Ὁ δὲ ὄφις** = Ἦτοι τὸ κακὸν εἶχεν ἤδη διεισδύσει εἰς τὸν κόσμον. Πλήθος ἀγγέλων εἶχον ἐπαναστατήσῃ καὶ ἠθελὸν τὰ παρασύρουν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἀποστασίᾳ των καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν των.

Ἡ σύνεσις τοῦ ὄφους ἦτο παροιμιώδης (Ματθ. ι' 16).

Ἦοφις εἶναι λέξις Αἰγυπτιακή. Ζῶον ἐρπετὸν σπονδυλωτὸν καὶ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον «ἀκάθαρτον».

Οἱ ὄφεις ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ φέρονται ὡς πρωτότυπον δεῖγμα πονηρίας καὶ φρονήσεως, ὡς σύμβολον τοῦ διαβόλου (Ἀποκαλ. ιβ' 14, 15).

Ἐπίσης παρίστανται ὡς τύπος τῆς κακίας (Ματθ. κγ' 33), τῆς ἀπάτης (Γεν. μθ' 17), καὶ τῆς ὁμότητος (Παροιμ. κγ' 32).

Ἡ ἀλήθεια τῆς Γραφῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσε τῆς μακαριότητος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄφους (διαβόλου, ἁμαρτίας), φέρεται καὶ εἰς τὰς παραδόσεις ξένων ἐθνῶν (Ζωροάστρης).

Ἦοφις ὁ χαλκοῦς, ὁ κατασκευασθεὶς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ Μωυσέως, ἦτο σαφῆς προεικόνισις τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ (Ἰωάν. γ' 14, 15).

Παράδεισος. Λέξις περσική, σημαίνουσα κῆπον ἢ τόπον κατάφυτον ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν καὶ φέροντα κυνηγῆσιμα ζῶα. Μεταφορικῶς ὁ τόπος τῶν δικαίων, ἔνθα ἡ τελεία εὐδαιμονία.

Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ Ἐδέμ, ἡ διαμονὴ τῶν πρωτοπλάστων, ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἢ ἡ κατοικία τῶν εὐλογημένων μετὰ θάνατον (Λουκ. κγ' 43).

Ἐδέμ = Τέροφις. Ἐπαρχία ἐν Ἀσίᾳ, ἔνθα ἔκειτο ὁ Παράδεισος (Γεν. β' 8). Ἡ περιγραφή τῆς Ἐδέμ παρὰ τῆς Γραφῆς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐρεῦνας, πλεῖσται δὲ ὅσαι ἐριμηνεῖαι καὶ ἐξηγήσεις ἐγένοντο ἐπ' αὐτῆς.

Στίχ. 2—3. **Καὶ εἶπεν ἡ γυνή** = Ἡ γυνὴ δὲν φαίνεται τρομαγμένη, ὅτι ὄφις ὁμιλεῖ εἰς αὐτήν. Τὰ ζῶα δὲν παρουσίαζον τότε κανένα κίνδυνον διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 4—5. Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ πειρασμὸς δι' ἐνὸς, μεγάλου κτυπήματος σπεύδει νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον του, τὸ ὅποιον τόσον καλὰ εἶχε προετοιμάσει.

Στίχ. 6. Ὁ στίχος οὗτος παριστᾷ μίαν ἀξιοθαύμαστον ψυχολογικὴν εἰκόνα καὶ μᾶς καθιστᾷ μάρτυρας μιᾶς σκηνῆς, ἢ ὁποία εἶχε τόσην μοιραίαν συνέπειαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ ὥραϊον ἐστὶ τοῦ κατανοῆσαι = Καὶ ὥραϊον τὸ δένδρον, ὡς δίδον γνῶσιν.

Στίχ. 7. Οἱ πρῶτοι ἔνοχοι συναισθάνονται φυσικά τὴν ἐνοχίαν των.

Ἡ τριπλῆ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ (στίχ. 7—20).

Στίχ. 8. **Ἀδὰμ** = Γήϊνος, ὄνομα σημαντικὸν τοῦ πρώτου γένους τῶν ἀνθρώπων.

Ἐῦα = Ζωή, ἡ προμήτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διότι ἦτο ἡ μήτηρ πάντων τῶν ζώντων (Γεν. γ' 20).

Στίχ. 9—13. Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Θεὸς κάμνει μίαν δικαστικὴν ἀνάκρισιν τῶν ἐνόχων πρὸ τῆς ἀποφάσεώς του.

Στίχ. 14. Ἴδεν ἄρα ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ ὡς δικαστοῦ. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου του ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τάξιν, οἷαν καὶ τὸ ἁμάρτημα, ἦτοι ἀνέροχεται εἰς τὸν ὄφιν, διὰ νὰ ἔλθῃ κατόπιν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἄνδρα.

Ὅτι ἐποίησας τοῦτο = Ἐπειδὴ ἔκαμες τοῦτο (δηλ. τὴν ἀπάτην).

Στίχ. 15. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιέχεται τὸ πρωτευαγγέλιον ἢ ἡ πρώτη ὑπόσχεσις περὶ τοῦ Μεσσίου, ὡς λυτρωτοῦ, ἡ πρόφησις δὲ αὕτη περικλείεται θαυμασίως εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν ἀπειλὴν «καὶ ἔχθραν θήσω κλπ.».

Αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν = Αὐτὸς θέλει συντρίψει τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν.

Εἶναι ἡ ἔνδοξος ἀρχὴ τῶν προφητειῶν περὶ Μεσσίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀδὰμ παρίσταται, τόσον οἰκτιρῶς πεσμένος, ὅς νένος δὲ Ἀδὰμ λαμβάνει τὴν θέσιν του καὶ ἔρχεται νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ταλαιπωρὸν ἀνθρωπότητα. **Διασάφησις.** Ὁ Ἀδὰμ ἐπέσυρεν οὕτω καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων του τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξέπεσε τῆς πρώτης εὐδαιμονίας. Ἀλλ' ἡ πτώσις αὕτη τοῦ Ἀδὰμ οὐδόλως ἐματαίωσε τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, διότι διὰ τῆς ἀγαθότητός του ἀπεκαλύφθη ὁ Σωτὴρ καὶ ἀπετροάπησαν οὕτως αἱ συνέπειαι τῆς ἁμαρτίας.

§ 3. Ἡ κλησις τοῦ Ἀβραάμ.

(Γενέσ. ιβ' 1—5).

Ὁ Ἀβραάμ (πατὴρ πλήθους) ἢ Ἀβραμ (πατὴρ ἕψους) (Γενέσ. ιζ' 4—5) εἶναι ὁ μέγας θεμελιωτὴς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ

ἔθνους, ἀπόγονος τοῦ Σήμ, γεννηθεὶς εἰς Οὐρ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων (Γεν. ια' 27—28).

Ἐν τῇ ἐρμηνευομένῃ περικοπῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πατρῶς κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, εἰς Χαναάν, καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς προγόνου κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 1. Τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἀκούσει ἤδη ὁ Ἀβραάμ εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων πρὸ τῆς μεταναστεύσεως ἀκόμη τοῦ πατρὸς του εἰς Χαρρὰν, τώρα δὲ εἶναι ἡ δευτέρα φορὰ πού ὁ Θεὸς ἀπευθύνεται εἰς αὐτόν· «καὶ εἶπεν ὁ Θεός».

Στίχ. 1—3. Οἱ στίχοι οὗτοι περιλαμβάνουν μίαν διαταγὴν καὶ μίαν ὑπόσχεσιν. Ἡ διαταγὴ περιέχει δύο μέρη.

Ἐξελθε (α' μέρος) = Ἐγκατάλειψις παντός, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἔχει περισσότερον προσφιλὲς ἐν τῇ πατρῷᾳ· δηλαδὴ πατρίδα, γονεῖς, πατρικὴν οἰκίαν κλπ. Τοιουτοτρόπως ὁ Θεὸς ἀπέσπα ἀπὸ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς εἰδωλολατρείας ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἴδρυσιν μιᾶς νέας καὶ ἁγίας φυλῆς.

Καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν = (β' μέρος). Ἐννοεῖ τὴν γῆν Χαναάν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ γίνῃ μία νέα ἀποκάλυψις.

Στίχ. 2—3. Θαυμασία ὑπόσχεσις εἰς ἀνταλλαγὴν τῆς ἀπαιτουμένης θυσίας.

Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη σύγκειται ἀπὸ τέσσαρα μέρη.

α') Ὑπόσχεσις ἀναριθμητῶν ἀπογόνων.

β') Ὑπόσχεσις περιφανῶν εὐνοιῶν.

γ') Ὑπόσχεσις μεγάλης δόξης.

δ') Ὑπόσχεσις, καθ' ἣν ὁ Ἀβραάμ θὰ εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους μία πηγὴ εὐλογιῶν (καὶ ἐνευλογηθήσονται κ.λ.).

Ἡ τελευταία αὕτη σκέψις καὶ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ἡ σπουδαιότερα ἐξ ὅλων, ἀναπτύσσεται εἰς τὸν στίχον 3.

Στίχ. 3. **Καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε** κ.λ. = Ἦτοι οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι εὐλογημένοι ἢ κατηραμένοι κατὰ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν ὡς πρὸς τὸν Ἀβραάμ.

Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ = Εἶναι ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς διακρίνει τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ τύχουν τῶν εὐλογιῶν αὐτοῦ. Δηλαδή ὁ

Ἰουδαῖος ὄφειλε μίαν ἡμέραν νὰ διαμορφώσῃ τὴν θρησκείαν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Τὸ «*ἐν σοί*», δὲν ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστόν, ὅπως π.χ. τὸ «*ἐν τῷ σπέρματί σου*» (κεφ. κβ' 18), κατὰ τὴν σαφῆ βεβαίωσιν τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, οἱ ὁποῖοι συνώψισαν ὅλην τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν (Πράξ. γ' 26 καὶ Γαλ. γ' 16).

Εἶναι σπουδαῖος ὁ χρησμός οὗτος, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς ὀρίζει ἐκεῖνα τοῦ γ' καὶ ε' κεφαλ. τῆς Γενέσ. καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἐπαναληφθῇ πολλάκις.

Στίχ. 4. *Ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὴν χώραν Χαναάν.*

Καὶ ἐπορεύθη = Ἐνταῦθα ὁ Ἀβραὰμ ἐμφανίζεται ὡς ἕνα ζωντανὸν παράδειγμα πίστεως καὶ ὑπακοῆς.

Στίχ. 5. *Καὶ πᾶσαν ψυχὴν* = Πᾶσαν ζωϊκὴν ὑπαρξιν. Ἡ λέξις «*ψυχὴ*» ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφέρεται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας.

Ἦν εἰῶν ἑβδομήκοντα πέντε = Ἡ ἡλικία αὕτη εἶναι ἀξιοσημείωτος, διότι ἀρχίζει μίαν νέα χρονολογία διὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Χαρρὰν = Ἐκεῖτο ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἀρχαῖαι δὲ παραδόσεις φέρουν αὐτὴν ὡς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Χαλδαίων Οὐρ, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀβραὰμ (Γεν. ια' 28). Ἐκαλεῖτο «*πόλις Ναχώρ*» (Γεν. κδ' 10).

Χαναάν = Ἡ κατοικηθεῖσα χώρα ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Χαναάν (υἱοῦ τοῦ Χάμ) καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ κατακτηθεῖσα (Ἐξόδ. στ' 4).

Ὡρίζετο πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, πρὸς νότον ἀπὸ τῆς γῆς Ἐδώμ, πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς ἐρήμου τῆς Ἀραβίας, καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἐκαλεῖτο Γῆ Χαναάν, γῆ τῆς ἐπαγγελίας, γῆ τῶν Ἑβραίων, γῆ Ἰσραήλ, γῆ Ἰούδα, μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν γῆ ἀγία, Παλαιστίνη ἢ γῆ τῶν Φιλισταίων.

§ 4. Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὑμνοῦσι τὸν Θεόν.

(Ἐξόδ. ΙΕ' 1—8).

Μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὁ Φαραὼ μετανοήσας, διότι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀναχώρησιν.

καταδιώκει αὐτούς, μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ τοὺς συναντᾷ πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Γογγύζουσι τότε κατὰ τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ἐνθαρρύνει αὐτοὺς λέγων: «Θαρσεῖτε, στήτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ Κυρίου, ἣν ποιήσει ἡμῖν σήμερον». Καὶ ἀμέσως διὰ τοῦ γνωστοῦ θαύματος διέρχονται διὰ τῆς θαλάσσης ὡς διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι, οἱ καταδιώκοντες αὐτούς, καταποντίζονται.

Διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὑμνοῦσι τὸν Θεὸν διὰ τῆς ᾠδῆς αὐτῆς.

Ὁ ὕμνος οὗτος εἶναι τόσον ἀπλοῦς, ὅσον καὶ μεγαλοπρεπής, ἤσκησε δὲ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ποιήσιν τῶν Ἑβραίων. Συνδυάζεται οὗτος πρὸς τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας (Ἀποκαλ. ΙΕ' β').

Ἡ ὅλη ᾠδὴ διαφεύεται εἰς τρεῖς στροφὰς ἀνίσου ἐκτάσεως, πᾶσαι δὲ ἀρχίζουσι μὲ ἐν ἐγκώμιον πρὸς τὸν Θεόν.

Α' στροφή (στίχ. 1—5). Κατ' αὐτὴν οἱ Ἑβραῖοι δοξάζουσι τὸν Θεὸν τῶν πατέρων των, τῶν Πατριαρχῶν.

Στίχ. 1. **Ἄσωμεν τῷ κυρίῳ** = εἶναι τὸ θέμα τοῦ ᾠσματος. Τὸ αἶτιον τοῦ ἐπαίνου ἐπακολουθεῖ ἐφεξῆς ταχέως.

Θεὸς τοῦ πατρὸς μου = Θεὸς τῶν πατέρων μου, Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.

Στίχ. β. **Κύριος συντρίβων πολέμους** = Τολμηρὰ μεταφορά. Κύριος, ἰσχυρὸς πολεμιστῆς.

Στίχ. 4. **Ἄρματα Φαραὼ** = Τὰ ἄρματα καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἱππεῖς ἦσαν παραφορτωμένοι μὲ σίδηρον καὶ ἐπομένως πολὺ βαρεῖς. **Ἀναβάτας τριστάτας** = Τριστάται ἐκαλοῦντο οἱ μαχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἄρματος, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἴσταντο πάντοτε τρεῖς ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐπολέμει, ὁ δὲ ὑπερήσπιζε διὰ τῆς ἀσπίδος τὸν πολεμοῦντα, ὁ δὲ τρίτος ἠνιόχει. Ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ ἐκλεκτοὶ συμπολεμισταὶ καὶ πολέμαρχοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Φαραὼ.

Β' στροφή (στίχ. 6—10), εἰς τὴν ὁποίαν ἐξυμνεῖται ἡ ταχεῖα καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Αἰγυπτίων.

Στίχ. 6—7. Ἡ σφοδρὰ καὶ ραγδαία ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8. Ἡ συντελεσθεῖσα καταστροφή.

Διέστη τὸ ὕδωρ. εἶναι μία εἰκὼν μεγαλοπρεπῆς. Τὸ ὕδωρ τόσον κινητὸν φύσει, ἀνυψοῦται ἐκατέρωθεν ὡς ἐν τείχως.

Ἐρμηνεύθησαν ἐνταῦθα μόνον αἱ δύο πρῶται στροφαί.

Ἐν τῇ τρίτῃ στροφῇ ἀναγνωρίζεται ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ.

§ 5. Ἡ νομοθεσία.

(Ἐξόδ. Κ' 1—5, 7, 8, 9, 10, 12—13, 14, 15, 16, 17).

Τὸν τρίτον μῆνα ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ τὸν ἠθικὸν νόμον εἰς τὸν περιούσιον λαὸν αὐτοῦ, ἡ πίστις τήρησις τοῦ ὁποίου θὰ ἐφανέρωνε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐξαιρετικῆς προστασίας, τῆς ὁποίας ἔτυχον παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ νομοθεσία αὕτη θὰ ἦτο ὁ ἀρραβὼν τῆς νέας θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς σχέσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ σπουδαιότης τῶν ἐντολῶν τούτων εἶναι καταφανής. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἔλαβε τὰς ἐντολάς ταύτας ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Ἑβραϊκῆς συναγωγῆς ὡς πολῦτιμον παρακαταθήκην, ὡς τὴν βάσιν ἀληθοῦς πολιτισμοῦ.

Ὁ δεκάλογος δὲν εἶναι βεβαίως τὸ εὐαγγέλιον, ἀφοῦ τὸ εὐαγγέλιον θὰ ἀποκαλύψῃ τελείως τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν.

Τοῦλάχιστον μᾶς διδάσκει μὲ μίαν πίστιν καταπληκτικὴν ὅλα τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, καὶ τοὺς κανόνας ἐν γένει τοῦ βίου.

Στίχ. 2. **Ἐγὼ εἰμι Κύριος** κλ. Προοίμιον πανηγυρικόν, ἐπίσημον καὶ μεγαλοπρεπές.

Ὁ ἐξαγαγὼν σε κλ. = Ὁ θεῖος νομοθέτης εὐθύς ἐν ἀρχῇ ὑπομνήσκει εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὅτι ὁ Θεὸς δικαιούται διττῆς ὑποταγῆς, ὡς θεὸς τῶν καὶ ὡς εὐεργέτης τῶν.

Στίχ. 3 - 6. Διὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς ἐξαιρεται ἡ ἐνότης τοῦ Θεοῦ, ἦτοι τὸ μονοθεϊστικὸν στοιχεῖον τῆς θρησκείας καὶ καταργεῖται ἡ εἰδωλολατρεία. Οἱ Ἰσραηλιταὶ ἐν Αἰγύπτῳ εἶχον λάβει ἰδέαν τῶν εἰδώλων.

Ὁὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ = Ἡ ἐντολὴ αὕτη ὁμιλεῖ κατὰ τῆς βεβηλώσεως τοῦ θείου ὀνόματος καὶ καταδικάζει τὴν ψευδορκίαν, τὴν βλασφημίαν καὶ τοὺς ὄρκους.

Στίχ. 8. = *Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιά-
ζειν αὐτήν* = Ἁγιασμός τοῦ Σαββάτου. Ὁ Θεὸς ἐπιμένει ἐπὶ
τῆς ἐντολῆς ταύτης ἐξ αἰτίας τῆς ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος αὐτῆς.

Στίχ. 9. = *Ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ* κλ. — Πρόκειται περὶ τῆς ἱερᾶς
ἀναπαύσεως, τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦται νὰ σέβηται ὁλόκληρος ἡ
οικογένεια, ἀκόμη καὶ οἱ ὑπηρέται, τὰ ὑποζύγια καὶ οἱ φιλοξε-
νούμενοι ξένοι.

Αἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἑβραίων ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῆς ἀο-
γίας τοῦ Σαββάτου περιλαμβάνονται εἰς τὴν Ἔξοδον κ' 10 — 11.

Στίχ. 12. *Πέμπτη ἐντολή*. Σεβασμὸς ὀφειλόμενος εἰς τοὺς
γονεῖς. Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης μεταβαίνομεν ἀπὸ τὰ καθήκοντα
πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς ὁμοίους μας.

Ἄρα οἱ γονεῖς μας εἶναι ὁ πρῶτός μας πλησίον. Ἀπὸ ταύ-
της ὁ Δεκάλογος προστατεύει τὰ διάφορα ἀγαθὰ τοῦ πλησίον
μας, τὴν ζωὴν του, τὴν τιμὴν, τὰ ὑλικά του ἀγαθὰ, τὴν ὑπό-
ληψιν, συνιστᾷ δὲ ὡς καθῆκον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν
καὶ τὴν ἀποτροφὴν πρὸς τὸν φθόνον.

Ἐντολαὶ σπουδαιόταται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐθνῶν καὶ
τῶν ἀτόμων.

§ 6. Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἶδωλα.

(Ἐξόδ. λβ' 19—24).

Κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον ἀπουσίαν τοῦ Μωϋσέως οἱ
Ἰσραηλίται νομίσαντες ὅτι ἐχάθη, ἀπήτησαν παρὰ τοῦ Ἄα-
ρὸν νὰ κατασκευάσῃ εἰς αὐτοὺς ὄρατον θεόν, ὁ ὁποῖος νὰ
τοὺς ὀδηγῇ. Ὁ Ἄαρὸν ὑποχωρήσας εἰς τὰς ἀξιώσεις των κα-
τεσκευάσεν ἐκ τῶν χρυσῶν ἐνωτίων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν
θυγατέρων τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶδωλον τοῦ Θεοῦ μὲ μορφὴν
μόσχου, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ λατρεύῃ μὲ θυσίας καὶ
συμπόσια καὶ ἄσματα καὶ χοροὺς.

Ὁ Μωϋσῆς κατελθὼν ἐκ τοῦ ὄρους καὶ ἰδὼν τὰ τελούμενα
ὄργισθη καὶ ἔρριψε κατὰ γῆς τὰς πλάκας τοῦ δεκαλόγου καὶ
τὰς συνέτριψεν. Ἀμέσως δὲ συντρίβει καὶ τὸν μόσχον καὶ τὰ τε-
μᾶκια μεταβάλλει εἰς κόνιν, τὴν ὁποίαν ἔρριψεν εἰς τὸ ὕδωρ
καὶ ἐπότισε δι' αὐτοῦ τοὺς Ἰσραηλίτας.

Ὁ Μωϋσῆς οὕτω δεικνύει μίαν ζωηροτάτην καταφρόνη-

σιν πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, διότι ὡς αὐτόπτης μάργυς βλέπει τὴν θλιβερὰν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ.

Στίχ. 19—20. **Καὶ ἠνίκα ἤγγιξε** κ.τ.λ. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Μωϋσέως παρίστανται ἐνταῦθα ταχεῖαι καὶ συναρπαστικάι, ὅπως τὰ γεγονότα.

Ὁργισθεὶς θυμῷ = Ὁ Μωϋσῆς αἰσθάνεται ζωερὰν ἀγανάκτησιν βλέπων ὁ ἴδιος τὴν θλιβερὰν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ, καίτοι ἦτο προειδοποιημένος περὶ αὐτοῦ.

Καὶ συνέτριψεν αὐτάς. Αἱ πλάκες ἦσαν τὰ σύμβολα τοῦ δεσμοῦ καὶ συμφωνίας, τὰς θραύει δὲ διὰ τὴν ἀδηλώσῃ ὅτι τὸ συμβόλαιον εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς διαλελυμένον.

Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον... Διὰ τῆς καύσεως τοῦ μόσχου καὶ κονιοποιήσεως αὐτοῦ ὁ Μωϋσῆς δεικνύει εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὸ φθαρτὸν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ὄρατοῦ Θεοῦ των.

Ἐκατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μωϋσέως κατασκευασθεὶς μόσχος χωνευτὸς (χυτὸς) ἦτο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς θεοῦ λατρευομένου, Ἄπιδος βοῶς.

Στίχ. 21—24. Ὁ Ἄαρὼν συναινῶν εἰς τὴν ἔνοχον ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἀντὶ τὴν ἀντισταθῆ ἔνεργῶς, προκαλεῖ αὐτὸ τὸ ὑψιστον ἁμάρτημα.

Λέγουσι γὰρ μοι ποίησον... Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Ἄαρων προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῆ, ἀλλ' αἱ δικαιολογίαι του εἶναι προφάσεις ψευδεῖς καὶ φανερόνουν μεγάλην ἀδυναμίαν χαρακτῆρος. Ἡ τελευταία του ὁμολογία εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀντιλήψεώς του, ὡς ἐὰν τὸ εἶδωλον τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τύχης.

§ 7. Τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

(Δευτερον. λβ' 1—12).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει τοὺς τελευταίους λόγους, τοὺς ὁποίους εἶπεν ὁ Μωϋσῆς ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων τῶν φυλῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ναβαῦ, ὅπου τοὺς ἐκάλεσεν εἰς συναγωγὴν πρὸ τοῦ θανάτου του. Οἱ λόγοι οὗτοι ἀποτελοῦν θαυμάσιον ἄσμα, τὸ τελευταῖον, τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

Ὁ Bossuet περὶ τοῦ ἁσματος τούτου λέγει τὰ ἐξῆς: «Θαν-

μάσιον ἄσμα, ποίημα τόσον μεγαλοπρεπῶς ὠραῖον εἰς τὴν μορφήν, ὅσον φοβερῶς σοβαρὸν καὶ συναρπαστικὸν εἰς τὸ περιεχόμενον».

Ἄλλοι σχολιασταὶ γράφουν, ὅτι τὸ κύκνειον τοῦτο ἄσμα εἶναι ὄχι μόνον ἡ ὠραιότερα τῶν λυρικῶν συνθέσεων τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ καὶ μία ἐκ τῶν πλέον ὑπερόχων ποιήσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διαπνέεται ἐξ ἄλλου καὶ ἀπὸ μίαν πνοὴν προφητικὴν, ἀξιολογωτέραν ἀπὸ τὴν λυρικήν της ἕξαρσιν.

Στίχ. 1—3. Ἐν μεγαλοπρεπεῖ προοιμίῳ ὁ Μωϋσῆς ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν ὅλης τῆς φύσεως διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνακοινώσεών του.

Στίχ. 4 ὁ. Ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς πιστότητος τοῦ Ἰεχωβά καὶ τῆς ἀχαριστίας τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἡ κεντρικὴ ὅλου τοῦ ποιήματος.

Ἡμάρτοσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά. Τέκνα ἔχοντα μῶμον, αἰσχύνην. Ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἀληθῆ τέκνα δὲν ἠθέλον συμπεριφερθῆ κατὰ ἓνα τρόπον τόσον ἀνάξιον. Οἱ ἔνοχοι δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι, παρὰ ἄνθρωποι διεφθαρμένοι.

Στίχ. 3—7. Ὁ Μωϋσῆς κάμνει ἄμεσον ἔκκλησιν εἰς τὴν συνείδησιν ἐκάστου τῶν μελῶν τοῦ ἔθνους.

Οὐκ αὐτὸς οὐτός σου παιτὴρ . . . = Πατὴρ, λέξις ἀνακεφαλαιώνουσα καλύτερον τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Ἐποίησέ σε καὶ ἔπλασέ σε . . . Ὁ Θεὸς λυτρώσας τὸν Ἰσραήλ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Αἰγυπτίων, ἐδημιούργησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Σινᾶ.

Μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος . . . Ἐκκλησις εἰς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, τὰς μεταδοθείσας ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ἡ πιστότης τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8—14. Εἰς τοὺς στίχους τούτους περιγράφονται λεπτομερῶς αἱ κυριώτεραι εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8—9. Ὁ Ἰσραὴλ εἶχε πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ σχέδια τῆς θείας Προνοίας.

Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη . . . Ὅταν τὰ ἔθνη ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται καὶ νὰ χωρίζονται μετὰ τὸν κατακλυσμόν. Πρὸβλ. Γεν. Ι' καὶ Ια'.

Κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. Καὶ ἐγενήθη μερίς.

Ἡλ. Π. Μηνάτη, Ἐρμην. Περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. β' 1935 5

Ὁ Θεὸς μὲ ἐξαιρετικὴν προτίμησιν διεφύλαξε χώραν προσηροσομένην πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὸν προσορισμὸν τοῦ λαοῦ τούτου.

Σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. Πρόκειται περὶ τοῦ σχοινοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμειυεν εἰς τὴν μέτρησιν τῶν κλήρων τῆς γῆς.

Σχοίνις = μονὰς μήκους.

Στίχ. 10—12. Αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ κατὰ τὰς προσφάτους πορείας διὰ μέσου τῆς ἐρήμου.

Ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ. Ἐκφρασις παρομοιώδης διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζονται αἱ πλέον λεπταὶ φροντίδες καὶ προστασίαι τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰς ὁποίας περιέβαλε τοὺς Ἑβραίους ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου τῆς Πετραίας Ἀραβίας, ὅπου εὔρεν αὐτοὺς ὁ Ἰεχωβᾶ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Ὡς αἰετὸς σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ... Εἶναι μία μεγαλοπρεπὴς παραβολή, ἡ ὁποία συνενώνει ὅλας τὰς προηγουμένας ἐννοίας περὶ προστασίας, παιδείσεως (Πρβλ. Ἐξοδ. ΙΘ', 4).

12. **Ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ.** Ὁ ποιητὴς ἐπιμένει ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης σκέψεως, ἣν διετύπωσεν ἀνωτέρω.

Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς... Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιέχεται τὸ σιωπηλὸν συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται δὲν ὄφειλον νὰ ἔχουν ἄλλον προστάτην Θεὸν παρὰ τὸν Ἰεχωβᾶ.

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.

(Κριτῶν Ε' 1—8)

Ἡ Δεββώρα ἦτο προφῆτις καὶ μία ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων κριτῶν, ἡ ὁποία μετὰ τοῦ Βαράκ, τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν μεγάλην πίστιν του, ἐπολέμησεν, ὅπως ἀπελευθερώσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Χανααναίων Ἰαβείν. Κατὰ τὴν περὶ τὸ ὄρος Θαβὼρ γενομένην μάχην ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς, ἐν ἐπινικίῳ δὲ ᾄσματι ἱστορεῖται ἡ νίκη αὐτῆ.

Ἡ νίκη των ἱστορημένη ἐν πεζῷ λόγῳ εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον Κριτῶν, ἤδη περιγράφεται ποιητικῶς εἰς στίχους θαυμασίου λυρισμοῦ, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ἐκ τῶν ὡραιότερων τῶν ἱερῶν βιβλίων.

Ἀνάλυσις τοῦ ὕμνου.

Διαιρεῖται εἰς τρία μέρη:

α') Ὁ πρόλογος (στίχ. 2—8).

β') Αἱ ἐτοιμασίαι τῆς μάχης (9—18).

γ') Αἱ κυριώτεραι σκηναὶ (18—32).

Ἡ ἐξηγητομένη περικοπὴ περιλαμβάνει μόνον τὸν πρό-
λογον.

Στίχ. 2—3. Ὁ νικητὴς Ἰσραὴλ προσκαλεῖται νὰ ψάλλῃ
πρὸς τὸν Ἰεχωβᾶ. **Ἐν τῷ ἐκουσιασθῆναι λαόν** = Διότι ὁ λαὸς
προσέφερεν ἐκουσίως τὸν ἑαυτὸν του. Εἶναι ἕνας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς
ἔπαινος ἀπευθυνόμενος εἰς ἐκείνους τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὅποιοι
ἀνθορμήτως ὄρμησαν εἰς τὴν μάχην. Τοῦ ῥήματος ἐκουσιάζομαι
= προσφέρω ἐκουσίως ἑαυτόν.

Στίχ. 3. **Ἀκούσατε βασιλεῖς κ.λ.** = Εἶναι μία ἀποστροφή
πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς εἰδωλολάτρους ἡγεμόνας.

Ἄσομαι ἐγὼ εἰμι κ.λ. = Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἡ Δεββώρα
παρασύρεται ὑπὸ λυρικοῦ οἴστρου. Εἶναι δὲ ἡ ἀρχὴ τοῦ ὕμνου
συνοδομένου ὑπὸ ἐγγόρδων ὄργάνων (ψαλῶ).

Αἱ προηγούμεναι ἐκδηλώσεις τῆς θείας δυνάμεως διὰ τὴν
σωτηρίαν τοῦ Ἰσραὴλ (στίχ. 4—5).

Κύριε, ἐν τῇ ἐξόδῳ σου ἐν Σηεῖο ἐν τῷ ἀπαίρειν κ.λ.
= Κύριε, ὅτε ἐξῆλθες ἀπὸ τὴν Σηεῖο, ὅτε ἐκίνησες ἀπὸ τὴν πε-
διάδα Ἐδώμ κ.λ. Ἡ Δεββώρα ἐνταῦθα ἀνατρέχει αἴφνης εἰς
τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ θεοκρατικὴ συμφωνία εἶχε συναφθῆ ἐπὶ
τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ βλέπει τὸν Ἰεχωβᾶ νὰ προχωρῇ μεγαλο-
πρεπῶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ του διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ὑπε-
σχημένην γῆν.

Ἡ Σηεῖο δὲν διαφέρει τῆς Ἐδώμ. Εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς Νεκροῦς
μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Ἐρυθροῦς θαλάσσης ἐκτεινο-
μένη ὄρεινὴ χώρα, τὴν ὅλοίαν κατόκουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ,
ἢ Ἐδώμ.

Στίχ. 5—6. Διὰ τοῦ στίχου τούτου θέλει νὰ παραστήσῃ, ὅτι
ἅπανα ἡ φύσις συγκινεῖται καὶ φορικᾶ εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ
δημιουργοῦ. **Ἀπὸ προσώπου κυρίου Ἐλωῖ** = Ἀπὸ τὴν πα-
ρουσίαν κυρίου Θεοῦ.

Ἐλωῖ ἢ Ἐλωχείμ. Ὄνομα τοῦ Θεοῦ, σημαῖνον τὴν ἀπειρον
παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρω-

πον. Ἐπίσης ἀναφέρονται ὡς ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, τὰ Ἰεχωβά, Ἄδωναί. **Τοῦτο Σινά** = Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Σινά δονεῖται ἐν τῷ γιγαντιαίῳ ὄγκῳ του. **Τοῦτο** = ἀνωθυμία ἐδῶ γραφικῆ.

Στ. 6—8. Περιγραφή τῆς ἀθλιότητος τοῦ Ἰσραὴλ πρὸ τῆς νίκης τῆς Δεββώρας καὶ τοῦ Βαράκ.

Στίχ. 6. **Ἐν ἡμέραις Σαμεγάρ**. Οὗτος ἦτο τρίτος κοιτῆς τῶν Ἑβραίων, ὑπάρξας ὀλίγον πρὸ τοῦ Βαράκ.

Ἐν ἡμέραις Ἰαήλ = Διάφοροι ἐρμηνευταὶ ὑποθέτουν, ὅτι πρόκειται περὶ νέου κοιτοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν παρὰ τὸ ὄνομα (Ἰαήλ). Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἡρωΐδα.

Ἐξέλιπον ὁδοὺς κ.λ. = Οἱ δρόμοι ἐγκαιελείφθησαν καὶ οἱ ὁδοιπόροι ἠκολούθουν ὁδοὺς πλαγίας. Δηλαδὴ ὅσοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ταξιδεύσουν δι' ὑποθέσεις των, ἀπῆρχοντο διὰ μυστικῶν ἀτραπῶν δι' ἔλλειψιν ἀσφαλείας. Πρὸβλ. Ζαχαρ. Ζ' 14. Ἦ ἀνωτέρω εἶναι σημεῖον βαθείας ἀθλιότητος, ἐξ ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἣ ὁποία ἐβασίλευε καθ' ὅλην τὴν χώραν.

Στίχ. 7. **Ἔως οὗ ἀνέστη Δεββώρα** = Ἡ Δεββώρα προσωπιῶς καὶ ἀμέσως εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ὡς μήτηρ τοῦ Ἰσραὴλ.

Μήτηρ = Προσωθυμία τόσον ἀκριβής, ὅσον καὶ λεπτή, διότι εἶχεν ἐκδηλώσει διὰ τὸν λαόν της αἰσθήματα μιᾶς μητρός.

Στίχ. 8. **Ἐξέλεξαντο θεοὺς καινοὺς...** κ.λ. = Ἐξέλεξαν νέους θεοὺς καὶ εὐθύς ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτῶν ὁ πόλεμος. Ὁ Ἰεχωβά ἐκδικεῖται διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ λαοῦ του, στέλλων εἰς αὐτὸν καταστρεπτικοὺς πολέμους.

§ 9. Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.

(B' Βασιλ. ιβ' 1—6)

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν παραβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἡ παραβολὴ αὕτη εἶναι θαυμαστὴ διὰ τὴν τεχνικὴν ἀπλότητά της, δι' αὐτῆς δὲ ὁ Νάθαν ἐλέγχει τὸν Δαβὶδ διὰ τὸ μέγα ἁμάρτημα τοῦ φόνου καὶ μοιχείας, τὸ ὁποῖον διέπραξε κατὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ του Οὐρίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Βηρσαβεέ (B' Βασιλ. ια').

Ἐν ἔτος εἶχε παρέλθει ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα αὐτό, ἣ δὲ συν-

είδησις τοῦ ἐνόχου καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ μεγέθους τοῦ σφάλματος δὲν εἶχον ἐκδηλωθῆ, ὁπότε ὁ Νάθαν ἐνεργεῖ διὰ τῆς παραβολῆς του κατὰ τρόπον, ὡς ἐὰν ἤρχετο νὰ συμβουλευθῆ τὸν Δαυὶδ διὰ μίαν πρόσφατον περιπτώσιν.

Στίχ. 1. *Ἄνδρες δύο ἦσαν ἐν μιᾷ πόλει.* Δύο πρόσωπα κατ' ἀρχὰς παρουσιάζονται, ὁ πλούσιος Δαυὶδ καὶ ὁ πτωχὸς Οὐρίας.

Ἐπισημαστέον ὅτι ὁ προφήτης ἐνεργεῖ, ὡς ἐὰν ἤρχετο νὰ συμβουλευθῆ τὸν Δαυὶδ περὶ πρόσφατου περιπτώσεως, διὰ μιᾶς παραβολῆς συναρπαστικῆς, ἡ ὁποία θέτει ἐν ἀναγλύφῳ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὸν ἐγωϊσμόν τοῦ ἐνόχου.

Στίχ. 3—4. Ἐδῶ περιγράφων τὴν ἐξωτερικὴν κατάστασιν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὁ Νάθαν, ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πτωχοῦ διὰ τὸ μοναδικὸν πρόβατόν του.

Στίχ. 4. *Καὶ ἦλθε πάροδος τῷ ἀνδρὶ τῷ πλουσίῳ* = Καὶ ἦλθε διαβάτης πρὸς τὸν πλούσιον.

Καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πέννητος. Ἡ διαγωγή τοῦ πλουσίου καθίσταται ἐξ αὐτοῦ περισσότερον κτηνώδης.

Στίχ. 5—6. Ὁ Δαυὶδ ἐν ἀγνοίᾳ του ἐκφωνεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καταδίκην.

Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Δαυὶδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ = Ὁ Δαυὶδ ἦτο πεποικισμένος ἀπὸ ψυχὴν γενναίόφρονα καὶ εὐαίσθητον, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐννοήσει ἀκόμη τὴν ἔννοιαν τῆς παραβολῆς.

Υἱὸς θανάτου = εἶναι ἐβραϊσμός = θὰ ἀποθάνῃ βεβαίως. Πρὸβλ. Α' Βασιλ. κ' 31.

§ 10. Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.

(Γ' Βασιλ. γ' 7—9).

Ὁ Δαυὶδ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱόν του ἐκ τῆς Βηρσαβέε, τὸν Σολομῶντα. Οὗτος, εὐθύς μετὰ τὸ χοῦσμα καὶ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὡς βασιλέως, ἐπορεύθη εἰς Γαβαὼν καὶ προσέφερεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον χιλίαν ὀλοκαύτωσιν, ὁπότε ἔκαμε τὴν ἀναφερομένην ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ προσευχὴν, ἐν ἣ καταφαίνεται ἡ σύνεσις καὶ ἡ ταπεινώσις ἐνὸς βασιλέως.

Ἀνάλυσις.

Στίχ. 7—10. Ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Σολομών ηὔχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὰς χορηγηθείσας εὐεργεσίας εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς μεγαλειώδους ὑποσχέσεως, τῆς σχετικῆς διὰ τὸν διάδοχόν του, ἐκφράζει τὴν ταπεινὴν ἐξομολόγησίν του (7—8). Καὶ τονίζει μὲ λεπτότητα τὰς δυσκολίας τῆς παρούσης καταστάσεώς του, λόγῳ τῆς νεότητος καὶ ἀπειρίας του, συναισθανόμενος οὕτω τὰς μεγίστας ὑποχρεώσεις ἐνὸς βασιλέως ἀπέναντι τοῦ λαοῦ του.

Στίχ. 7. **Παιδάριον μικρόν** = Ὑπερβολὴ ἀνατολικῶν λαῶν, ἥτοι τόσον νέος καὶ τόσον ἀπειρος.

Ὅκ οἶδα τὴν ἐξοδὸν μου καὶ τὴν εἴσοδόν μου = Παροιμιώδης ἐκφρασις παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, δηλοῦσα τὸ διηνεκὲς τῆς ζωῆς (τὸ πηγαινε ἔλα τῆς ζωῆς).

Στίχ. 9. **Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ** = Δύο τῶν κυρίων καὶ μεγαλυτέρων καθηκόντων τῶν βασιλέων, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν ὅλα τὰ λοιπά, ἥτοι ἡ σύνεσις καὶ ἡ δικαιοσύνη, σπουδαιότατα καθήκοντα τῶν ἡγεμόνων πρὸς διακυβέρνησιν τῶν λαῶν.

§ 11. Ἡ παραινέσις τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν Τωβίαν.

(*Τωβίτ Δ' 3—8*)

Ὁ Τωβίτ ἦτο εἷς τῶν αἰχμαλώτων Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὅποιοι ὠδηγήθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀσσυρίας Νινευί.

Εἶναι παράδειγμα μεγίστης ὑπομονῆς, διότι μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του τυφλωθεὶς ὑπέμεινε τὴν συμφορὰν γενναίως καὶ ἀγογγύστως.

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιέχει τὰς πατρικὰς συμβουλὰς τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν υἱόν του Τωβίαν, ὅστις θὰ μετέβαιεν εἰς τὴν πόλιν Ραγούσ τῆς Μηδείας, ἵνα λάβῃ παρὰ τινος Γαβαὴλ δέκα τάλαντα, τὰ ὅποια ὁ πατὴρ του εἶχε δανείσει εἰς αὐτόν. Φοβούμενος μήπως κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἀποθάνῃ, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του τὰς τελευταίας του συμβουλὰς, αἱ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν πνευματικὴν του διαθήκην.

Στίχ. 3—5. Εἰς τοὺς στίχους τούτους καθορίζονται μὲ μεγάλην λεπτότητα τὰ καθήκοντα τοῦ νεαροῦ Τωβίου ἀπέναντι

τῆς μητρός του, φαίνονται δὲ ἀκόμη ὠραιότερα, ἐὰν ἀναμνησθῆ κανεὶς τὰς θλίψεις, ἃς ἡ Ἄννα εἶχε προξενήσῃ εἰς τὸν σύζυγον τῆς.

Μνήσθητι, παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους κ.λ. Ἐν τῶν ἐλατηρίων, τὰ ὁποῖα παρακινουῦν τὸν υἱὸν νὰ εὐλαβῆται καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν μητέρα του.

Θάψον αὐτήν παρ' ἐμοὶ ἐν ἐνὶ τάφῳ. Οὐδὲν ὠραιότερον καὶ νομιμώτερον τῆς εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας, ν' ἀναπαυθῆ κανεὶς μετὰ θάνατον πλησίον ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἠγάπησεν ἐν Θεῷ κατὰ τὴν ζωὴν.

Στίχ. 5—7. Ἐνταῦθα ὁ Τωβίτ ἀξιοῖ ἀπὸ τὸν Τωβίαν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολάς του.

Στίχ. 7. Ὁ Τωβίτ ἐνταῦθα ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀγαθοεργίας, ἢ ὁποῖα εἶναι τόσον σπουδαία καθ' ἑαυτὴν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφοσιωθῆ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν μὲ ζῆλον τέλειον.

(Ὁ διδάσκων δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς περικοπῆς).

Α΄. Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ ποίησις τῶν Ἑβραίων ἠνθισεν ἐπὶ μίαν σχεδὸν χιλιετηρίδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ὕψιστον τῆς τελειότητος βαθμὸν. Ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὰς θείας ἀποκαλύψεις, αἱ ὁποῖαι διήγειρον τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα εὐσεβῶν τινῶν ἀνδρῶν καὶ ἐνεθουσίαζον αὐτοὺς εἰς σύνθεσιν ᾠδῶν καὶ ὕμνων, πρὸς προαγωγὴν τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ ἐξάπλωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν.

Ἡ ποίησις αὕτη δύναται νὰ ἀναχθῆ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς ἀναφαίνονται κυρίως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος, ἤτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1044—975 π. Χ., ὅποτε συμπίπτει ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ποιήσεως ταύτης. Ἐθεωρεῖτο εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡ ποίησις ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ὅλου βίου των, διὰ τοῦτο ἔκαμνον χρῆσιν αὐτῆς εἰς τοὺς γάμους των, τὰς κηδεῖας, τὸν θειρισμὸν, εἰς τὰς νίκας των καὶ γενικῶς κατὰ τὰς ἑορτάς των.

Περισσότερον ἢ τὸ τρίτον τῆς Π. Διαθήκης συνίσταται ἐκ ποιημάτων, διότι ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν βιβλίων τοῦ Ἰώβ, τῶν Ψαλμῶν, τῶν Παροιμιῶν, τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων, Σοφίας Σολομῶντος καὶ Σοφίας Σειράχ, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ποιήματα εἰς τὰ ἱστορικά βιβλία (Γεν. γ' 23, Ἐξόδ. λβ' 1—18 κ.λ.). Πρὸς τούτοις ποιήματα εἶναι οἱ θρηνοὶ τοῦ Ἱερεμίου καθὼς καὶ αἱ προρρήσεις τῶν προφητῶν.

Ὅπως ἡ ποίησις αὕτη ἀναπτυχθῆ καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ἀκμῆς της, συνετέλεσε καὶ συνήργησε μεταξὺ τῶν ἄλλων ἰδίως καὶ ἡ ἴδρυσις τῶν προφητικῶν σχολῶν ἐπὶ τοῦ κριτοῦ Σαμουηλ (1058 π.Χ.), εἰς τὰς ὁποίας πλὴν τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος ἐκαλλιεργεῖτο ἡ ὕμνοδία καὶ ἡ μουσική. Ὁ δὲ Δαυὶδ εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἀπέκτησε γνώσεις, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιητικοῦ του ταλάντου.

α') Ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ εἶδος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ποίησις αὕτη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς θρησκείας τῶν Ἑβραίων καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι ποιηταὶ δὲν ἐνεπνεόντο ἀπὸ ἐξωτερικᾶς αἰτίας καὶ ἐντυπώσεις καὶ ἀπὸ αἰσθημάτων, προερχόμενα ἐξ ἡρωϊκῶν καὶ μεγάλων κατορθωμάτων, ἀλλὰ ἐξ ἰδίων ψυχικῶν συναισθημάτων, διεγειρομένων ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνδόξων θεῶν ἀποκαλύψεων τῆς θείας δικαιοσύνης καὶ χάριτος καὶ τῶν ὑψηλῶν περὶ Θεοῦ καὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἡ φαντασία ἐσπούδαζε νὰ παραστήσῃ δι' εὐστόχων καὶ προσφρῶν εἰκόνων.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν λοιπὸν ταύτην καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, ἡ ποίησις αὕτη παρήχθη οὐχὶ ἐξ ἀντικειμένου (ἐπικῆ), ἀλλὰ ἐξ ὑποκειμένου (λυρική), καθ' ἣν οἱ ποιηταὶ ἐξέφραζον τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν αἱ θεῖαι τῆς ἀποκαλύψεως πράξεις καὶ ἀλήθειαι ἐπροξένουν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν, ὡς θρησκευτικὰ αἰσθημάτων καὶ ψυχικὰς διαθέσεις. Ἐπειδὴ τὰς ψυχικὰς αὐτῶν διαθέσεις ἐξέφραζον πολλάκις μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διδάξουν θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς γνώσεις διὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ, ἡ ποίησις αὕτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λυρική διδακτικὴ ποίησις.

Εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν ἀνήκουν καὶ τὰ ἐλεγεία (ἢ Ἐλεγεία) εἰς πρόσωπα, εἰς τὸ ἔθνος ἐν γένει, ἢ καὶ εἰς τὰ δύο συγχρόνως.

Τὰ λοιπὰ ἤδη τῆς ποιήσεως, ἰδίως τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα, ἔμειναν ξένα εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἂν καὶ αἱ θαυμασταὶ πράξεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ ἠδύνατο ἐπικῶς νὰ παρασταθῶσιν, ὡς καὶ αἱ ζωνταὶ διηγήσεις τῶν προφητῶν ἠδύναντο νὰ λάβουν δραματικὴν παράστασιν. Πλὴν ὅμως ἡ θεία ἀποκάλυψις, ἡ ὁποία οὔτε μυθολογία εἶναι οὔτε μύθους θεῶν καὶ ἡρώων ἀναγνωρίζει, καὶ ἡ ἠθικὴ σοβαρότης τοῦ θείου νόμου ἠμπόδιζον τοὺς ποιητὰς νὰ προσδώσουν τοιοῦτον χαρακτῆρα, ὥστε νὰ δοθῇ ἐκ τούτου ἀφορμὴ παρανοήσεως καὶ παρεξηγήσεως, ἐπικρατήσῃ δὲ εἰς τὰς ψυχικὰς τῶν διαθέσεις κοσμικὴ σκέψις.

β') Περὶ ρυθμοῦ ἢ μέτρου τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

Ἡ ποίησις ἐν γένει κατὰ τοὺς τύπους καὶ κατὰ τὴν πλο-

κὴν τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων ὑπερβαίνει τὰ συνήθη ὁμαλὰ μέτρα τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ μεταχειρίζεται ἰδιαιτέραν στιχευογίαν, δηλαδὴ μέτρον ἢ ρυθμόν.

Ὁ ρυθμὸς οὗτος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως δὲν περιορίζεται εἰς ὄρισμένον ὅμοιον μέτρον ἢ εἰς ἀριθμόν τινα συλλαβῶν εἰς ἕκαστον στίχον, ἀλλὰ περιορίζεται νὰ ἀκολουθῇ μίαν ὄρισμένην, ἀλλ' ἐλευθέραν ἀρμονικὴν σχέσιν, μεταξὺ τῶν μελῶν (ἡμιστιχίων) ἑκάστου στίχου.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐλευθέρου ρυθμοῦ ὀνομάζεται παραλληλισμὸς τῶν μελῶν. Κατὰ τοῦτον δὲ παραλληλίζομεν τὰ ἡμιστίχια ἑκάστης στροφῆς τῶν ψαλμῶν ἢ τῆς ᾠδῆς.

Ὁ παραλληλισμὸς οὗτος διακρίνεται εἰς τρία εἶδη.

α') Ρυθμὸς συνωνυμίας. Οὗτος εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου μία καὶ ἡ αὐτὴ ἔννοια, ἢ ὅποια ἐκφράζεται εἰς τὸ α' ἡμιστίχιον, ἐκφράζεται καὶ εἰς τὸ β' ἢ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα δι' ἄλλων λέξεων.

Π. χ. Ψαλμ. ΡΙΓ' (113) στίχ. 1—4.

Στίχ. 1. Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου (α' ἡμιστίχιον)
οἶκος Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου (β' ἡμιστίχιον).

Στίχ. 2. Ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ (α')
Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ (β').

Στίχ. 3. Ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν (α')
Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω (β').

Στίχ. 4. Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ (α')
καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων (β').

Τελεία ὅμως συνωνυμία μεταξὺ τῶν μελῶν σπανίως εὐρίσκεται.

β') Ρυθμὸς ἀντιθέσεως. Οὗτος ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἔννοια τοῦ β' ἡμιστιχίου διὰ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ πρώτου σαφηνίζεται καὶ ἐνδυναμοῦται. Π. χ. Ψαλ. ΙΘ' 9.

Στίχ. 9. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν,
ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν.

Παροιμ. Ι' 1—3.

Στίχ. 1. Υἱὸς σοφός, εὐφραίνει πατέρα,
υἱὸς δὲ ἄφρων λύπη τῇ μητρὶ.

Στίχ. 2. Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμοιοι,
δικαιοσύνη δὲ ρύσεται ἐκ θανάτου.

Στίχ. 3. Οὐ λημοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν,
ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ παραλληλισμοῦ ἀπαντᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς Παροιμίας. Πολλάκις ὅμως ἢ ἀντίθεσις δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰς λέξεις, ὅποτε συνώνυμος πρέπει νὰ θεωρηθῆ. Π.χ. Παροιμ. Α' 8.

Στίχ. 8. Ἄκουε, υἱέ, παιδείαν πατρὸς σου,
καὶ μὴ ἀπόση θεσμοὺς μητρὸς σου.

γ) Ὁ συνθετικὸς ρυθμὸς. Ὁ ρυθμὸς οὗτος εὗρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου τὸ β' ἡμιστίχιον διασαφηνίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου καὶ τὰ μέλη δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς ἄλληλα οὔτε διὰ συνωνυμίας οὔτε δι' ἀντιθέσεως, ἀλλὰ διὰ προχωρήσεως τῶν ἐννοιῶν.

π. X. Παροιμ. KZ' I.

Στίχ. I. Μὴ καυχῶ τὰ εἰς αὔριον·
οὐ γὰρ γινώσκεις τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ἐκτὸς τοῦ παραλληλισμοῦ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ποίησιν καὶ στροφάς. Στροφή δὲ καλεῖται, εἰς τὴν λυρικήν ἰδίως, μία μεγάλη ρυθμικὴ περίοδος, ἡ ὁποία διὰ τῆς συνθέσεως πολλῶν στίχων ἀποτελεῖ ἓν σύνολον (α', β' καὶ γ' ψαλμοί).

§ 1. Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.

(Ψαλμὸς ΡΓ' 103).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος ἐπιγράφεται «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως». Ἐν αὐτῷ ὁ Ψαλμοδὸς ἐν ποιητικῇ ἐξάρσει ἐξυμνεῖ τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ἁρμονικὴν εὐταξίαν τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, εὐλογεῖ δὲ καὶ μεγαλύνει τὸν ἀριστοτέχνην δημιουργὸν διὰ τὴν παντοδυναμίαν, πανσοφίαν καὶ ἀγαθότητα αὐτοῦ.

Στίχ. 1. Ἐμεγαλύνθης σφόδρα = Ὁ Δαβὶδ ἐνταῦθα δι' ἀποστροφῆς τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλογεῖ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου στίχου. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς: Κύριε, ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα (κατέστης ὑπερμέγιστος) καὶ τὸ μεγαλεῖόν σου κινεῖ τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν εὐλογίαν σου.

Ἐξομολόγησιν = Ἦτοι τὴν ἔκφρασιν τῆς μεγαλειότητος, τὴν γενομένην διὰ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ στερεώματος κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας.

Στίχ. 2. Ἀναβαλλόμενος = Φορῶν ὡς ἱμάτιον τὸ φῶς (α' Ἰωάν. Α' 2). Τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέριον = Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν τοῦ στερεώματος ὡς δέριμα σκηνῆς. Πρβλ. Γεν. Α' 7.

Δέρρις (εως) = Βύρσινον ἢ δερμάτινον κάλυμμα ἢ ἐπένδυμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατεσκεύαζον τὰς σκηνάς.

Στίχ. 3. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι = Τὸ στερέωμα κατὰ τὴν δημιουργικὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἐν μέσφ τοῦ ὕδατος. (Ἴδε Ἑρμην. θείου προοιμίου) Ἦτοι ὁ στερεῶνων μὲ ὕδατα.

Τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ = Τὰ ὑπεράνω τοῦ στερεώματος. Πρβλ. Γεν Α' 7.

Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν = Εἰκὼν μεγαλοπρεπῆς, δι'

ἣς παρουσιάζει τὸν Θεὸν ἐπιβαίνοντα ἐπὶ τῶν νεφῶν ὡς ἐπὶ ἄρματος καὶ ἐπὶ τῶν περὺγων τῶν ἀνέμων. Ἑσαΐου ιθ' 1.

Πτέρυγας ἀνέμων ἐννοεῖ τὰ περρωτὰ Χερουβείμ «17ος ψαλμός».

Στίχ. 4. **Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους** κ.λ. Ἦτοι ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους ἄλλα πνεύματα, ἀεικίνητα καὶ τοὺς ὑπηρέτας σου (ἀγγέλους) πυρίνην φλόγα. Πρβλ. Ἑβρ. α' 7. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης χαρακτηρίζει τοὺς ἀγγέλους πνεύματα πύρινα, ἄλλα, λαμβάνοντα τὸ φῶς καὶ τὸν ἁγιασμόν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶπεν ὁ Μ. Βασίλειος.

Στίχ. 5. **Ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν** = Ἐπὶ τὴν βάσιν αὐτῆς.

Οὐ κλιθήσεται = Δὲν θὰ κλίνη οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά. Ἡ ἀσφάλεια τῆς γῆς κατὰ τοὺς θείους Πατέρας εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, δι' ἣς ἡ γῆ κανονικῶς περιστρέφεται καὶ δὲν ἔχει ἐκκλίνει τῆς κανονικῆς τροχιάς της, δηλαδή ἡ ἰσορροπία τῶν μερῶν αὐτῆς εἶναι ἡ ἀσφάλειά της.

Στίχ. 6. **Ἄβυσσος** = Τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων, ἡ θάλασσα. Ἦτοι ἡ ὑδατώδης οὐσία περικυκλώνει τὴν γῆν ὡς ἱμάτιον. Ἴδε Ἑρμην. θείου προοιμίου.

Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα — Ἐνταῦθα ἐννοεῖ, ὕδατα ἰστάμενα ἐπὶ τῶν ὀρέων, τὰς χιόνας καὶ τὰ νέφη τῆς βροχῆς ἢ κατ' ἄλλους τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ.

Στήσονται = ἦτοι πάντοτε θὰ σταματῶσιν ἐκεῖ τὰ ὕδατα τῶν χιόνων καὶ τῶν νεφῶν.

Στίχ. 7. Ἐννοεῖ διὰ τοῦ στίχου τούτου, ὅτι διὰ τῆς ἐπιτιμῆσεως καὶ προσταγῆς τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς φωνῆς τῶν βροντῶν, αἱ χιόνες καὶ τὰ ὑδατώδη νέφη τῶν ὀρέων διαλύονται.

Στίχ. 8. **Ἀναβαίνουσιν ὄρη** κ.λ. Ἦτοι ὑψοῦνται τὰ ὄρη μέγροι τοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον ὥρισεν ὁ Θεός, καθὼς καὶ αἱ πεδιάδες ἀπλοῦνται εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς ἐθεμέλιωσε τὰ ὄρη.

Στίχ. 9. **Ὅριον ἔθου** = Δηλαδή ἔθεσες ὄριον, τὸ ὁποῖον τὰ ὄρη δὲν θὰ ὑπερβοῦν ποτε, ὥστε ὑψούμενα νὰ ἐπιπέσουν κατόπιν καὶ νὰ καλύψουν τὴν γῆν.

Στίχ. 10. **Πηγὰς ἐν φάραγγιν** = Εἶπες νὰ ἀναβλύζωσι πηγὰι κ.λ.

Στίχ. 11. **Υδατα** = Οἱ μεταξὺ τῶν ὄρέων ποταμοί.

Όναγροι = Άγριοι ὄνοι περιμένουν νὰ σβύσουν τὴν δίψαν τῶν (προσδέχονται).

Στίχ. 12. **Δώσουσι φωνήν** = Ἦτοι τὰ ὕδατα ἐξερχόμενα ἐκ τῶν πετρῶν θὰ κελαρύζωσι. Τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ἀναφέρεται εἰς τὰ πτηνὰ καὶ ὄχι εἰς τὰ ὕδατα.

Στίχ. 13. **Ἐκ τῶν ὑπερῶων αὐτοῦ** = Ἦτοι ποτίζει αὐτὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δι' ὑετῶν καὶ πᾶσα ἡ γῆ χορταίνει ἐκ τῶν καρπῶν, τῶν παραγομένων διὰ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, τῶν πηγῶν, βροχῶν καὶ καιρῶν.

Στίχ. 14. **Τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων** = Εἰς τὰ ὑπηρετοῦντά τοὺς ἀνθρώπους ὑποζύγια.

Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἀπαριθμεῖ τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς προσέφερεν εἰς τὰ ζῶα χάριν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 15. **Τοῦ ἰλαρῦναι** = Διὰ νὰ λαμπρύνῃ τὸ πρόσωπον. Ἄρτος, οἶνος καὶ ἔλαιον εἶναι οἱ καρποὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐκπληροῖ ὄρισμένον σκοπόν.

Στίχ. 16. Λίβανος, μακρὰ σειρὰ ὄρέων πρὸς βορρᾶν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐπὶ τῆς Συρίας.

Κέδρος = Δένδρον κωνοφόρον, χρησιμώτατον εἰς τὴν οἰκοδομικὴν.

Στίχ. 17. **Ἐννοσσεύσουσι** = Θὰ πῆξωσι τὰς φωλεάς των. Τοῦ ρήμ. νοσσεύω ἢ νεοσσεύω (νοσσιά).

Στίχ. 18. **Ἐρωδιοῦ** = Ἐρωδιὸς εἶναι πτηνὸν εὐμέγεθες ὅμοιον πρὸς πελαργὸν περίπου, ἀπαντᾷ δὲ ἡ λέξις εἰς τὸ Λευϊτικὸν καὶ Δευτερονόμιον.

Ἡγεῖται = Κατασκευάζεται ὑψηλότερα.

Στίχ. 19. **Εἰς καιροὺς** = Διὰ νὰ εἶναι σημεῖον τῶν ἐποχῶν καὶ καιρικῶν μεταβολῶν.

Ὁ ἥλιος ἔγνω = Ἦτοι τόσον τακτικώτατα δύει, ὥστε παρίσταται τὸ κατὰ φυσικὸν νόμον ἔργον του, προερχόμενον ἐκ τῆς γνώσεως αὐτοῦ.

Στίχ. 21. **Σκύμνοι ὠρνύμενοι** = Νεαροὶ λέοντες βρυχώμενοι.

Βρῶσιν αὐτοῖς = Ζητοῦντες τὴν ἀναγκαίαν τροφήν.

Στίχ. 22. **Κοιτασθήσονται** = Θὰ κατακλιθῶσι. Τοῦ κοιτάζομαι = κατακλίνομαι (πλαγιάζω).

Στίχ. 23. Ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου εἰς ἡμερονύκτιον ἐγένετο, κατὰ τὰ ἄνωτέρω, σκοπίμως κατὰ τὰς χρεῖας θηρίων καὶ ἀνθρώπου.

Στίχ. 24. **Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου** = Ἦτοι εἶναι γεμάτη ὄλων τῶν θαυμαστῶν ἔργων σου, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος εἰς τοὺς προηγουμένους στίχους.

Στίχ. 25. **Αὕτη ἡ θάλασσα...** Ἦδη ἔρχεται νὰ ἐξετάσῃ ἄλλο ἔργον τῆς δημιουργίας, ἐκ τοῦ ὁποῖου δεικνύεται ἡ σοφία αὐτοῦ.

Στίχ. 26. **Δράκων** — Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν Γραφὴν ἔχει τρεῖς σημασίας: 1) σημαίνει τὸν θῶα (τσακάλι) (Μιχ. α' 8), 2) κῆτος τῆς θαλάσσης καὶ 3) μέγαν ὄφιν ἢ κροκόδειλον (Δευτερ. λβ' 33).

Ἐνταῦθα τὸ μέγα κῆτος, τὸ ὁποῖον παίζει ἐν αὐτῇ.

Στίχ. 27. **Εἰς εὐκαιρον** = εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν.

Δόντος σου = Ὅταν σὺ δώσης εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἥτοι προνοήσης, θὰ συνάξωσι αὐτήν. Ἡ προθυμία, ἡ δραστηριότης κ.λ. προϋποθέτουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 28. **Τὴν χεῖρα** = τὴν χορηγητικὴν δύναμιν.

Στίχ. 29. **Ἀποστρέψαντος τὸ πρόσωπον** = Ἐὰν ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον (ἐξ ὀργῆς), εἰς ἔνδειξιν δυσαρεσκείας.

Ἀνιανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν = Ἀφαιρεῖς τὴν πνοὴν αὐτῶν (Γεν. γ' 19). Ἦτοι δύνασαι νὰ δώσης τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν, ὅπως δίδεις καὶ τὸν θάνατον.

Ἀνακαινεῖς = Τινὲς ἐννοοῦν τὴν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἀνακαίνισιν τοῦ κόσμου.

Ἐδῶ ὅμως ἐννοεῖ τὴν ἀνακαινιστικὴν δημιουργίαν.

Στίχ. 31. **Ἦτω ἡ δόξα κ.λ.** = Ἐστω δεδοξασμένος ὁ Κύριος αἰωνίως.

Ἦτω = γ' ἐν. προστ. εἰμί. Ἐστω ἢ ἦτω ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ.

Στίχ. 32. Ὁ στίχος οὗτος εἶναι ὑψηλῆς φαντασίας ἐκδήλωσις, καθ' ἣν ὁ Δαυὶδ παριστᾷ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις διὰ τοῦ βλέμματός του κάμνει τὴν γῆν νὰ τρέμῃ ἀνατινασσομένην καὶ τὰ ὄρη τὰ ἀνάπτωσι καὶ καπνίζονται. Ἐννοεῖ διὰ τῶν ἄνωτέρω τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰ ἠφάιστια, ὡς ἐκδηλώσεις φοβερὰς τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ.

Στίχ. 34. *Ἡδυνθείη* = Εἶθε νὰ φανῆ εὐάρεστος. Παθ. ἄρ. ἠδύνθην (ἠδύνω).

Ἡ διαλογία μου = Ἡ νοερά μου προσήλωσις.

Σημειώσεις. Διὰ τοῦ ψαλμοῦ τούτου ὁ Δαυὶδ εὐλογεῖ καὶ μεγαλύνει τὸν Θεὸν ἐκ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας (ἴδε ἔρμη. θείου Προοιμίου), τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ.

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος εἰς τὰς τυπικὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας ὀνομάζεται προοιμιακός, διότι εἶναι τὸ προοίμιον, ἦτοι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἔσπερινου.

§ 2. Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.

(Ψαλμοὶ Ν' 50ὸς).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος εἶναι τὸ κορίφωμα τῶν ψαλμῶν καὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Δαυὶδ ἐξεδήλωσεν εὐκρινῶς καὶ συντετριμμένως τὴν μετάνοιάν του καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Θεὸν συγγνώμην διὰ τὸ διπλοῦν ἐκεῖνο ἔγκλημά του, τὸ ὁποῖον ἤλεγξεν ὁ προφήτης Νάθαν.

Εἶναι ὁ ψαλμὸς οὗτος πλήρης πολλῶν καὶ ὑψηλῶν διδαγμάτων, ἀφορώντων τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι ἡ βάσις πάσης εὐκρινοῦς καὶ κατασκευτικῆς προσευχῆς καὶ ὁ πυρὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας.

Στίχ. 3. *Κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου* = Κατὰ τὴν μεγάλην σου συμπάθειαν καὶ εὐσπλαγχίαν.

Ἡ λέξις ἔλεος εὐρίσκεται εἰς τὴν Γραφὴν κατὰ γένος οὐδέτερον, σπανίως δὲ ἀρσενικόν, σημαίνει δὲ τὴν λύπην καὶ συμπάθειαν, ἣν δεικνύει τις βλέπων τινὰ δεινοπαθοῦντα.

Τὸ ἀνόμημά μου = Ἐννοεῖ τὰ δύο ἐγκλήματά του πρὸς τὴν Βηρσαβεὲ καὶ τὸν Οὐριάν (Βασιλ. Β' ια', ιβ').

Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἀρχίζει ἡ ἐπίμονος αἴτησις συγγνώμης.

Στίχ. 4. *Ἐπὶ πλεῖον* = Ὅλως διόλου. Ἐπιζητεῖ ἐπιμόνως τὸν καθαρισμὸν ἢ συνείδησις τοῦ ἐνόχου.

Στίχ. 5. *Διὰ παντός* = Τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς μου.

Στίχ. 6. *Ὅπως ἂν δικαιωθῆς* = Ἴνα ἀποδειχθῆ ἡ δικαιοσύνη σου.

Ἦτοι κατὰ τὴν δίκην τοῦ ἐνόχου Δαυὶδ, ὁ μὲν Θεὸς θὰ νικήσῃ καὶ θὰ δικαιωθῆ, ὁ δὲ παραβάτης θὰ κατακριθῆ.

Στίχ. 9. *Ραντιεῖς με ὑσώπῳ* = Ράντισόν με μὲ ὑσώππον κλπ.

Ἦσσωπος φυτόν ποῶδες ἀρωματικόν, εἶδος ὀριγάνου, φυόμενον ἀφθόνως ἐν Παλαιστίνῃ. Οἱ Ἰουδαῖοι μετεχειρίζοντο τοῦτον εἰς τοὺς ραντισμοὺς κατὰ τὰς τελετάς, βουτηγμένον εἰς τὸ αἶμα τῶν θυμάτων ἢ εἰς τὸ καθαρτήριο ὕδωρ, πρὸς ραντισμὸν τῶν ἀκαθάρτων ἀντικειμένων (Λευϊτ. ιδ' 4—6). Ὁ Ἦσσωπος προσηρομόζετο κατὰ δέσμας κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ραντισμοῦ. Πρὸβλ. «πληρώσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσώπῳ (δέσμη ὑσώπου) περιθέντες» Ἰωάν. ιδ' 29.

Στίχ. 10. *Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν* = Κάμε με νὰ ἀσθανθῶ ὑπερβολικὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν. Τοῦ ρήμ. ἀκουτίσω, μελ. ἀκουτιῶ.

Ὅστιέα τεταπεινωμένα = Ἐνδειξίς τοῦ σφοδροῦ πόνου, τὸν ὁποῖον ἢ συναίσθησις τῶν σφαλμάτων του εἶχε προξενήσει εἰς τὸν Δαυίδ.

Στίχ. 12. *Πνεῦμα εὐθές* = Πνεῦμα εὐθύτητος ἀνανέωσον (ἐγκαίνισον).

Ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου = Εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μου.

Διὰ τοῦ στίχου τούτου ἐννοεῖ, ὅτι τὴν ἀκεραιότητα καὶ εὐθύτητα τῆς θελήσεως καὶ λογικότητος ἐμόλυνεν ἡ ἁμαρτία.

Στίχ. 13. *Μὴ ἀντιανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ* = μὴ ἀφαιρέσῃς ἀπ' ἐμοῦ. Τοῦ ρήμ. ἀνταφαιρῶ = ἀφαιρῶ τι παρὰ τινος πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ.

Στίχ. 14. *Τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου* = τὴν χαρὰν τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποῖαν εἶχον πρὶν ἁμαρτήσω.

Πνεύματι ἠγεμονικῶ = Μὲ πνεῦμα ὁδηγοῦν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἦτοι νὰ γίνῃ εἰς ἐμὲ ὁδηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς μου. Πρὸβλ. Κορινθ. Β', γ' 17.

Στίχ. 15. Οἱ ψαλμοὶ του θὰ γίνουν εὐαγγελικὴ διδασκαλία.

Στίχ. 16. *Ρῦσαί με ἐξ αἰμάτων* = Προφύλαξόν με ἐξ ἀδίκων φόνων. Τοῦ ρήμ. ρύσσομαι.

Ἐπανέρχεται ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς διὰ τὸν ἄδικον φόνον τοῦ Οὐρίου.

Ἦλ. Π. Μηριάτ, Ἐρμην. Περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. β' 1935. 6

Στίχ. 18. *Ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις* = Δὲν εὐχαριστεῖσαι εἰς θυσίας ὑλικὰς ὀλοκαύστους, τοῦναντίον δὲ εὐπρόσδεκτος θυσία εἶναι :

Στίχ. 19. *Πνεῦμα συντριμμένον* = Συνείδησις συντριβῆς.

Ὀὐκ ἐξουθενώσῃ = δὲν θὰ περιφρονήσῃ. Τοῦ ρήμ. ἐξουθενώ—*ō* = μεταβάλλω τι εἰς τὸ μηδέν.

Σημείωσις. Πράγματι ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ περιέχεται ἡ ὀρειότερα τῶν πράξεων συντριβῆς. Οὐδέποτε ἁμαρτωλὸς ἤσθάνθη ζωηρότερον καὶ ἐξέφρασε σφοδρότερον τὴν ἀνάγκην νὰ τύχῃ συγγνώμης.

Διὰ τοῦτο ἡ ᾠδὴ αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε ἰδιαίτερος ἀγαπητὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς πατέρας αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ὤρισαν νὰ λέγεται καὶ νὰ ψάλλεται εἰς τὰς πλείστας χριστιανικὰς ἱεροτελεστίας.

§ 3. Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμ. *PIB'* (112), 1—9).

Οἱ ψαλμοὶ *PIB'* καὶ *PIΓ'* ἀπετέλουν τὸν ἱερὸν ὕμνον, ὁ ὁποῖος ἐψάλλετο κατὰ τὸ Πάσχα, τὴν Πεντηκοστήν, τὴν Σκηνοπηγίαν, τὰ Ἑγκαίνια καὶ τὰς Νουμηνίας, Ἰουδαϊκὰς ἐορτάς.

Κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, ὁ ὕμνος ἐχωρίζετο εἰς δύο καὶ τὸ μὲν *α'* μέρος (112—113, 1—8) ἐψάλλετο πρὸ τοῦ δεῖπνου ὑπὸ τῶν παρακαθημένων, τὸ δὲ *β'* μέρος (113 καὶ ἐξῆς) μετὰ τὸ δεῖπνον, ὅτε ἐπληροῦτο τὸ τέταρτον ποτήριον. Εἰς τὸν ὕμνον τοῦτον ἀναφέρονται οἱ Εὐαγγελισταὶ λέγοντες, ὅτι ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, μετὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον «ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» Ματθ. κς' 30.

Ὁ ψαλμὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη εἰς τὸ *α'* μέρος (1—3) προτρέπονται οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ εἰς ὕμνολογίαν τοῦ Κυρίου, εἰς δὲ τὸ *β'* μέρος (4—9) ἀνυμνεῖται ὁ ἐπουράνιος διὰ τὴν ἄκραν ὑπὲρ τῶν δούλων του συγκατάβασιν.

1—3, *α'* μέρος. *Αἰνεῖτε παῖδες*. Νομίζουσι μερικοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν, ὅτι παῖδες ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ δοῦλοι.

Ἀπὸ ἀνατολῶν κλ. Ἄς μὴ ὑπάρξῃ σπιθαμὴ γῆς, ὅπου δὲν θὰ λατρεύεται.

4- 6, β' μέρος. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη = Ὑπέροτερος τῶν ἔθνων.

Τὸ ὑψηλὸς ἐδῶ λόγῳ τῆς προθέσεως ἐπὶ εἶναι συγκροβαθμοῦ.

Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν; Τίς καίτοι ἀπόσιτος, εὐρίσκειται τόσον πλησίον πρὸς τὰς ἀνάγκας μας;

7- 8. Ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς φέρει παραδείγματα διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ὑψηλότερος Θεός, συγκαταβαίνει μέχρι τῶν ἀναγκῶν τῶν πλασμάτων του.

Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν...

Ἀπὸ γῆς = ἀπὸ τοῦ χοός, τῆς κόνεως.

Ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν... = Ἐκφρασις μεταφορική, εἰς δῆλωσιν τῆς ἐσχάτης κοινωνικῆς ἀθλιότητος (κοπρίας). Πρβλ. Α' Βασιλ. α' 7- 8.

Τοῦ καθίσαι μετὰ ἀρχόντων = Ἦτοι τοὺς ἀποκλήρους τούτους ὁ Θεὸς ἀνυψώνει.

Ὁ κατοικίζων σιείραν... Ἦτοι ὁ κατοικίζων τὴν στείραν ἐν οἴκῳ, οὕτως, ὥστε νὰ καταστῇ μήτηρ ἐπὶ τέκνοις εὐφρανομένη.

Εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐθεωρεῖτο ἡ στείρωσις κατάρρα, ἡ δὲ ἄτεκνος σύζυγος ἦτο δυστυχεστάτη

§ 4. Ἡ φιλεργία.

(Παροιμιῶν ΣΤ' 6-11).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει μίαν μικρὰν εἰκόνα, θαυμασίως δραματικὴν, ἐναντίον τῆς ὀκνηρίας.

Τὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖον δίδει ὁ μύρμηξ εἰς τὸν ὀκνηρόν.

(Στίχ. 6- 8)

Στίχ. 6. **Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ᾧ ὀκνηρὸν καὶ ζήλωσον...** Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἐνυπάρχει μία εἰρωνεία πολὺ δυνατὴ, ἀναφερομένη εἰς τὴν συμβουλήν, τὴν διδομένην εἰς ἓνα ἄνθρωπον, διὰ νὰ λάβῃ ὡς ὑπόδειγμα ἓνα μικρὸν ἔντομον.

Ἰδὼν τὰς ὁδοὺς = τὸν τρόπον τῆς ζωῆς.

Γεωργίον = γεωργικοῦ κτήματος.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν = Κάμνει παρακαταθήκην πολλῶν καρπῶν.

Ἐπίδοξος = ἔνδοξος.

Τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀκνηρίας. Ὁ εἰς αὐτὴν παραδιδόμενος παρασκευάζει εἰς ἑαυτὸν ζωὴν ἀπολύτως ἀθλίαν.

(Στίχ. 9—11)

Στίχ. 9. *Ἔως τίνος ὀκνηρὸν κατάκεισαι*; = Σαρκασμὸς πολὺ δηκτικὸς. Δὲν θὰ ἔχῃς λοιπὸν τὸ θάρρος νὰ ἐγερθῇς διὰ νὰ ἐργασθῇς;

Στίχ. 10. *Ὀλίγον μὲν ὕπνοις, ὀλίγον δὲ κάθησαι κλ.* = Ὀλίγος ὕπνος, ὀλίγη κωφρότης.

Ἐναργῆς παραστάσις τοῦ πράγματος. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἀκούει τὸν ὀκνηρὸν τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐρχονται νὰ τὸν ἐξυπνήσουν καὶ νὰ τὸν παροτρύνουν εἰς ἐργασίαν, ζητεῖ ὀλίγην ἀναβολήν, ἢ ὁποία θὰ ἤρχετο νὰ διήρκει πάντοτε. *Ὀλίγον δὲ ἐναγκαλίξῃ χερσὶ στήθῃ* = Ὀλίγη συμπλοκὴ τῶν χειρῶν κατὰ τὸν ὕπνον.

Χειρονομία ἀνθρώπου, ὅστις προετοιμάζεται νὰ κοιμηθῇ (Ἐκκλ. 8' 5), ἐνῶ τοῦ φιλοπόνου οἱ βραχίονες ἀνακινοῦνται μετὰ θάρρους.

Στίχ. 11. *Εἴτ' ἐμπαραγίνεται σοι* = ὕστερον σὲ συντροφεύει.

Ὡσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἢ πενία = Ἦτοι ἐνῶ ὁ ὀκνηρὸς κοιμᾶται, ἢ πενία φθάνει μὲ μεγάλα βήματα (ὁδοιπόρος).

Ἡ δὲ ἔνδεια, ὡσπερ κακὸς δρομεύς, ἀπαντομολήσει = Θὰ δραπέτεύσῃ, ὅπως ἓνας πολεμιστῆς, ὠπλισμένος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἀντισταθῇ. Εἶναι μία ἀντίθεσις θαυμαστή. Εἰς τὴν ἐπονείδιστον διαγωγὴν τοῦ ὀκνηροῦ, ἀντιτίσσεται ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ γενναίου ἐργάτου.

§ 5. Διάφοροι παροιμίαι

Ἐμποῖα (Γ' 27—28).

Στίχ. 27. *Μὴ ἀπόσχῃ εὖ ποιεῖν* = Μὴν ἀρνησάσθαι νὰ κάμνης τὸ καλόν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Στίχ. 28. **Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε** = Πήγαινε καὶ ξαναγύρισε.
Ἐπάνηκε = Ἐπανήσειν = ἐπανελθεῖν.

Ψευδός (θ' 12).

Ποιμαίνει ἀνέμους = Δὲν κατορθώνει τίποτε.

Προότης (ιδ' 30).

Σῆς δὲ ὀσιέων = Ὁ σκώληξ τῶν ὀσῶν (σκόρος). Σῆς, σητός.

Καρδία αἰσθητικῆ = Καρδία κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων.

Δικαιοσύνη (ιδ' 34).

Ἐλασσονοῦσι = Ταπεινοῦσι.

Δωροληψία (ιε' 27).

Ἐξόλλουσιν ἑαυτὸν = Καταστρέφει τὸν ἑαυτὸν του. Τοῦ ὄημι. ἐξόλλυμι.

Ἡ φήμη (ις' 30).

Παιίνει = Παζύνει.

Ραδιοῦργος (κς' 27).

Ἀνάλογος πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν παροιμίαν. «Ὅποιος σκάβει τὸν λάκκον τοῦ ἄλλου, τὸν ἰδικόν του λάκκον σκάβει».

§ 6. Ἡ Ματαιότης.

(Ἐκκλησιαστοῦ Α' 2—10).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὡς καὶ εἰς τὸ Β', περιλαμβάνονται τὰ ἐκ πείρας διδάγματα τοῦ Σολομῶντος καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἐξ αὐτῶν, σχετικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰδιαίτερος δὲ ἐν τῇ ἐρμηνευομένῃ περικοπῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Στίχ. 2—3. Περιλαμβάνεται τὸ γενικὸν θέμα τοῦ βιβλίου.

Ματαιότης = Εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ὑπάρχει ἡ λέξις πνοή· ἦτοι ματαιότης εἶναι, ὅτι παρορθεῖται τόσον ταχέως, ὡς μία πνοή καὶ δὲν ἀφίνει οὐδὲν ἕχνος.

Ἡ λέξις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κυριαρχοῦντα τόνον καὶ ἐπαναλαμβάνεται καθ' ὅλην τὴν περικοπήν.

Ματαιότης ματαιοιήτων = Εἶναι ὑπερθετικῆς ἐννοίας κατὰ Ἑβραϊκὸν τρόπον καὶ σημαίνει τὴν τελείαν ματαιότητα, τὴν κατ' ἐξοχὴν ὡς π. χ. «δοῦλος τῶν δούλων».

Τὰ πάντα = Λέξις ἰσχυρῶς τονισμένη διὰ τὴν δηλώσῃ, ὅτι τὸ πᾶν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἥτοι ὅλη ἡ φύσις, εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ματαιότητα (ζωή, τέρψεις, μεγαλεῖον, σοφία κ.λ.).

Στίχ. 3. **Τίς περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ** κ.λ. = Ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅλον τὸν μόχθον, τὸν ὁποῖον μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον;

Στίχ. 4—11. Αἱ περιπέτειαί καὶ ἡ ματαιότης ὅλων τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῆς γῆς, ἥτοι ὁ κόσμος μὲ τὰ διάφορα φαινόμενά του, εἶναι ἕνας κύκλος μάταιος, τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνίκανος νὰ μεταβάλλῃ.

Στίχ. 4. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀκαταπαύστου μεταβολῆς τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν καὶ ὅτι αὕτη εἶναι τρόπον τινὰ ὁ πρῶτος τόνος τῆς ματαιότητος.

Γενεὰ πορεύεται = Διαρκῆς ἀστασία.

Καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα = Δὲν δηλοῖ ἐδῶ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν. Δηλαδή θὰ διαρκέσῃ ὅσον ὁ παρῶν κόσμος.

Στίχ. 5. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀτελειώτων κινήσεων τοῦ ἡλίου.

Καὶ ἀνατέλλει καὶ δύει = Ὁ Ἐκκλησιαστής ἐδῶ ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὰς λαϊκὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἡλίου, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐνόμιζεν, ὡς ἐν ἄστρον τελείως κινητόν.

Καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει = Καὶ σπεύδει πρὸς τὸν τόπον του, ὅθεν ἀνέτειλεν, ἥτοι λυπεῖται ἀπομακρυνόμενος τῆς ἀνατολῆς καὶ γρήγορα ἐπανέρχεται. Εἶναι μία ὥραία μεταφορὰ διὰ τὴν περιγράφῃ τὴν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος ἐξορμᾷ ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν ἀνατολήν, ὡς ἕνας ταξιδιώτης, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου του καὶ σπεύδει ἀσθμαίνων.

Στίχ. 6. Ἐνταῦθα περιέχεται μία θαυμασία γραφικὴ πε-

οιγραφῆ τῶν μαιάνδρων, τῶν τόσων ἰδιορρυθμῶν, τοῦ πλέον εὐκινήτου τῶν ὄντων, δηλαδὴ τοῦ ἀνέμου.

Κυκλοῖ κυκλῶν πορεύεται κ.λ. Ἦτοι ἀκαταπαύστως περι-στρεφόμενος (κυκλῶν) ἐπανερχεται ἐπάνω εἰς τοὺς κύκλους του.

Στίχ. 7. Καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπίσης κινοῦνται εἰς ἓνα κύκλον ἀτελείωτον.

Οὐκ ἔστιν ἐμπιμπλαμένη = Καὶ ἡ θάλασσα δὲν γεμίζει. Τοῦ ῥήμ. ἐμπίμπλημι.

Στίχ. 8—10. Σταθερὰ ἐπάνοδος τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Οὐδὲν τὸ νέον ὑπάρχει. Δηλαδὴ ὅλαι αἱ λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ διάφορα φαινόμενα, εἶναι ἀνεπαρκεῖς.

Οἱ λόγοι ἔγκοποι = Οἱ λόγοι εἶναι δυσχερεῖς νὰ ἐρμηνεύσουν κλ.

Οὐ δυνήσεται κλ. = Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ, ὁ ὀφθαλμὸς του δὲν χορταίνει βλέπων καὶ τὸ οὖς του δὲν γεμίζει ἀκοῦον κλπ. Μία καταπληκτικὴ ἄγνοια ἐπὶ ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ φυσικῶν φαινομένων, διότι παντοῦ, ὅσον φέρομεν τὰ βλέμματα καὶ τὴν προσοχὴν μας, ἐπανευρίσκομεν πάντοτε τὰ ἴδια μονότονα γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν.

Στίχ. 9—10. Οἱ σίχοι οὗτοι ἀναπτύσσουν σαφέστερον τὴν ἀνωτέρω σκέψιν.

Τί τὸ γεγονός; κλ. = Ἦτοι πᾶν ὅ,τι ἔγινε θὰ γίνῃ πάλιν. Δηλαδὴ οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον.

§ 7. Ἡ Φιλανθρωπία.

(Σοφία Σειρὰχ Δ' 1—10).

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀναπτύσσονται τὰ καθήκοντα τοῦ ἐλεήμονος καὶ δικαίου πρὸς τοὺς πτωχοὺς.

Στίχ. 1. **Τὴν ζωὴν μὴ ἀποστερήσης** = Μὴν ἀφαιρέσης ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξίν του.

Μὴ παρελκύσης = Μὴ προσποιεῖσαι ὅτι δὲν βλέπεις.

Ἐπιδεεῖς = Ὁφθαλμοὺς παρακαλοῦντας. **Μὴ παρελκύσης δόσιν προσδεομένου** = Μὴ ἀναβάλλῃς τὴν βοήθειάν σου εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην.

Στίχ. 4. *Μὴ ἀπαναίνοιο* = Μὴ ἀποκρούσης. Τοῦ ῥήμ. ἀπαναίνομαι.

Στίχ. 5. *Μὴ δῶς τόπον* = Μὴ δώσης ἀφορμὴν.

Στίχ. 6. *Ὁ ποιήσας αὐτόν* = Ὁ Θεός.

Στίχ. 7. *Συναγωγῆ* = Νὰ γίνεσαι ἀξιγάπητος εἰς τὸν σύλλογον (κοινόβιον) καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς, ἐκδηλώνων μεγάλην ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Στίχ. 8. *Κλίνο πτωχῷ τὸ οὖς σου κλπ.* = Ἡ αὐτὴ ἔννοια εἰς Β' Κορινθ. θ' 7 «ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός».

Στίχ. 9. *Ἐξελοῦ ἀδικούμενον* = Νὰ ἐλευθερώσης τὸν ἀδικούμενον κλπ.

Ἄλλος τρόπος τοῦ νὰ κάμνης ἐλεημοσύνην εἶναι νὰ ἐλευθερώσης τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ἀδίκως καταδυναστευομένους.

Μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῷ κρίνειν σε = Νὰ μείνης σταθερός, ὅταν πρόκειται νὰ δικάσης τὸν ἀδίκως καταδυναστεύοντα τὸν πτωχὸν καὶ νὰ ὑπερασπίζεσαι τὸν ἀθῶνον.

Στίχ. 11. *Καὶ ἔση ὡς υἱὸς ὑψίστου κλπ.* = Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ διαγράφεται ἡ ἀμοιβὴ τῆς εὐγενοῦς καὶ γενναίας αὐτῆς διαγωγῆς, διότι ἡ ἀγαθοεργία εἶναι ἡ μᾶλλον θεάρεστος πράξις τοῦ ἀνθρώπου.

ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΑΙ

Μεταξὺ τῶν δωρεῶν, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς παρέχει εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς βασιλείας του, εἶναι καὶ ἡ προφητεία ἢ ὁ προφητισμός. Ἡ δωρεὰ αὕτη δημιουργεῖ μίαν προσωπικὴν σχέσιν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ὄχι μόνον γίνεται κοινωνὸς τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συνάμα αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του ἐσωτερικῶς μεταβεβλημένον καὶ ἀναγνωρίζει, ὅτι εἶναι νέος ἄνθρωπος. Ἡ προφητεία αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνέργεια τούτου ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουσα μίαν ἀνυπέρβλητον δύναμιν «ὡς πῦρ φλέγον καὶ ὡς πέλεκυς κόπτων πέτρας» (Ἱερεμ. κγ' 29).

Ἡ προφητεία εἶναι ὅλως διάφορος τῆς μαγείας ἢ μαντείας, διότι αὕτη μὲν, στηριζομένη ἐπὶ εἰκασιῶν καὶ ἐσφαλμένων δοξασιῶν, εἶναι σφαλερὰ καὶ ψεύδεται, ἐνῶ ἐκείνη, προσερχομένη ἐκ θείας ἐμπνεύσεως, εἶναι σαφής, ἰσχυρὰ καὶ πάντοτε ἀληθεύουσα, διότι ἀκριβῆς ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ προφητείας καὶ ἐκτελέσεως.

Πλείστας τοιαύτας προφητείας περιέχει ἡ Π. Δ., αἱ ὁποῖαι ἐξεπληρώθησαν ἀκριβῶς κατὰ τὸν ὠρισμένον καιρὸν, τόπον καὶ τρόπον· ὡς π. χ. ἡ προφητεία τῆς ἐλεύσεως, τῆς σταυρώσεως, τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἢ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων καὶ πλεῖσται ἄλλαι.

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν προφητῶν ὑπῆρχον προφητικαὶ σχολαὶ (Σαμουήλ), εἰς ἃς οἱ προσερχόμενοι ἐδιδάσκοντο τὰ τῆς θρησκείας καὶ λατρείας, ἀποφοιτῶντες δὲ ἐγίνοντο οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, πλὴν ὅμως οἱ γνήσιοι προφήται δὲν ἐθεώρησαν ποτὲ τὰς προρρήσεις των ὡς ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὰς σχολὰς ταύτας φοιτήσεως καὶ σπουδῆς των.

Οἱ προφῆται τοῦ ἀρχαίου Ἰουδαϊκοῦ κόσμου ἐλέγοντο Ναβι

ἡ Νάπι, δηλαδή ἔχοντες τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναγγέλλουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διερμηνεύουν τὰς βουλὰς αὐτοῦ, ἀναφερόμενας εἰς τὸ μέλλον, εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν γνωστοποίησιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

Ἦσαν λοιπὸν οἱ προφῆται ἄνδρες θεόπνευστοι, μεσίται μεταξὺ Θεοῦ καὶ λαοῦ, διαδίδοντες τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἐλέγχοντες πικρῶς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν καὶ τιμωροῦντες τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν λαὸν διὰ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν καταχρήσεις καὶ τὸ ἠθικὰ των ἁμαρτήματα, πρὸς στερέωσιν τῆς θεοκρατίας. Ὑπέσχοντο δὲ μίαν μέλλουσαν μακαρίαν ἐποχάν, τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, τοῦ σωτῆρος τοῦ ἔθνους.

Ἐβοήθουν τοὺς Λευίτας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ συνειργάζοντο μὲ τοὺς βασιλεῖς εἰς δημόσια ἔργα εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς. Εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἦσαν τολμηρότατοι καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις κατεδιώκοντο καὶ ἐφρονεύοντο.

Ἐμφανίζονται λοιπὸν οὗτοι ὡς ἰσχυροὶ ἀθληταὶ ὑπὲρ τῆς θεοκρατικῆς ἀρχῆς καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῆς θρησκείας τοῦ Ἰεχωβά.

Οἱ λόγοι των εἶναι πλήρεις μεγαλοπρεποῦς ἐξάρσεως καὶ ὑψηλῶν ἐννοιῶν.

Πολλοὶ τούτων ἐξέδιδον τὰς προφητείας των γραπτῶς καὶ οὕτω διεσώθη εἰς ἡμᾶς ἡ πολύτιμος συλλογὴ τῶν 16 προφητῶν.

Τὰς προφητείας των ἡ συνέγραφον πρότερον καὶ ὕστερον ἀπὸ ἀγγέλου (Ἀββακ. β' 2) ἢ τὰνάπαλιν (Ἰερμ. μγ' 4, 32).

Κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν προφητικῶν βιβλίων, τὰ περισσότερον περιεχτικὰ τούτων ὡς πρὸς τὴν ὕλην κατέλαβον τὴν πρώτην θέσιν καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, μεῖζονες προφῆται θεωροῦνται, οἱ δὲ λοιποὶ δώδεκα, ἐλάσσονες.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας προφῆται ἐλέγοντο οἱ ἐρμηνεύοντες καὶ ἀνακοινοῦντες εἰς τοὺς ἄλλους τὰς θελήσεις τῶν θεῶν, τὰς ὁποίας ὑπὸ τύπον χρησμῶν ἔδιδεν ὁ μάντις ἢ ἡ πυθία εἰς τοὺς προσερχομένους καὶ ἐρωτῶντας: Οὕτω π. χ. ὁ Ἀπόλλων ὠνομαίετο προφήτης Διὸς πατρός. Ἡ ἔννοια ὅμως τοῦ θεοπνεύστου καὶ προλέγοντος τὸ μέλλον κατὰ τοὺς

Ἰουδαίους, δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ Ρωμαίους.

Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ τίτλος προφήτης εἶναι συχνότατα συνδεδεμένος πρὸς τὸν τίτλον διδασκάλου (Πράξ. ιγ' 1), ἀπετέλουν δὲ οἱ προφήται τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας μίαν τάξιν διάφορον τῶν Ἀποστόλων, πρῶτην δὲ μετ' αὐτούς.

§ 1. Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

(Ἱερεμ. ΔΗ', 31—34).

Ὁ προφήτης Ἱερεμίας εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προφητεύει περὶ τῆς νέας συμφωνίας (διαθήκης), τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θὰ συνάψῃ μὲ τὸν λαόν του (1—40).

Εἶναι μία σελὶς μεγάλης ὠραιότητος μὲ θαυμασίαν κλίμακα, ἀνιοῦσαν εἰς τὰς σκέψεις.

Πρώτην φορὰν ἡ ἔκφρασις «διαθήκη καινὴ» ἀπαντᾷ εἰς τὰς γραφὰς τῆς Π. Διαθήκης, ἃν καὶ ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν περιέχει, ἀνάγεται εἰς τὰ ἀρχαιότερα βιβλία τῆς Βίβλου.

Ἡ νέα αὕτη διαθήκη (συμμαχία) ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν συμμαχίαν, τὴν συναφθεῖσαν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ (στίχ. 32).

Ἀνάλυσις.

Τὸ ὅλον κεφάλαιον ἀναλύεται εἰς τρία μέρη: α') στίχ. 1—22, ὅπου αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ.

β') στίχ. 23—26, αἱ ὑποσχέσεις πρὸς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα.

γ') στίχ. 27—40, αἱ ὑποσχέσεις εἰς τὰ δύο ἠνωμένα βασίλεια.

Στίχ. 31—34. Οἱ στίχοι οὗτοι τῆς ὅλης περικοπῆς περιέχουν τὰ περὶ τῆς νέας συμμαχίας (διαθήκης) καὶ τοῦ τελικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς. Πρὸς βλ. Ἑβραίους η', 7—13.

Στίχ. 33—34. Ὁ οὐσιώδης χαρακτῆρ τῆς νέας συμφωνίας.

Διδούς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν...

Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοί... = Ἡ ἔννοια

ἡ ἐξῆς: Αἱ σχέσεις ὑπὸ τὴν νέαν συμφωνίαν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῶν ὄφειλον νὰ εἶναι περισσότερον οἰκειαί. Καὶ εἰς τὰς δύο συμφωνίας ὑπάρχουν ἐντολαὶ πρὸς τήρησιν, ἐν τῇ νέᾳ ὅμως ἡ συνείδησις τοῦ καθήκοντος εἶναι περισσότερον ρητὴ καὶ ζωντανή. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν οἱ νόμοι, οἱ τόσον ἱεροὶ καὶ οἱ τόσον τέλειοι, τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλει, εἶναι χαραγμένοι εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν ἐκάστου ἀτόμου καὶ ὄχι εἰς πλάκας λιθίνας.

Ἐν τῇ νέᾳ συμφωνίᾳ, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, θὰ ὑπάρχῃ ἓνα διδάσκον σῶμα, διότι αἱ μᾶζαι θὰ ἔχουν πάντοτε ἀνάγκην τοιαύτης διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν τῇ νέᾳ ὁ Θεὸς θὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀμεσώτερον μὲ τὰ ἄτομα καὶ θὰ διαχύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς των γνώσεις ἀνωτέρας διὰ τῆς ἐπιχύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ νέα συμφωνία θὰ διακρίνεται διὰ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν συγχώρησίν των.

Ἐθὲν ἡ μέλλουσα θὰ ὑπερβάλλῃ τὴν παλαιάν.

§ 2. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.

(*Ναοὺμ Α', 2—8*).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ προφήτης ἐκθέτει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων, τὴν ἀσθηρότητά του ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν του πρὸς τοὺς μετανοοῦντας.

Στίχ. 2—6. Πόσον ὁ Ἰεχωβά εἶναι φοβερός εἰς τὰς ἐκδικήσεις του.

Θεὸς ζηλωτής. Εἰς τὴν Πεντάτευχον (ἔξοδ. κ' 5), ὁ Κύριος δέχεται τὸ ἐπίθετον αὐτό, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται τόσον καλὰ ἡ φύσις τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἑβραίων.

Ἐκδικῶν. Ἡ λέξις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τρίς, διότι περιέχει τὴν περιλήψιν τοῦ ὅλου χρησιμοῦ τοῦ προφήτου.

Ἐξαίρων αὐτός. . . Φυλάσσω τὴν ὁργὴν του' διὰ τοὺς ἐχθρούς του. Οἱ διάφοροι οὔτοι ἀνθρωπομορφισμοὶ εἶναι πολὺ ἐκφραστικοί.

Στίχ. 3. **Κύριος μακρόθυμος.** Ἀντίθεσις πρὸς τὰ προηγού-

μενα. Ὁ Κύριος εἶναι βραδύς ἐν τῇ ὁργῇ του (Ἐξόδ. 34, 6). Ἡ μακροθυμία του ἀποδεικνύεται, διότι ἐπὶ τόσον χρόνον ὑπέφερε τὰ ἐγκλήματα τῆς Νινευί.

Μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ. Ἦτοι ἡ θεία ὑπομονὴ δὲν εἶναι ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους σημεῖον ἀδυναμίας.

Καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθρώσει Κύριος. Εἶναι Ἑβραϊσμός καὶ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀφίνει τοὺς πονηροὺς ἀτιμωρήτους. Πρβλ. Ἐξόδ. μδ' 7.

Στίχ. 3—6. Ὁ Ναοὺμ μέλλει ἤδη νὰ περιγράψῃ τὰ συχνότερα ἀποτελέσματα τῆς θείας δυνάμεως, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς αὐτήν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς περιγραφῆς αὐτῆς εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν συνήθως εἰς τὰς θεοφανείας, τὰς ὁποίας διηγεῖται ἡ Βίβλος (Ἐξόδ. ιδ' 16). Δηλαδή ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ σφοδρᾶς καταγίδος καὶ σεισμοῦ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του, προχωρεῖ διὰ μέσου τῶν νεφῶν, ὅπως κάμνομεν ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ κονιορτώδους δρόμου. Ὅλη ἡ φύσις κατατρομαγμένη σπαράσσει πρὸ αὐτοῦ. (Εἰκὼν λίαν ποιητικῇ).

Στίχ. 4. **Ἀπειλῶν θαλάσση** κ. τ. Διὰ τούτων ὑπαινίσσονται τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰορδάνου (Ἐξόδ. ιδ' 21, καὶ Ὠσηὲ γ' 15).

Ὠλιγῶθη ἡ Βασανίτις... Ἄλλος ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν κατάρκτησιν τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων. Εὐφορος πεδιάς πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου.

Διασάφησις. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀνατολῆς, αἱ δηλούμεναι διὰ τῆς Βασάν (Ἀμὼς δ' 1), αἱ τῆς δύσεως διὰ τοῦ Καρμήλου (Ἀμὼς α' 2) καὶ αἱ τοῦ βορρᾶ, τῶν ὁποίων ὁ κατανθισμένος Λίβανος εἶναι τὸ ἔμβλημα (Ὠσηὲ ιδ' 6), ὑπόκεινται εἰς ὑποταγήν.

Στίχ. 5. **Τὰ ὄρη ἐσεΐσθησαν.** Ὅπως ἄλλοτε τὸ ὄρος Σινᾶ.

Στίχ. 6. **Ἀπὸ προσώπου ὁργῆς αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται ;** Ἐὰν τοσαύτη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ κόσμου, πῶς ὁ ἄνθρωπος, ὁ τόσον ἀδύνατος, θὰ δυνηθῇ ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ὁργὴν του ;

Στίχ. 7. Ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν.

Ὁ στίχος οὗτος ἀποτελεῖ κτυπητὴν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς

προηγουμένους. Δηλαδή ὁ Κύριος καθησυχάζει τοὺς ἐν τῇ Νινευὶ τυραννομένους Ἰσραηλίτας, τοὺς ὁποίους διὰ τὴν σωσθῆναι θὰ τιμωρήσῃ αὐτήν.

Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. Εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς διακρίνει τις τὰ παθήματα, τὰ ὁποῖα ὁ θεοκρατικὸς λαὸς ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν Ἀσσυρίων.

Στίχ. 8. **Ἐν κατακλυσμῷ πορείας.** Δυνατὴ μεταφορά. Ὅπως μία πλημμύρα ἀνατρέπει καὶ καταστρέφει τὸ πᾶν, οὕτω καὶ ἡ Νινευὶ θὰ καταστραφῇ.

Διώξεται σκότιος... Τὸ σκότιος τῆς συμφορᾶς (Ἑσαΐου ε' 30). **Καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.** Δηλαδή οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, οἱ ἀγέρωχοι Ἀσσύριοι.

Στίχ. 9—11. Ἡ καταστροφή τῆς Νινευὶ.

Τί λογίζεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον; Ἡ ὑπερήφανος αὕτη ἀποστροφή ἀφορᾷ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Ἰεχωβᾶ, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου 8. Ἐλπίζουν ὅτι δύνανται νὰ παλαίσουν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ;

Συντέλειαν αὐτὸς ποιήσεται. Αὐτὸς ὁ ἴδιος προσωπικῶς θὰ ἐνεργήσῃ τὴν τελείαν καταστροφήν.

Ὀὐκ ἐκδικήσῃ δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου ἡ ἐξῆς. Τῆς Νινευὶ μελλούσης ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταστραφῇ, οἱ Ἰσραηλίται δὲν εἶχον νὰ φοβηθοῦν πλέον ἐκ μέρους αὐτῆς καὶ νέας προσβολάς.

Σημείωσις. Οἱ Ἀσσύριοι ὑπὸ τὸν Σαλμανασάρ Δ' τῷ 722 π. Χ. κατέλυσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, αἱ δὲ φυλαὶ αὐτοῦ μετεφέρθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν Νινευί.

§ 3. Ἡ πλεονεξία.

(Ἑββακοὺμ Β', 6—15).

Ἡ προφῆτης εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν ἀναπτύσσει ὑπὸ μορφὴν λαϊκοῦ ἄσματος τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ περὶ καταστροφῆς τῶν Χαλδαίων ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγωῖσμοῦ αὐτῶν καὶ τῆς πλεονεξίας.

Στίχ. 9—11. Κατηραμένη ἡ ἐγωῖστικὴ ἀγάπη τῶν Χαλδαίων διὰ τὸ ἴδιον κράτος των, τὸ ἰδρυμένον ἐπὶ τῆς βίας καὶ τῆς πονηρίας καὶ τὸ ὁποῖον θὰ πέσῃ.

Στίχ. 12-14. Κατηραμένα να είναι τὰ γιγάντια οἰκοδομήματα, τὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ τῶν Χαλδαίων μετὰ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος καὶ τῶν δακρύων τῶν ὑπηκόων των.

Στίχ. 9. **Ἔ** ὁ πλεονεκτῶν πλεονεξίαν = Ἄλλοίμονον εἰς τὸν συναθροίζοντα κέρδη παράνομα (ἄδικα).

Τῷ οἴκῳ αὐτοῦ = Διὰ τὸ κράτος αὐτοῦ.

Τοῦ τάξαι εἰς ὕψος νοσσιὰν αὐτοῦ = Διὰ τὰ θεῆσι τὰς φωλεὰς του ὑψηλά.

Τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐκ χειρὸς κακῶν = Διὰ τὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ κακοῦ. Τοῦ ρημ. ἐκσπῶμαι. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐννοεῖ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀδίκων κατακτίσεων ἦτο τὰ ὑψοῦνται καὶ τὰ ἐνισχύωνται, ἐντὸς δὲ τῆς ἀετείου φωλεᾶς των ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ.

Στίχ. 10. **Ἐβουλεύσω αἰσχύνῃν τῷ οἴκῳ σου** = Ἦτοι ἐσκέφθης τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους σου καὶ ἐκαρπώθης μόνον τὸ ὄνειδος

Συνεπέραντας πολλοὺς λαοὺς = Κατέστρεψας πολλοὺς λαοὺς.

Οἱ Χαλδαῖοι λόγῳ τῶν πολλῶν κατακτίσεων ὠνομάζοντο ὁ μαδύας τῆς γῆς.

Στίχ. 11. Σχῆμα πολὺ ἐκφραστικόν.

Κάνθαρος ἐκ ξύλου = Ἡ δοκὸς ἐκ ξύλου, τὸ ξυλόδεμα.

Ἦτοι οἱ λίθοι τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν σας καὶ αἱ δοκοί, μάρτυρες τῆς ἀδικίας τῶν οἰκοδομῶν, θὰ σᾶς κατηγορήσουν μεγαλοφώνως.

Στίχ. 12. **Ὁ οἰκοδομῶν πόλιν ἐν αἵμασιν** = Διότι οἱ αἰχμαλῶτοι, οἱ χρησιμοποιηθέντες εἰς τὰς οἰκοδομὰς αὐτάς, ἀπέθνησκον κατὰ χιλιάδας ἐκ στερήσεων καὶ κόπων.

Πρὸβλ. Ἱερειμ. κβ' 13.

Στίχ. 13. Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἄρχεται ἡ ἀναγγελία τῆς τιμωρίας.

Στίχ. 14. **Ὅτι ἐμπλησθήσεται ἡ γῆ** κ.τ.λ. Τοῦναντίον ἡ δόξα τοῦ Ἱερωβᾶ θὰ καλύψῃ τὸν κόσμον ὀλόκληρον, καὶ διὰ παντός, ὅπως τὰ ὕδατα καλύπτουν τὰς θαλάσσας.

Σημείωσις. Οἱ Χαλδαῖοι, κάτοικοι τῆς Χαλδαίας, χώρας τῆς Ἀσίας παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Οὗτοι (Βαβυλώνιοι) κατέλυσαν

τὸ βασιλείον τοῦ Ἰουδα τῷ 586 ὑπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορα, μετὰ ταῦτα δὲ κατεστράφησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἄλλον κατακτητῆν.

§ 4. Γὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.

(*Ἡσαΐου κθ' 13—16*).

Ὁ προφήτης ἐν τῇ περικοπῇ αὐτῇ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι καθὼς δὲν ἠμπορεῖ ὁ μὴ γνωρίζων γράμματα, νὰ ἀναγνώσῃ βιβλίον, οὕτω θὰ εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων. Θὰ τιμῶσι μὲν τὸν Θεόν, ἀλλὰ θὰ ἀγνοῶσι τὸν νόμον αὐτοῦ.

Στίχ. 13. *Ἡ καρδιά δὲ αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ* = Μυταίως λέγουσιν ὅτι μὲ σέβονται.

Ὁ προφήτης ἐλέγχει ἐνταῦθα τοὺς Ἰουδαίους ὡς ὑποκριτάς, διότι ἄλλα εἶχον εἰς τὴν καρδίαν καὶ διάνοιαν καὶ ἄλλα ἐλάλει ἡ γλῶσσα αὐτῶν.

Στίχ. 14. *Ἰδοὺ προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι* = Ἦτοι θὰ ἀποβάλω τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ θὰ καλέσω ἄλλον εἰς τὴν πίστιν. Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν. Πρβλ. Α' Κορινθ. α' 19.

Στίχ. 15. *Οἱ βαθέως βουλήν ποιοῦντες* = Τοῦτέστιν οἱ σκεπτόμενοι πονηρά. Διὰ τοῦ στίχου τούτου ὁ προφήτης καταδεικνύει, ὅτι οὐδὲν κρυπτόν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 16. *Ὡς πηλὸς τοῦ κεραμέως* = Ἦτοι, ὦ ἀνόητοι, δὲν εἴσθε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ὁ πηλὸς πρὸς τὸν κεραμέα; Δύναται ποτὲ τὸ πλάσμα νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτό, ὅτι οὐκ ἔπλασάς με ἢ ὅτι οὐκ ἐποίησάς με οὕτως ἢ οὕτως;

§ 5. Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.

Ὁ οἶκος προσευχῆς.

(*Ἱερειμ. Ζ' 2—8*).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ προφήτης Ἱερειμίας ἐλέγχει τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀσεβῆ ἀνάμειξιν τῆς λατρείας τοῦ Ἰεζοβὰ μετὰ τὴν λατρείαν τῶν ψευδῶν Θεῶν.

Ἠλ. Π. Μηριάτη, Ἑρμην. Περικοπ. Κ. Διαθήκης ἐκδ. β' 1935 7

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Στίχ. 2·7. Εἰς τοὺς στίχους τούτους διαγράφονται οἱ ὄροι, καθ' οὓς ὁ Θεὸς θὰ σώσῃ τὸν λαόν του. Τοὺς ὄρους τούτους ὁ Ἱερεμίας κατόπιν διαταγῆς τοῦ Θεοῦ ἐκθέτει ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου ἐνώπιον τοῦ συγκεντρωθέντος λαοῦ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ κάποιας ἐπισήμου θρησκευτικῆς τελετῆς.

3. Τάδε λέγει Κύριος Ἰσραήλ. Εἶναι περίληψις ὀλοκλήρου τοῦ λόγου.

3. Καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ Θὰ σᾶς κάμω νὰ κατοικήσητε εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ἦτοι ἐὰν συγκατατεθοῦν νὰ γίνουν καλύτεροι, ὁ Θεὸς θὰ ἀποσύρῃ τὰς ἀπειλὰς του καὶ θὰ διαφυλάξῃ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐθνικὴν των ὑπαρξιν. Προβλ. Δευτερον. ιζ' 12—15.

4. Μὴ πεποιθᾶτε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν... **Διασάφησις.** Εἰς τὴν αὐστηράν τήρησιν τῶν θείων βουλῶν, ὁ προφήτης ἀντιτάσσει τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐξωτερικὴν καὶ ὑλικὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν θεσμῶν (τελετῶν, ἱεροτελεστιῶν), ἐκ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντλήσουν κανένα καρπόν.

Ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου ἐστίν. Αἱ λέξεις αὗται ἐπαλαμβάνονται κατὰ τρόπον ἐμφαντικόν, διὰ νὰ τονίσουν τὸν δεισιδαίμονα χαρακτῆρα τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν εἶχον εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς.

5—6. Ὅτι ἐὰν διορθοῦντες διορθώσητε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν. Συνοψίζει ἐνταῦθα τοὺς ὄρους, ὑφ' οὓς ὁ Θεὸς θὰ ἐλεήσῃ τὸν λαόν του καὶ θὰ τὸν διατηρήσῃ εἰς τὸ ἔδαφός του.

7. Καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς... Ἡ ἔννοια τούτου ἢ αὐτή, ὅπως εἰς τὸν στίχον 3.

§ 6. Ἐλεος καὶ ὄχι θυσιᾶ.

(Ὁσπὲρ στ' 1—6).

Ὁ προφήτης ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ προλέγει τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα θὰ ὑποστῶσιν ἕνεκα τῆς ἀσεβείας των ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς των καὶ ἰδίως τοὺς Βαβυλωνίους, ἐὰν δὲν μεταμελήθῳσι καὶ φανῶσιν εὐσεβεῖς καὶ φιλάνθρωποι.

Στίχ. 1. **Ἐν θλίψει** κλπ. Ὁ προφήτης ἐνταῦθα προλέγει

ὅτι, ἀφοῦ τὰ δεινὰ ἐπέλθουν εἰς αὐτούς, οὗτοι θὰ ἱκετεύσουν τὸν Θεὸν νὰ ἐπιθέσῃ φάρμακον εἰς τὰ τραύματά των· **πατάξει καὶ μοιώσει ἡμᾶς**. Διὰ τούτων δηλοῖ τὸ σύντομον τῆς ἰάσεως. Μοτώω=θεραπεύω, ἐκ τοῦ μοτός=ἐπίδεσμος τοῦ τραύματος.

Στίχ. 2. **Υγιαίνει ἡμᾶς...** Ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς πᾶσαν τὴν ὑγείαν.

ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ=Ἐποδηλοῖ διὰ τούτων τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία χαρίζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀθανασίας.

Στίχ. 3. **Ὡς ὄρθρον εἰσιμον εὐρήσομεν αὐτόν**. Ἦτοι καθὼς ὁ ὄρθρος διαλύει τὸ σκότος τῆς νυκτός, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐπικειμένους κινδύνους.

καὶ ἤξει ὡς ὑετός ἡμῖν πρωῒμος καὶ ὄψιμος γῆ. Ἦτοι θὰ παράσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν του.

Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖται διὰ τῶν ἀνωτέρω δεικνύουν μίαν ἐπὶ τὰ βελτίω ἠθικὴν μεταβολήν, ὁ Θεὸς ὡς φιλόστοργος πατήρ κάμνει εἰς αὐτοὺς τὴν κάτωθι διάλεξιν.

Στίχ. 4. **Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ δὲ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη πρωῒνή, καὶ ὡς δρόσος ὄρθρινῃ πορευομένη**. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἐγὼ θέλω νὰ δεῖξω εἰς σᾶς κάθε φιλανθρωπίαν καὶ βοήθειαν, πλὴν ὅμως ἡ μεταμέλειά σας εἶναι πρόσκαιρος καὶ ὁμοιάζει πρὸς δρόσον, τὴν ὁποίαν ταχέως διαλύει ὁ ἥλιος, καὶ πρὸς νεφέλην πρωῒνήν, τὴν ὁποίαν διασκορπίζει.

Στίχ. 5. **Διὰ τοῦτο** κλ. Δεῖγμα τῆς μεγίστης μερίμνης εἶναι, ὅτι, καίτοι δὲν ἐπῆλθε βελτίωσις εἰς σᾶς, δὲν παρέλειψα μὲ κάθε τρόπον νὰ σᾶς σώσω, μέχρι τοῦ σημείου νὰ γίνω πρόξενος τοῦ θανάτου προσφίτων.

Στίχ. 6. **Διότι ἔλεος θέλω ἢ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὀλοκαυτώματα**, Ἦτοι δὲν ἔχω ἀνάγκην θυσιῶν, ἀλλ' ἀπαιτῶ θεογνωσίαν καὶ φιλανθρωπίαν.

Σημ. **Ἐφραΐμ**. Φυλὴ, προσελθοῦσα ἐκ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ (Γεν. μα' 52). Ἡ μερις τῆς φυλῆς ταύτης ἦτο μεγάλη, περιλαμβάνουσα τὰς εὐφροωτέρας γαίας τῆς Χαναάν, ἐκτεινομένη δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

§ 7. Ἰκεσία τοῦ Ἱερεμίου.

(Θρηνοὶ Ε' 1—12).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει τὴν πέμπτην ἐλεγείαν τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, διὰ τῆς ὁποίας ἰκειεύει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰουδα, τοῦ ὁποίου διεκτραγωδεῖ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος.

Διαιρέσεις. Ἡ ἐλεγεία αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη.

1) Περιγραφὴ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ (στίχ. 1—18).

2) Ἐκκλησις εἰς τὴν εὐσπλαγχίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς Σιών (στίχ. 19—22)

Ἀνάλυσις. Οἱ ἰκέται ἐπισύρουν διαδοχικῶς τὴν θείαν προσοχὴν ἐπὶ τῶν περασμένων των συμφορῶν καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας των ἀθλιότητος, τὴν ὁποίαν ἀρχίζουν νὰ περιγράψουν λεπτομερῶς διὰ νὰ μαλακώσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν καρδίαν τοῦ Ἰεχωβᾶ.

Στίχ. 1—18. Ἐνταῦθα ἐρμηνεύονται μόνον οἱ στίχοι 1—12 τοῦ α' μέρους τῆς ἐλεγείας.

Στίχ. 1. *Ὅτι ἐγενήθη ἡμῖν* = Τί ἐγένεν εἰς ἡμᾶς.

Στίχ. 2. *Κληρονομία ἡμῶν* = Ἡ ἀγία γῆ, τὴν ὁποίαν κατεῖχον ὡς ἔνδοξον κληρονομίαν.

Στίχ. 3. *Ὅρφανοὶ ἐγενήθημεν...* κτλ. = Εἰκόνες τῆς τελείας ἀδυναμίας καὶ τελείας ἐγκαταλείψεως.

Στίχ. 4. *Ὑδωρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπίομεν* = Δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πληρώνουν πολὺ ἀκριβᾶ (ἐν ἀργυρίῳ) τὰ πράγματα τῆς πρώτης ἀνάγκης εἰς τὴν γῆν τῆς ἔξορας.

Ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι κλ. = Τὰ ξύλα μας ἐπωλήθησαν εἰς ἡμᾶς, ἥτοι ἡ καύσιμος ὕλη.

Ἐπὶ τὸν τραχὴλον ἡμῶν = Ἐννοεῖ τὸν ζυγὸν μιᾶς τραχείας δουλείας, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλον εἰς αὐτούς, μεταχειρισθέντες ὡς ὑποζύγια.

Στίχ. 6. *Αἴγυπτος ἔδωκε χεῖρα...* = Ἡ Αἴγυπτος ἐβοήθησεν εἰς τὰς ἀνάγκας μας. Σημ. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν Αἰγύπτῳ εἰς τὴν χώραν Γεσέμ.

Ἀσσοῦρ = Ἡ λέξις αὕτη παριστᾷ τοὺς Χαλδαίους, τοὺς διαδεχθέντας τοὺς Ἀσσυρίους. Πρβλ. Ἔσδρα στ' 22.

Στίχ. 7. **Οἱ πατέρες ἡμῶν ἡμαρτιον** = Ἦσαν ἔνοχοι τόσον, ὅσον καὶ οἱ πατέρες των καὶ οὕτω ἔγιναν πρόξενοι νὰ ξεχειλίση ἡ θεία ὀργή.

Ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν = Ἡμεῖς φέρομεν τὰς ἀνομίας των.

Στίχ. 8. **Δοῦλοι ἐκυρίευσαν ἡμῶν...** = Ἡ ἔννοια ἡ ἐξῆς. Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ταπεινοὶ δοῦλοι ἀπέναντι τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου ἡ κλησις ἦτο τόσον εὐγενής· ὅθεν οἱ δοῦλοι οὗτοι ἔγιναν κύριοί μας.

Στίχ. 9. **Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰσοίσομεν ἄρτον κλ.** = Φέρομεν τὸν ἄρτον μας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μας.

Διασάφησης. Ὅταν ἐπῆγαιναν νὰ θερίσουν εἰς τοὺς ἀγρούς των, ἔκαμναν τοῦτο μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των, διότι ἐκινδύνευον νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ σφαγοῦν ἀπὸ τοὺς ληστὰς τῆς ἐρήμου.

Στίχ. 10. **Τὸ δέσμα ἡμῶν ὡς κλίβανος ἐπελιώθη** = Τὸ δέσμα μας ἐμαύρυσεν ὡς φοῦρνος. Εἶναι ἓνας ὑπαινιγμὸς μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰερεμίας θέλει νὰ παραστήσῃ τὴν λαύραν τοῦ πυρετοῦ, ἡ ὁποία ἦτο συνέπεια φυσικὴ τῆς πείνης των. Τοῦ ρημ. πελιοῦμαι (ἐκ τοῦ πελιδός = μελανός, μαῦρος).

Στίχ. 11. **Γυναῖκες ἐν Σιών κλ.** = Πρόκειται περὶ τῶν ὕβρεων καὶ ὀδυνηρῶν ταπεινώσεων εἰς τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων.

Στίχ. 12. **Ἀρχοντες ἐν χερσίν αὐτῶν ἐκρεμάσθησαν** = Οἱ ἄρχοντες ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἦτοι τοὺς εἶχον σκληρῶς ἀνασκολοπίσει.

Α') ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

§ 1. Ἡ ἐκ παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.

('Ἡσαΐου Ζ' 13—15).

Τὸ δεῦτερον ἥμισυ τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶναι προφητικόν, προαγγέλλον τὴν ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Στίχ. 13. *Παρέχειν ἄγωνα ἀνθρώποις* = Δίδω αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν, ἦτοι ἐναντιοῦμαι καὶ ἐρεθίζω τοὺς ἀνθρώπους = γίνομαι ἐχθρός.

Στίχ. 14. Ἐμμανουήλ = Λέξεις Ἑβραϊκῆ καὶ σημαίνει «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός».

Ἰδοὺ ἡ παρθένος = Τὸ ἄρθρον (ἡ) σημαίνει ὀφισμένως τὸν οὐσιώδη χαρακτῆρα τῆς παρθενίας.

Στίχ. 15. *Βούτυρον καὶ μέλι*. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιγράφονται οἱ χαρακτῆρες τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Χριστοῦ φύσεως, κειχωρισμένως ἀπὸ τῆς θείας.

Ἐννοεῖ διὰ τούτων τὴν τροφήν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἐμμανουήλ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα, ἦτοι τροφήν εὐχάριστον καὶ ὀφέλιμον, ὄχι βλαβερὰν καὶ πονηράν.

Ἡ σύνταξις τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς: «πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθὸν ἢ προσελέσθαι πονηρά, βούτυρον καὶ μέλι φάγεται».

Σημείωσις: Πρβλ. Λευϊτ. κ' 24 «γῆν ρέουσαν μέλι καὶ γάλα».

Πρὶν ἢ γινῶναι. Πρὶν ἢ γνωρίσῃ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, φύσει θὰ πράττῃ καὶ θὰ ἐκλέγῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ θὰ ἀπειθῇ εἰς τὸ πονηρόν.

Στίχ. 16. *Τῶν δύο βασιλέων* = Οἱ ἀναφερόμενοι εἶναι

οἱ βασιλεῖς Δαμασκοῦ καὶ Σαμαρείας, οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας Δαυίδ.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέα ἐπὶ Ἰούδα καὶ Ἱερουσαλήμ.

§ 2. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσία.

(Γεν. μθ' 8—10)

Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ Πατριάρχου πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον προρρήσεις, ἢ δὲ πρὸς τὸν Ἰούδαν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ βλαστήσασαν φυλὴν, τὴν ἀποβᾶσαν καὶ βασιλικήν, διότι ἐκ ταύτης προῆλθε κατόπιν ὁ βασιλεύσας Δαυίδ, ἔχει ἰδιαιτέραν τινα μυστικὴν ἔννοιαν, προμηνύουσαν εἰς ἡμᾶς τὰ κατὰ Χριστὸν ἅπαντα (Ἰωάν. Χρυσοστ. ὁμιλ. ΕΖ').

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας παραδέχονται, ὅτι τὸ ἀκριβὲς τῆς προρρήσεως ἔλαβε τὴν ἐκβασιν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ὅστις κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν «ἐξῆλθε ράβδος ἐκ ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀνέβη».

Στίχ. 8. **Ἰούδα σὲ αἰνέσαιαν (αἰνέσαιεν) οἱ ἀδελφοί σου ..** = Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν ὑποταγὴν.

Στίχ. 9. **Σκύμνος λέοντος Ἰούδα. Ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης.** Προλέγει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Συνήθεια εἰς τὴν Γραφὴν διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ ζώου τούτου, νὰ συμβολίζεται ἡ βασιλικὴ αὐθεντία.

Λέων καὶ σκύμνος λέοντος, ἦτοι βασιλεὺς καὶ υἱὸς βασιλέως, ἢ Θεὸς καὶ υἱὸς Θεοῦ

Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη. Ἐδῶ ὑποδηλοῖ τὸν σιαυρὸν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ.

Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Δηλαδή τίς θὰ τολμήσῃ νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν λέοντα ἢ τὸν σκύμνον κοιμώμενον; Ὁ ἴδιος (Χριστὸς) ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως.

Ἐννοεῖ τὴν ἄφατον δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνέστησε· «λύσατε τὸν ναὸν τούτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν».

Καθὼς ὁ λέων καὶ κοιμώμενος εἶναι φοβερός, οὕτω καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι φοβερός εἰς τὸν θάνατον.

Στίχ. 10. **Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων...** Καθορίζεται ἐνταῦθα

ὁ καιρός, καθ' ὃν μέλλει νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Χριστὸς σύμφωνα πρὸς τὸν λόγον τῆς θείας οἰκονομίας.

Εἶναι ὁ στίχος οὗτος σαφέστατον σημεῖον τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν χρόνῳ, διότι πράγματι, μέλλοντος νὰ γεννηθῇ τοῦ Σωτῆρος, ἐξέλπιον καὶ βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ προφῆται διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἰουδαίων εἰς ἄλλοφύλους βασιλεῖς, ἵνα ἀποδειχθῇ ὁ αἰώνιος βασιλεύς, ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν.

Ἔως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῶ. Ἔως οὗτου παρουσιασθῇ ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὅποιον εἶναι προετοιμασμένη (ἀποκείμενα) ἡ βασιλεία.

Τὰ ἀποκείμενα αὐτῶ = ᾧ ἀπόκειται.

Ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ. Ὁ μηρὸς ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ ἐκτὸς τῆς κυρίας του σημασίας ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τῆς ὑποταγῆς καὶ εἰλικρινείας, ὅπως ἐνταῦθα.

Οἱ ὀρκιζόμενοι ἔθετον τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸν μηρὸν (Γεν. κδ' 2—9).

§ 3. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

(Δανιὴλ θ' 22—27).

Αἱ γραμμαὶ τῆς περικοπῆς ταύτης εἶναι αἱ σπουδαιότεραι τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου Δανιὴλ, αἱ ὅποια ἠρμηνεύθησαν κατὰ βάθος ἀπὸ μεγάλους σχολιαστὰς καὶ θεολόγους καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς συγγραφὴν εἰδικῶν μονογραφιῶν. Εἰς αὐτὰς ὁ Δανιὴλ προφητεύει περὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου. Αἱ ἀναφερόμεναι χρονολογίαι παρουσιάζουν βεβαίως ἀρκετὰ μεγάλας δυσκολίας, ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ χρησμοῦ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν λεπτομερειῶν εἶναι ἀρκετὰ σαφῆ. Ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἐμφανίζεται εἰς τὸν Δανιὴλ καὶ ἀγγέλλει εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ροθητὴν πληροφορίαν.

Ἀνῆς ἐπιθυμιῶν. Ἦτοι ἀνῆς ἐπιθυμιῶν νὰ μάθῃς τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι καὶ νὰ ἀναγγείλῃς ταῦτα εἰς τὸν λαόν. **Σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ** Δηλαδή ταῦτα θὰ λεχθῶσιν αἰνιγματωδῶς καὶ σὺ πρέπει νὰ τὰ κατανοήσῃς ἀκριβῶς.

Ἀφοῦ ὁ ἄγγελος διήγειρεν οὕτω τὸν προφήτην, προσφέρει εἰς αὐτὸν τὴν χρησμολογίαν του.

Στίχ 24. **Ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες** κλπ. Εἰς τὸν στίχον

τοῦτον λέγει ὁ ἄγγελος ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούσας τὴν προσευχὴν σου, θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ λαὸς σου ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας.

Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ πολιτεύονται οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ 490 ἔτη κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἐκάστη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος λαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς ἓν ἔτος.

συνειμήθησαν = ἦτοι περιορίσε τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς 490 ἔτη μετὰ τὴν δοκιμασίαν αὐτῶν.

Συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν. Ἐως ὅτου λάβῃ τέλος ἡ ἁμαρτία.

Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν ἐν τῷ σταυρῷ ἐξιλαστήριον θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ὃν ἐτόλμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι.

Τοῦ σφραγίσαι, ἀπαλεῖψαι καὶ ἐξιλάσασθαι. Ἦτοι νὰ σφραγίσῃ τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ συγχωρήσῃ αὐτάς.

Καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον. Δικαιοσύνη αἰώνιος εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς (πρβλ. Κορινθ. Α', α' 30).

Καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην = Νὰ δώσῃ τέλος εἰς ὅλας τὰς προφητείας, ἦτοι νὰ παύσῃ τὸ προφητικὸν χάρισμα εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος.

Καὶ τοῦ χρεῖσαι ἅγιον ἁγίων. Ἅγιος ἁγίων θεωρεῖται αὐτὸς ὁ Χριστός. Πρβλ. Πραξ. ι' 38.

Στίχ. 25. **Καὶ γνώση...** Ἐνταῦθα ὁ προφήτης ἀκριβέστερον προσδιορίζει τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ λαμβάνων ὡς ἀρχὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑβδομάδων τὴν οἰκοδομὴν τῶν Ἱεροσολύμων.

Διασάφεις. Ὁ Σωτὴρ ἤρξατο τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ ἐνθὺς ἀπὸ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν.

Ἐὰν λοιπὸν χωρήσωμεν πρὸς τὰ ἄνω ἀριθμοῦντες τὰ ἔτη, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ 20ὸν ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Ξέρξου, ὅποτε ὁ Νεεμίας ἔλαβεν ὄντως παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία καὶ πράγματι ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ Νεεμίου.

Στίχ. 26. **Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας ἐξολοθρευθήσεται χρεῖσμα, καὶ κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.** Ἦτοι θὰ ἐκλείψῃ ἡ χάρις εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, διότι οὗτοι τότε ἐξελέγοντο καὶ προεχειρίζοντο ὑπὸ ἀλλοφύλων ἀρχόντων.

Ἐποὺ λοιπὸν ὁ προφήτης προεφήτευσε περὶ τῆς πανώλεθρίας τῶν Ἰουδαίων, ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑβδομάδων τῶν ἔτων καὶ λέγει :

Στίχ. 27. *Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς...* Θὰ δοθῇ ἢ Κ. Διαθήκη εἰς τοὺς πιστεύοντας καὶ θὰ πληρώσῃ αὐτοὺς δυνάμεως. Μεσοῦσης δὲ τῆς ἑβδομάδος θὰ παύσῃ ἢ κατὰ τὸν Μ. νόμον θυσία τοῦ ἁμνοῦ, ἀντικαθισταμένη διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ. *Βδέλυγμα ἐρημώσεως.* Διασάφησις. Διὰ τὴν νέαν θυσίαν ὄχι μόνον ἢ παλαιὰ θὰ καταργηθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως θὰ δοθῇ εἰς τὸ ἱερόν, ἦτοι τὸ ἄλλοτε ποτε σεπτόν, φριζοῶδες ἔρημον θὰ ἀναφανῇ (Ποβλ. Ματθ. γγ' 37—39).

Καὶ ἔως συντελείας καιροῦ... Ἦτοι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἢ ἐρήμωσις αὕτη δὲν θὰ ὑποστῇ καμμίαν μεταβολήν.

Σημείωσις. Ὁ Δανιὴλ ἀναφέρων ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας (ἦτοι $70 \times 7 = 490$ ἔτη) λέγει μετὰ ἐξήκοντα ἑννέα ἑβδομάδας (483 ἔτη), ἀφ' οὗτου ἐκδοθῇ τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ (ἀπὸ τοῦ ἔτους 453 π. Χ.), θὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ κήρυγμα ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Κατὰ τὸ μέσον δὲ τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑβδομάδος θὰ θυσιασθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Καὶ ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ ἤρρισε τὸ κήρυγμα κατὰ τὸ 30ὸν ἔτος μ. Χ. (453 π. Χ. μέχρι 30 μ. Χ. = 483) καὶ ἐσταυρώθη τὸ 33 ἔτος μ. Χ., ἦτοι κατὰ τὸ μέσον τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑπταετίας.

§ 4. Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

(*Μιχαίου κεφ. ε' 1—5*).

Ὁ προφήτης ἐνταῦθα ἔχει ἐνώπιόν του τὸν ὠραῖον Μεσσιανικὸν ὀρίζοντα, καὶ τὸν περιγράφει εἰς τὰς ζωηροτάτας γραμμὰς τῆς προφητείας του.

Στίχ. 1—2. Αἱ δυστυχίαι διὰ τὴν Σιών.

Νῦν ἐμφοραθήσεται θυγάτηρ ἐμφοραγμῶ = Τώρα ἢ πόλις θὰ κλεισθῇ διὰ φραγοῦ. Τοῦ ῥήμ. ἐμφοράσσομαι.

Συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς = Πολιορκίαν ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς, ἦτοι ἡ πόλις μας Σιών πολιορκεῖται.

Πατάξουσι = Πρόκειται περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς τιμωρίας, ἣτις μέλλει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα τοῦ Ἰουδα. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης προλέγει τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων.

Στίχ. 2. **Ἡ Βηθλεὲμ καὶ ὁ Μεσσίας.** Μὲ ἀξιοσημείωτον σαφήνειαν ὁ προφήτης ἐνταῦθα περιγράφει τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως τοῦ Μεσσίου ἐν Βηθλεὲμ.

Ἡ πόλις αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν Ἰουδα καὶ ἀπέχει ἕξ μίλια νοτιοδυτικῶς τῶν Ἱεροσολύμων, κειμένη ἐπὶ κορυφῆς λοφίσκου. Πόλις ἐπιφανὴς διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ τρισχιλίων περίπου χριστιανῶν.

Οἶκος Ἐφραθά = Εἶναι τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς Βηθλεὲμ.

Ἐφραθά ἐξηγεῖται γόνιμος, συνώνυμον πρὸς τὸ Βηθλεὲμ = οἶκος ἄρτου.

Ὀλιγοστός εἶ = Πολὺ μικρὰ πόλις εἶσαι, διότι πράγματι οὐδέποτε ὑπῆρξε παρὰ μία μικρὰ πόλις. Παρὰ τὴν σμικρότητά της θὰ τύχη μιᾶς μεγαλοπρεποῦς καὶ μοναδικῆς τύχης ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἡ λέξις «χίλιοι» δηλοῖ ἐνταῦθα μίαν ἀρχαίαν διαίρεσιν τῶν φυλῶν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καθ' ἣν ἐν εἶδος πατριᾶς ἀπετελεῖτο ἐν ἀρχῇ ἕκ χιλίων πατριαρχῶν, δηλαδὴ ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν. Ἦτοι δὲν περιλαμβάνεις κἄν χιλίας οἰκογενείας.

Ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται = Ἀπὸ σὲ θέλει ἐξέλθει δι' ἐμέ, ἦτοι διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς προθέσεις μου καὶ νὰ γίνῃ αἰτία τῆς δόξης μου.

Τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραὴλ = Ἐννοεῖ τὸν δεσπότην καὶ ἡγεμόνα, τὸν Μεσσίαν.

Καὶ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος = Στίχος ἐξαιρετικῆς σοβαρότητος, διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν προσωπικότητα, ἣτις θὰ γεννηθῇ βραδύτερον εἰς Βηθλεὲμ.

Στίχ. 3. **Ἔως καιροῦ** = Εἶναι τὸ ὄριον, τὸ προσδιωρισμένον διὰ τὴν ὀδυνηρὰν ἐγκατάλειψιν τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν = Τὸ ἐπίλοιπον τῶν ἀδελφῶν τοῦ Μεσσίου, ἦτοι τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι θὰ περι-

σωθοῦν καὶ θὰ ἐπιζήσουν ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυστυχιῶν (στίχ. 1).

Καὶ ἐπιστρέψουσι = Μετὰ τὴν ἐξορίαν, ὡς προσήλυτοι.

Στίχ. 4—5. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὴν ἔνδοξον βασιλείαν, καθ' ἣν ὁ καλὸς ποιμὴν θὰ σώσῃ τὸν λαόν του.

Στίχ. 4. **Καὶ σιήσεται καὶ ὄψεται κλ** = Ἦτοι ὁ μέλλων ἄρχηγὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεχωβᾶ, θὰ σταθῇ ὄρθιος μετὰ τῆς μεγαλωσύνης καὶ ὑπερτάτης ἰσχύος, ὡς εἷς ποιμὴν ἐν μέσῳ τῶν προβάτων του.

Καὶ ποιμανεῖ = Σύγκρισις πολὺ ἐκφραστικὴ.

Ἐν ἰσχύϊ = Ἡ κυριαρχία του θὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἄρα θὰ εἶναι ἰσχυρὸς αἰώνιος.

Νῦν = Καθ' ἣν στιγμὴν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ λαμπρὰ αὕτη προφητεία.

Ἔως ἄκρων τῆς γῆς = Θὰ ἔχουν ἀσφαλῆ διαμονήν, διότι ὁ σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ θὰ βασιλεύσῃ ἐφ' ὅλοκλήρου τοῦ κόσμου.

§ 5. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

(Δανιὴλ Ζ' 13—14).

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀπόσπασμα ἐνυπνίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ προφήτης ὄραματιζόμενος τὴν ἐμφάνισιν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, παριστᾷ αὐτὸν ὡς βασιλέα παντὸς ἔθνους ἀνθρώπων, κριτὴν, ὁμότιμον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, μετὰ τοῦ ὁποίου πάντοτε συνυπῆρχε.

Αἱ τοιαῦται προρρήσεις τοῦ προφήτου συμφωνοῦν πρὸς τὰς σχετικὰς διδασκαλίαις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Στίχ. 13. **Μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ...** = Μολονότι πάντοτε ὑπῆρχε μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐφανερῶς ἔν τῷ κόσμῳ ἐν χρόνῳ (μετὰ τῶν νεφελῶν).

Εἰς τὴν Γραφὴν συνήθως αἱ νεφέλαι λαμβάνονται ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Στίχ. 14. **Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχή.** Ἐδόθη ἡ ἀρχὴ εἰς αὐτόν, τὴν ὁποίαν πάντοτε εἶχεν.

Καὶ πάντες οἱ λαοὶ κλπ = Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὴν παντοδυναμίαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπονεύμῃ εἰς αὐτόν ὁ Θεὸς ἐφ' ὅλοκλήρου τῆς γῆς.

§ 6. Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμὸς ΡΘ' 1—7).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος διὰ τῆς ἀλληγορικῆς του φρασσεολογίας καὶ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ θέματος παρουσιάζεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον προφητικὸς καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι ὁ λαμπρότερος ἥλιος τῶν Μεσσιανικῶν ἐλπίδων.

Ὁ Σωτὴρ, ὡς πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον προέλευσίν του, εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν παρέπεμπε τοὺς Φαρισαίους (Ματθ. κβ' 41-46, Μάρκ. ιβ' 36), τὸ δὲ γεγονός ὅτι κατὰ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας οὐδεὶς τῶν πεπαιδευμένων γραμματέων καὶ Φαρισαίων «ἠδύνατο αὐτῷ ἀποκρ θῆναι λόγον» φανερώνει, ὅτι ἀνέκαθεν ὅλοι ἐθεώρουν τὸν ψαλμὸν τοῦτον Μεσσιανικὸν καὶ Χριστολογικόν.

Καὶ οἱ ἀπόστολοι συχνάκις εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἀναφέρονται, διὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν θεϊαν προέλευσιν τοῦ διδασκάλου των.

Στίχ. 1. **Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.** Τὸ καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν εἶναι σημεῖον ἐξαιρετικῆς τιμῆς, καταφαίνεται δὲ ἡ ἐρμηνεία αὕτη ὄχι μόνον ἐκ χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Γ' Βασιλ. β' 19, Μάρκ. ι' 37), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν θύραθεν. (Ὁ Πίνδαρος παριστᾷ τὴν Ἀθηναῖν «δεξιαν κατὰ χεῖρα τοῦ πατρὸς καθεζομένην»).

Στίχ. 2. **Ράβδον δυνάμεως κλπ.** Εἶναι τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ποιμαντορίας.

Ἐκ Σιών. Ὁμιλεῖ περὶ Σιών, διότι ἐκεῖθεν ἔλαβον ἀρχὴν τὰ κατορθώματα, ἐκεῖ ἔδωκε τὸν νόμον καὶ ἔκαμε τὰ θαύματα. Ὁ Χρυσόστομος ράβδον δυνάμεως ἐννοεῖ τὸν σταυρόν.

Στίχ. 3. **Ἐν ἡμέρᾳ δυνάμεως** = Ἡμέραν δυνάμεως ἄλλοι μὲν ἐννοοῦσι τὴν δευτέραν ἐπιφανίαν, ἄλλοι δὲ τὴν δευτέραν καὶ πρώτην.

Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε = Ἦτοι ἐγέννησά σε, πρὶν ἢ λάμψη εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἄστρον τῆς ἀγγῆς (προαιώνιος γέννησις).

Τὸ ἐκ γαστρὸς σημαίνει τὸ ὁμοούσιον, τὸ δὲ πρὸ ἑωσφόρου τὸ πρὸ τῶν αἰώνων.

Στίχ. 4. **Ὡμοσε Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται** = Ὁ θεὸς οὗτος λόγος συνοδεύεται μεθ' ὄρκου ἐπὶ τὸ ἐπισημότερον.

Σὺ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ — Βασιλεὺς αἰώνιος καὶ ἀρχιερεὺς αἰώνιος, ἦτοι μεσίτης οὐρανίων καὶ ἐπιγείων.

Στίχ. 5—6. **Κύριος ἐκ δεξιῶν σου...** Μὲ τὰς αἵματοβορέκτους αὐτὰς γραμμὰς θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὁ Δαυὶδ τὰ πολὺ μεγὰλα προαισθημάτά του. Ἡ ἔννοια δὲ εἶναι, ὅτι διὰ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς βασιλέων καὶ ἔθνων, θὰ γίνῃ ἠθικὸς ἀνακαταρμός τῆς κοινωνίας.

Στίχ. 7. **Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.** Ἦτοι ὁ Μεσσίας θὰ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὴν μάχην, ὡς ἄλλος στρατηγὸς καὶ θὰ μοχθήσῃ μετὰ τῶν στρατιωτῶν του.

Θὰ πηδήσῃ ἐκ τοῦ ἵππου του εἰς παρακείμενον χεῖμαρρον, καθ' ἣν ὥραν καταδιώκει κἀθιδρως τὸν ἐχθρόν, θὰ γονατίσῃ, θὰ κύψῃ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ρεῦμα, θὰ σβέσῃ τὴν δίψαν του καὶ ἔπειτα θὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν του διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἐχθρῶν του. Διὰ τοῦ σταυροῦ θὰ βᾶδίσῃ πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Θὰ ταπεινωθῇ διὰ νὰ ὑψωθῇ.

Σημειώσεις. Ὁ Μελχισεδέκ (βασιλεὺς δικαιοσύνης) ἦτο βασιλεὺς τῆς Σαλήμ (=εἰρήνη), καὶ ἱερεὺς ταῦ Θεοῦ, ὅτε ἠλόγησε τὸν Ἀβραὰμ καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δέκατα (Ἐβρ. ζ' 1—3). Ἡ ἅγια Γραφή παριστᾷ τοῦτον ἄνευ προκατόχου καὶ διαδόχου, βασιλεῖα δὲ καὶ ἱερέα ὀρισθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ σαφῆ τύπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «βασιλέως καὶ ἱερέως κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ» καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, ἦτοι γνωστοῦ βίου ἀνθρώπου.

§ 7. Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα.

(Κυριακὴ τῶν Βαΐων).

(Ζαχαρίου Θ' 9—10).

Ὁ προφήτης ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ προφητεύει περὶ τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως τῆς Σιών καὶ τοῦ παγκοσμίου κράτους του.

Στίχ. 9. **Ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.** Ὅλαι αἱ προηγηθεῖσαι λεπτομέρειαι εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔνδοξον γεγονός, τὸ ὁποῖον ὁ προφήτης τότε περιγράφει μὲ δραματικὰς ἐκφράσεις.

Θύγατερ Σιών. Σιών καὶ θυγάτηρ Σιών πολλαχοῦ καλεῖται καὶ πᾶσα ἡ πόλις, τὰ Ἱεροσόλυμα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὄρους Μοριά.

Ἀυτὸς παρὰς = Ἦτοι βασιλεὺς λυτρωτῆς, εἰρηνικός. Ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ καθιδρυθῇ διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὅπλων· θὰ εἶναι μία βασιλεία εἰρήνης.

Ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον κ.λ. = Ἡ ἐπιβίβασις αὕτη θὰ ἐγίνετο διὰ τὸ εἰρηνικὸν τοῦ ζῶου, διότι τὸ ζῶον τοῦτο οὐδέποτε οἱ Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο ἐν πολέμῳ. Ἐθεωρεῖτο ὡς σημεῖον εἰρήνης.

Σημεῖωσις. Σιών ἦτο ἡ κορυφή τοῦ ὄρους, ὅπου ᾠκοδόμητο τὸ πλείστον μέρος τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος.

Μεταφορικῶς «Σιών» εἶναι ἡ ἐν τῇ γῇ καὶ τοῖς οὐρανοῖς ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ (πρὸβλ. Ἑβρ. β' 22).

§ 8. Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.

(Ζαχαρ. ΙΑ' 10—13).

Ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ ὁ προφήτης ὑπὸ μορφὴν παραβολῆς προφητεύει περὶ τῆς πωλήσεως τοῦ Ἰησοῦ ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων ὑπὸ τοῦ Ἰούδα.

Στίχ. 10. Ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὸν Ἰεχωβά, ὡς ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου αἱ φροντίδες ἀποβαίνουν ἀνωφελεῖς λόγῳ τῆς ἀχαριστίας τῶν.

Ἀήψομαι τὴν ράβδον μου καὶ ἀπορρίψω αὐτήν = Θὰ θραύσω τὴν ποιμενικὴν ράβδον μου διὰ νὰ ἀκυρώσω τὴν διαθήκην μου, τὴν ὁποίαν ἔκαμα μὲ τοὺς ἐθνικοὺς λαοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ.

Στίχ. 11. **Τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μοι** = Ἦτοι τὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα εἶχον μείνει πιστὰ καὶ εὐπειθῆ εἰς αὐτόν, οἱ Χαναναῖοι.

Στίχ. 12—14. Ἐνταῦθα ὁ ποιμὴν τοῦ κόσμου ζητεῖ τώρα τὴν ἀμοιβὴν του, ὅπως πράττει κανεῖς, ὅταν ἐπέλθῃ διακοπὴ τῶν σχέσεων μὲ ἐκεῖνον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐργάζεται.

Εἰ καλὸν ἐνώπιόν ὑμῶν ἐστι = Ἐὰν σᾶς φαίνεται καλόν.

Ἡ ἀπειπάσθε = Ἡ μὴ πληρώνετε. Τοῦ ἁορ. ἀπειπάμην (εἶπον).

Στίχ. 13. *Κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον.* = Νὰ ρίψῃς αὐτοὺς (τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς) εἰς τὸ χωνευτήριον. Περιφρονεῖ τὸν γελοῖον τοῦτον μισθόν.

Τριάκοντα ἀργυροῦς ἢ τριάκοντα Ἑβραϊκοὺς σίκλους. Ὁ Ἑβραϊκὸς σίκλος ἦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Μωϋσέως ἀπλοῦν βάρους κυκλοφοροῦν εἰς τεμάχια (Γεν. κγ' 15, 16). Πρώτη μνεία νομίσματος παρὰ τοῖς Ἑβραίοις γίνεται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακκαβαίων καὶ πρῶτος ἔκοψε νομίσματα ὁ Σίμων, λαβὼν ἄδειαν παρὰ τοῦ Ἀντιόχου, βασιλέως τῆς Συρίας (Α' Μακαβ. ιε' 6).

Τὰ ἀργύρια ταῦτα ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς νομισματικῆς μονάδος τοῦ Σίκλου καὶ ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν «Σίκλος Ἰσραήλ». Οἱ Ὁ' τὸν σίκλον μεταφράζουσι δίδραχμον, τὸ ὅποιον ἐζύγιζε 271 1/4 γραμμαρίον, ἔπειτα δὲ ἐλέγετο καὶ τετράδραχμον.

Στίχ. 13. *Εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον* = Φυσικὸν ἦτο νὰ ρίψουν αὐτοὺς εἰς τὸν ναόν, τὸ μέγαρον τοῦ Ἰερωβά.

Ὁ Μεσσίας ἐπωλήθη ἀντὶ 30 σίκλων καὶ τὸ ἄθλιον τοῦτο ποσὸν ριφθὲν εἰς τὸν ναὸν ἐχρησίμεισε πρὸς ἀγορὰν τοῦ ἀγροῦ ἐνὸς κεραιέως.

§ 9. Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

(Ψαλμὸς MA' (44) 2—8. Ματθ. ζ' 30—46).

Ἄγνωστος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ τούτου, μόνον δὲ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ συνθέτης ἦτο ἀπόγονος τοῦ Κορέ, ἦτοι λευίτης ἐκ τῆς πατριᾶς τοῦ Κορέ, προφητεύσας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δαυὶδ.

Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τεχνικώτατον, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν λεπτότητα, τρυφερότητα καὶ περιπάθειαν πρὸς τὰς ὁποίας ὁ ποιητὴς συνθέτει τοῦτο καὶ ἀναφέρεται προφητικῶς εἰς τὰ ψυχικὰ αἰσθημὰτα τοῦ Χριστοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

Στίχ. 2—4. *Ὁν τρόπον ἐπιποθεὶ ἡ ἔλαφος . . .* Ἡ ἔλαφος βασανιζομένη ὑπὸ δίψης εἰς ἀνύδρους τόπους ἐκβάλλει ὠρυγὰς ἀδιακόπους. Ἦτοι ὅπως ἡ ἔλαφος σφοδρῶς ἐπιθυμεῖ νὰ κατασβέσῃ τὴν δίψαν της εἰς πηγὰς ὑδάτων, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐν μέσῳ τῶν εἰδώλων ἀναζητῶ σφοδρῶς τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

Ὁφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ = Θὰ λάβω μέρος εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ θείαν λατρείαν. Πρβλ. ἔξοδ. γγ' 17.

Στίχ. 5. Ὁ λευΐτης διὰ τοῦ στίχου τούτου προσπαθεῖ νὰ γλυκάνῃ μὲ τὰς γλυκαίας ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος τὸν πόνον του.

Ἐξέχεα ἐπ' ἐμέ τὴν ψυχὴν μου = Ἐκχέω ἐπ' ἐμέ τὴν ψυχὴν μου = Προσεύχομαι. Πρβλ. Α' Βασίλ. α' 15.

Ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστικῆς = Ἡ σκηνὴ ἦτο τὸ ἱερώτερον τοῦ ὄλου ναοῦ, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ σύμβολα τῆς θείας παρουσίας.

Στίχ. 6. Ἡ ἀνάμνησις αὕτη, ἥτις πρὸς στιγμὴν ἐγκαρδιώνει αὐτόν, γεννᾷ λύπην εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν παρηγορήσῃ. **Ἴνα τί περίλυπος**. . . Τὸν στίχον τοῦτον θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ Σωτὴρ ἐν Γεθσημανῇ λέγων «περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου». Ματθ. κατ' 38. Ἐπιτιμᾷ τρόπον τινα τὴν ψυχὴν, ἵνα ἀποβῇ ἀνωτέρα ἑαυτῆς πρὸ τοῦ φυσικοῦ αἰσθήματος τῆς λύπης ἐκ τοῦ θανάτου.

Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν. Ἡ ἐλπίς πρὸς τὸν Θεὸν καταστέλλει τὸ αἶσθημα τῆς λύπης.

Στίχ. 7. **Ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμωνιείμ**. = Ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμωνιείμ (μικροῦ ὄρους), ἵνα μὴ ταράσσηται.

Στίχ. 8. = **Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου** = Ἡ Γραφὴ ἄβυσσον ὀνομάζει τὰ πολλὰ ὕδατα, μεταφορικῶς δὲ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαούς.

Τὸ ρέον ὕδωρ ἔλκει τὸ ὄπισθεν ὕδωρ εἰς ροὴν καὶ οὕτω γίνεται ἡ κίνησις καὶ ὁ ἦχος τῶν καταρρακτῶν. Χριστολογικῶς ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἵτινες ἐπεκαλοῦντο τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. **Πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου**. . . = Μετεωρισμοὺς καὶ κύματα ἐννοεῖ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὄργην τοῦ ταραχώδους λαοῦ. «**Ἐρῶ τῷ Θεῷ ἀντιλήπτω μου εἶ**. . .» Πρβλ. Ματθ. κζ' 46.

§ 10. Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον

(Ἑσαΐου ΝΓ' 1—10).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προφητεύει ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὅστις θὰ ἴδῃ μὲν τὸν Χριστόν, ἀλλ' οὔτε θὰ **Ἠλ. Π. Μηνιάτη**, Ἐρμην. Περικοπ. Π. Διαθήκης, ἔκδ. β' 1935 8

γνωρίση αὐτόν, οὔτε θὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν του.

Στίχ. 1. *Τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν*; = Τίς ἤκουσε τοὺς λόγους μου καὶ ἐπίστευσε εἰς τὰ λεγόμενά μου; Μὲ τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς ἐρωτήσεως ἐννοεῖ, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ μὴ ἀκούσαντα τοὺς λόγους τοῦ προφήτου ἐπίστευσαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους.

Ὁ βραχίον Κυρίου — Ὁ Χριστός, ὃν ὠνόμασε ἀνωτέρω καὶ παῖδα.

Στίχ. 2. *Ἀνηγγείλαμεν κλπ...* Ἡμεῖς ἀνηγγείλαμεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν διψῶσαν γῆν, ὅτι ἔρχεται ὡς παιδίον καὶ ὅτι γεννᾶται ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἐκ τοῦ γένους Δαυὶδ.

Διψῶσα γῆ = Τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος. Πρβλ. Ἰωάν. ζ' 37.

Ὡς ρίζα = εἶναι τὸ γένος τοῦ Χριστοῦ. Πρβλ. «Ἐγὼ εἰμι ἡ ρίζα καὶ τὸ γένος τοῦ Δαυὶδ» Ἀποκαλ. κβ' 16.

Ὅκ ἔστιν εἶδος... Τὸ εἶδος εἶναι ἡ ἰδέα καὶ ἡ γνῶσις, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. *Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων* = Διότι ὁ δίκαιος ἐτέθη μεταξὺ δύο ληστῶν καὶ ἐθεωρήθη πολὺ χειρότερος αὐτῶν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι θεωρήσαντες αὐτὸν ἀγύρτην καὶ λαοπλάνον ἐνέπαιζον καὶ ἐβλασφήμουν αὐτὸν «ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι...» (Πρβλ. Ματθ. κζ' 40—43).

Ἀνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν... Ὁ λόγος οὗτος ἐκφράζει τὴν μεγάλην ἀρετὴν τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἀσθενῶν καὶ πάσχων, ἐγνώριζε νὰ ὑπομένῃ.

Ἀποστραπται τὸ πρόσωπον... Ἡ ἀποστραφὴ τοῦ προσώπου φανερόναι, ὅτι τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐγένετο ἄτιμον, ἀλλ' οὐκ ἐλογίσθη τοῦτο.

Στίχ. 4. *Ἡμεῖς δὲ ἐλογισάμεθα* = Ἦτοι ἐννοήσαμεν αὐτόν, ὅτι ἔπασχεν καὶ περιεφρόναι τὰς ὕβρεις τῶν ἀνόμων.

Στίχ. 5. *Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη κλ.* Ἦτοι ἐπληρώθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας μας.

Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν = Παιδεύεται ὁ Χριστός, ἵνα εἰρηνεύσωμεν ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 7. *Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κενაკῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ*

στόμα αὐτοῦ = Ἦτοι κακούμενος καὶ πάσχων ἐν τῷ σταυρῷ, δὲν ἐγόγγυζε, δὲν ἤνοιγε τὸ στόμα αὐτοῦ, διότι ἐκουσίως ἔπασχε διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων.

Ὡς πρόβατον, κλ. Ἦτοι σφαγιαζόμενος ὡς ἄρνιον ὑπέμεινε, χωρὶς νὰ ἐκφέρει φωνὴν ἐναντιότητος.

Στίχ. 7. **Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη** = Κρίσις εἶναι ἡ ἐκ ταύτης δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, ἣτοι ἐκ τῆς ταπεινώσεως ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐγένετο μεγάλη. Δηλαδή ὅσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ταπεινώσις τοῦ Χριστοῦ, τόσον κατὰ λόγον δίκαιον ἦτο μεγάλη καὶ ἡ χάρις τοῦ πατρὸς ἐπ' αὐτόν. Πρὸβλ. Παύλου «ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπὸ κτηνῶν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ».

Τὴν γενεάν... Ἦτοι τίς θὰ γράψῃ τὸν βίον καὶ θὰ διηγήθῃ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ;

§ 11. Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.

(Ἡσαΐου ΣΑ' 1—5).

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο τοῦ προφήτου περιέχει προφητικὸς λόγους, τοὺς ὁποίους ἠρμήνευσεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς τὴν Ναζαρετ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἐν τῇ συναγωγῇ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (δ' 16—22), ἀνοίξας τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου καὶ ἀναγνώσας αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περικοπὴν. «Σήμερον πεπλήρωται ἡ Γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσίν ὑμῶν».

Στίχ. 1. **Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ** κλ. Τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ διὰ τοῦ προφήτου, εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς. **Ἐχρυσέ με.** Τὸ Πνεῦμα ἔχρυσεν τὸν Χριστόν, ἡ δὲ ἐνέργεια τοῦ χρύσματος τούτου δίδει εἰς αὐτόν τὸ ἀξίωμα νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἐξῆς ἔργα καὶ καθήκοντα:

α'. **Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς.** Διὰ νὰ κηρύξω εἰς τοὺς πτωχοὺς σωτηρίας εὐαγγέλια.

Πτωχοὺς ἐννοεῖ τοὺς μαθητὰς του, τοὺς μὴ προσέχοντας εἰς τὰ γήινα ἀγαθὰ καὶ οἱ ὅποιοι ἀπέβαλον κάθε φθαρτὴν παρουσίαν.

β'. **Ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν.** Τοιοῦτοι εἶναι οἱ μετανοοῦντες διὰ τὰ ἁμαρτήματά των, πλούσιοι καὶ πτωχοί.

γ'. **Κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.** Αἰχμαῶτοι εἶναι οἱ δεδεμένοι ὑπὸ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, τυφλοὶ δὲ εἶναι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον καὶ μὴ ἐννοοῦντες.

δ'. **Καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως.** Ὁ χρόνος ἐδῶ διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἐνιαυτὸν δεκτὸν εἰς μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰς καιρὸν κρίσεως (ἀνταποδόσεως), ὅποτε δὲν θὰ εἶναι καιρὸς μετανοίας.

ε' **Παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας.** Πενθοῦντες ἐδῶ εἶναι οἱ συντετριμμένοι τὴν καρδίαν διὰ τὴν καταπάτησιν τοῦ θεοῦ νόμου καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 3. **Δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι** = Εἰς τούτους θὰ δώσῃ «**δόξαν ἀντὶ σποδοῦ**» καὶ ἀντὶ τῶν δακρύων «**ἄλειμμα εὐφροσύνης**», ἥτοι χαρὰν πνευματικὴν καὶ ἀντὶ τῆς «**ἀκηδίας**», ἥτοι τῆς λύπης, θὰ δώσῃ «**καταστολὴν δόξης**», χαρὰν ἀνάλογον τοῦ βαθμοῦ τῆς λύπης.

Γενεαὶ δικαιοσύνης. Ἦτοι ὅλαι αἱ ἀνωτέρω κατηγορίαι τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδὴ πτωχοὶ κλ. θὰ ὀνομασθῶσι γενεαὶ δικαιοσύνης, ἥτοι θὰ γεννηθῶσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης.

Φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν. Θὰ κληθῶσιν ἐπίσης καὶ φύτευμα Κυρίου. εἰς δόξαν, ἥτοι, ὡς φυτευθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μένωσιν αἰωνίως.

Ταῦτα εἶναι τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἀπεστάλη, ἵνα ἐκτελέσῃ.

Στίχ 4. **Ἐξαναστήσουσιν** = Οἱ ἐλευθερωθέντες θὰ οἰκοδομήσωσι τὰς ἐρημωθεῖσας πόλεις.

Καινοῦσι = Θὰ τὰς ἀνακαινίσωσι.

§ 12. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.

(Ψαλμὸς Β' 1—11).

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον παρουσιάζεται εἰς βασιλεὺς «Χριστὸς Κυρίου», ὅστις ἐξαγγέλλει τὰς βουλὰς τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπειλεῖται ὑπὸ στάσεως τοῦ λαοῦ. Μὲ φωνὴν μεγαλοπρεπῆ ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τοὺς ἐλεεινολογεῖ διὰ τὸ οἰκτρὸν καὶ μάταιον ἐπιχείρημά των, ὑποδεικνύων, ὅτι ἔχει βοηθὸν τὸν Θεόν.

Τὸ δραματικὸν ὕφος τοῦ ψαλμοῦ τούτου καὶ ἡ ἐναλλαγὴ σκηνογραφιῶν καὶ προσώπων, ὁ συνδυασμὸς ταραχῆς καὶ ἡρεμίας, καθιστῶσι τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκφραστικὸν μεγάλων διανοημάτων καὶ ὑψηλῶν συναισθημάτων.

Ἐν ἧρωι λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ τούτου, ὁ φέρων τοιαύτην ἰδεώδη φυσιογνωμίαν δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ Ἰ. Χριστὸς, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλαβον καὶ ἠρμήνευσαν οἱ ἀπόστολοι (Πραξ. β' 25 - 27, Ἑβρ. α' 5, ε' 5).

Στίχ. 1. **Ἴνα τί ;** = Ἐνεκα τίνος λόγου καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ;

Ἐφρούαξαν. Τὸ φρούασσω κυριολεκτεῖται ἐπὶ ἵππων ἀδαμάστων, προσπαθούτων ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ χαλινοῦ. Ἐταράχθησαν, ἐθορυβήθησαν.

Στίχ. 2. **Ἐμελέτησαν** = Ἐβυσσοδόμησαν, συνώμοσαν.

Στίχ. 3. **Διαρρηξώμεν . . . καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.** Εἰς τὸν στίχον τοῦτον ὁ ψαλμῶδὸς ἐννοεῖ τὸ ἐπανατατικὸν κήρυγμα τῶν στασιαστῶν.

Στίχ. 4. **Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτοὺς** = Ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς γῆς μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ προσθέτει, ὅτι ὁ ἐκεῖθεν παρακολουθῶν Θεὸς τὰς διαθέσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, γελᾷ καὶ ἐλεεινολογεῖ αὐτοὺς καὶ περιφρονεῖ (μυκτηριεῖ).

Μυκτηρίζω = Φυσῶ διὰ τῶν μυκτηήρων εἰς ἐκδήλωσιν περιφρονήσεως.

Στίχ. 4. **Τότε λαλήσει.** Ἦτοι ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ πρέπων καιρὸς, ὁπότε θὰ θέσουν εἰς ἐνέργειαν τὰ μυσσὰρά των σχέδια, τότε θὰ τοὺς ὑποδεχθῇ ἡ ἔκκρηξις.

Στίχ. 6. **Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ** = Ἐνεθρονίσθην ὑπ' αὐτοῦ. **Ἐπὶ Σιῶν ὄρος.** Ὁ ἀνατολικὸς λόφος τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη προχειρῶς ἡ σκηνὴ καὶ ἔπειτα ἐθεμελιώθη ὁ ναὸς· ποιητικῶς ἐννοεῖται ἡ ὅλη Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 7. **Κύριος εἶπε πρὸς με, «Υἱός μου εἶ σύ».** Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου καὶ ἐξῆς περιέχεται τὸ ἐπίσημον διάγγέλμα, τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἀναγινώσκει εἰς ἐπίηκον πάντων ὡς ἐν τρίτῃ πράξει τοῦ ψαλμικοῦ δράματος.

Ἐγὼ σήμερον γενένηκά σε = Διὰ τούτου χαρακτηρίζε-

ται ὡς πραγματικὴ καὶ κατ' οὐσίαν ἡ υἰότης τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Στίχ. 8. *Ἄιτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι* = Προθύμως θὰ σοὶ δώσω.

Ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου δὲν ἀφορᾷ κανένα ἐκ τῶν βασιλείων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους παρὰ μόνον τὸν ἰδεώδη Χριστόν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀνέκαθεν οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ἀντιληφθῆ.

Στίχ. 8. *Ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ* = Μὲ ἀκατάλυτον δύναμιν.

Στίχ. 9. *Δουλεύσατε... ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε... ἐν τρόμῳ.* — Ὅμοια πρὸς τὰ αἰσθήματα τρόμου καὶ ἀγαλλιᾶσεως, τὰ ὁποῖα ἐδοκίμασαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνάστασιν.

Ὡς σκευὴ κεραμέως συντρίψεις αὐτούς. Μὲ τὰ πήλινα κεραμικὰ σκευὴ ἐξικονίζει τὴν εὐθραυστον ἀνθρωπίνην ἀσθενεῖαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνακαινιστικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ὅπως ὁ κεραμεύς, ὅταν ἴδῃ ὅτι τὰ πλασθέντα σκευὴ εἶναι ἀδόκιμα, συντρίβει αὐτὰ καὶ ἔπειτα τὰ ἀναπλάττει, «οὕτω καὶ σὺ (ὁ Χριστὸς) τούτων τὰ φρονήματα συντρίψεις τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ἀναπλάσεις τῷ λουτρῷ τῆς μετανοίας» (Ζυγαβηνός).

Στίχ. 10. *Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε.* Καὶ λοιπόν, ὦ βασιλεῖς, βάλετε γνῶσιν.

Παιδεύθητε = Λάβετε τὰ διδάγματα διὰ τὴν κατόπιν διαγωγὴν σας.

Δράξασθε παιδείας. Ἡ ἰδίᾳ ἔννοια τοῦ παιδεύθητε μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δράξαθε εἶναι ἐδῶ ἐπιτακτικώτερον.

Ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας = Θὰ κατανήσητε εἰς τὴν ἀπώλειαν, διότι παρεξελίνατε ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ.

Ὅταν ἐκκαυθῆ ὁ θυμὸς αὐτοῦ = Ὅταν ἀναφλεγῆ ἡ ὁργὴ αὐτοῦ καὶ κατακαύσῃ... Πρβλ. Ἐβρ. ι' 27.

Ὁ ψαλμωδὸς ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔσματος του καὶ μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ τὸν ἀναγνώστην μὲ τρομακτικὰς ἐντυπώσεις, τελειώνει μὲ τὸ «Μακάριοι πάντες οἱ πεποηθότες ἐπ' αὐτῷ».

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ (σελίς 3).

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α' ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ (κείμενον)

1	Ἡ κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως.	σελ. 14
2	Ἡ πτώσις καὶ αἱ ὀλέθρῳαι συνέπειαι αὐτῆς.	> 18
3	Ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ.	> 19
4	Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλίται ὕμνοῦσι τὸν Θεόν.	> 19
5	Ἡ νομοθεσία.	> 20
6	Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἶδωλα.	> 20
7	Τὸ κύκνειον ἔξμα τοῦ Μωϋσέως.	> 22
8	Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.	> 22
9	Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαυίδ.	> 23
10	Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.	> 23
11	Ἡ παραίνεσις τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν Τωβίαν.	> 25

Β' ΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

1	Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.	σελ. 26
2	Ἡ μετάνοια τοῦ Δαυίδ.	> 28
3	Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.	> 30
4	Ἡ φιλεργία.	> 30
5	Διάφοροι παροιμίαι.	> 31
6	Ἡ ματαιότης.	> 33
7	Ἡ φιλανθρωπία.	> 33

Γ' ΠΡΟΦΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

1	Ἡ Καινὴ Διαθήκη.	σελ. 35
2	Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.	> 35
3	Ἡ πλεονεξία.	> 36
4	Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.	> 36
5	Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.	> 36
6	Ἐλεος καὶ ὄχι θυσία.	> 38
7	Ἱερεσία τοῦ Ἱερεμίου.	> 38

Δ' ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

§ 1.	Ἡ ἐκ παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.	σελ. 41
§ 2.	Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.	> 41
§ 3.	Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.	> 41
§ 4.	Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.	> 42
§ 5.	Ὁ οἶος τοῦ ἀνθρώπου.	> 42
§ 6.	Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.	> 43
§ 7.	Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα.	> 43
§ 8.	Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.	> 43
§ 9.	Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.	> 44
§ 10.	Ὁ ἄδικος Ἰησοῦς ἐν τῷ μαρτύριον.	> 44
§ 11.	Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.	> 45
§ 12.	Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.	> 45

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α' ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ (σελίς 47)

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

§ 1.	σελίς 51
§ 2.	> 56
§ 3.	> 58
§ 4.	> 60
§ 5.	> 62
§ 6.	> 63
§ 7.	> 64
§ 8.	> 66
§ 9.	> 68
§ 10.	> 69
§ 11.	> 70

Β' ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ σ. 72

Ἐρμηνευτικὰ βοηθήματα ποιη-
τικῶν περικοπῶν.

§ 1.	σελίς 76
§ 2.	> 80
§ 3.	> 82
§ 4.	> 83
§ 5.	> 84
§ 6.	> 85
§ 7.	> 87

Γ' ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ, ΠΡΟΦΗΤ. σ 89

Βοηθήματα ἐρμηνευτικὰ προ-
φητικῶν περικοπῶν.

§ 1.	σελίς 91
§ 2.	> 93
§ 3.	> 95
§ 4.	> 97
§ 5.	> 97
§ 6.	> 98
§ 7.	> 100

Βοηθήματα ἐρμην. Χριστολ.
περικοπῶν.

§ 1.	σελίς 102
§ 2.	> 103
§ 3.	> 104
§ 4.	> 106
§ 5.	> 108
§ 6.	> 108
§ 7.	> 110
§ 8.	> 111
§ 9.	> 112
§ 10.	> 113
§ 11.	> 115
§ 12.	> 116

4080 12

380
1805

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου 5045, τὸ ἄρθρον 36 τοῦ νόμου 5341, τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Διατάγματος τῆς 12]12 Ἰανουαρίου 1933 καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 9—30 πράξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν Θρησκευτικῶν, ἀπεφασίσμεν:

Α') Ἐγκρίνεται ὡς διδακτικὸν βιβλίον Μέσης Ἐκπαίδευσεως τὸ κάτωθι:

6) **Ἡλία Μηνιάτη** «Ἑρμηνεῖα Περικοπῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης» διὰ τὴν Δ' τάξιν τοῦ ἐξαταξίου γυμνασίου ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ὁ συγγραφεὺς συμμορφωθῇ πρὸς τὰς υποδείξεις τῶν εἰσηγητῶν.

Ὁ Ὑπουργὸς Θ. Τουρκοβασίλης

Ἄρθρον C γ τοῦ Π. Διατάγματος

«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ ποιοῦμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἀνεὺ βιβλιοσημίου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἔξω ὄλλου ἢ τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦτου ἐκτυπῶται τὸ παρὸν ἄρθρον.